

Omslag: Theo Meijer

62 Voor het eerst publiceren we de **Kroniek aansprakelijkheidsrecht**. Met dit jurisprudentie-overzicht denken we niet alleen advocaten met een schadepraktijk maar ook de vele andere advocaten die op de hoogte willen blijven een prettige service te bieden.

72 Binnenkort mogen nationale mededingingsautoriteiten en nationale rechters het **Europese mededingingsrecht** in zijn geheel toepassen. En de nieuwe regels kunnen verbodsacties of schadevergoedingsvorderingen bij de civiele rechter aantrekkelijker maken.

76 De nieuwe deken, **Jeroen Brouwer**, is geen man van *sweeping statements*, maar zegt wel dat hij weinig ziet in een afgedwongen klontering van kleine kantoren. En dat specialistenverenigingen vakprotocollen op zouden kunnen stellen; een advocaat die dan veel meer tijd declareert heeft iets uit te leggen aan de cliënt.

In de volgende nummers

- Kroniek burgerlijk procesrecht
- Veranderde regeling van het concurrentiebeding
- Wat doet het landelijk parket eigenlijk?

62 Kroniek van het aansprakelijkheidsrecht 2002
K. Aantjes

72 Modernisering van de EG-mededingingsregels
Marco Slotboom en Jacqueline Coumans

76 Nieuwe deken Jeroen Brouwer:
'De beroepsgenoten zijn assertiever geworden'
Georg van Daal en Lucien Wopereis

79 De zaak Oltmans en de Nederlandse rechtsstaat
Boekbespreking
Georg van Daal

VASTE RUBRIEKEN

54 ACTUALITEITEN

- ▶ Verzet tegen juridisch loket
- ▶ Verhoging griffierechten gaat door
- ▶ Duitse Anwaltverein doet opleiding zelf
- ▶ Staat gedagvaard in Bijlmer-affaire
- ▶ **Column:** Stap, veeg, stap...
Joost Beversluis
- ▶ **Recht & krom:** Mitsdien
Ewoud Sanders

80 HET ETHISCH PEIL VAN...
Benedicte Ficq
Daniela Hooghiemstra

83 IKS GING WEER EENS PLEITEN
Leo van Osch

90 DISCIPLINAIRE BESLISSINGEN

VAN DE ORDE

- 53** Van de deken: Q en A
- 85** Regeling inkomensgrenzen eigen bijdrage
- 86** Permanente opleiding
- 87** Personalialia
- 89** Literatuur

Voor wie de gratis
BEWAARBAND
van het *Advocatenblad* wil ontvangen:
zie ommezijde voor de bon.

U hoeft ons niet te geloven! Vraag het uw collega's!

mr. C. van Gasten
Partner Teekamp en Karstens
Advocaten en Notarissen

"Transparantie is onmisbaar voor onze snelgroeiende organisatie. FORTUNA[®], als geïntegreerd systeem, houdt de veranderende bedrijfsprocessen beheersbaar en inzichtelijk.

Zo kunnen wij ons richten op onze strategie. De snelheid waarmee het systeem bij ons operationeel is geworden, is tekenend voor de professionele kwaliteit van FORTUNA en haar organisatie."

FORTUNA

- ◆ Volledig geïntegreerde kantoorautomatisering
- ◆ Van Karakter- naar grafische Windows versie zonder herinvesteren
- ◆ U staat er niet alleen voor, vele collega kantoren gingen u reeds voor

Trivium Software b.v.
Europark 6 - 3 4904 SX Grootenhout
Tel. 0142 - 49 89 89 Fax 0142 - 49 89 88
E-mail: info@trivium.nl Site: www.trivium.nl

trivium
Trivium Software b.v.

Antwoordkaart voor de bewaarband

Indien u geïnteresseerd bent in een bewaarband voor het blad, kunt u deze antwoordkaart aan ons retourneren. U krijgt de band dan binnen enkele weken gratis toegezonden.

Mede namens de Nederlandse Orde van Advocaten

Reed Businessinformation b.v.

 Reed Business
Information

Naam _____

Naam Advocatenkantoor (mits van toepassing) _____

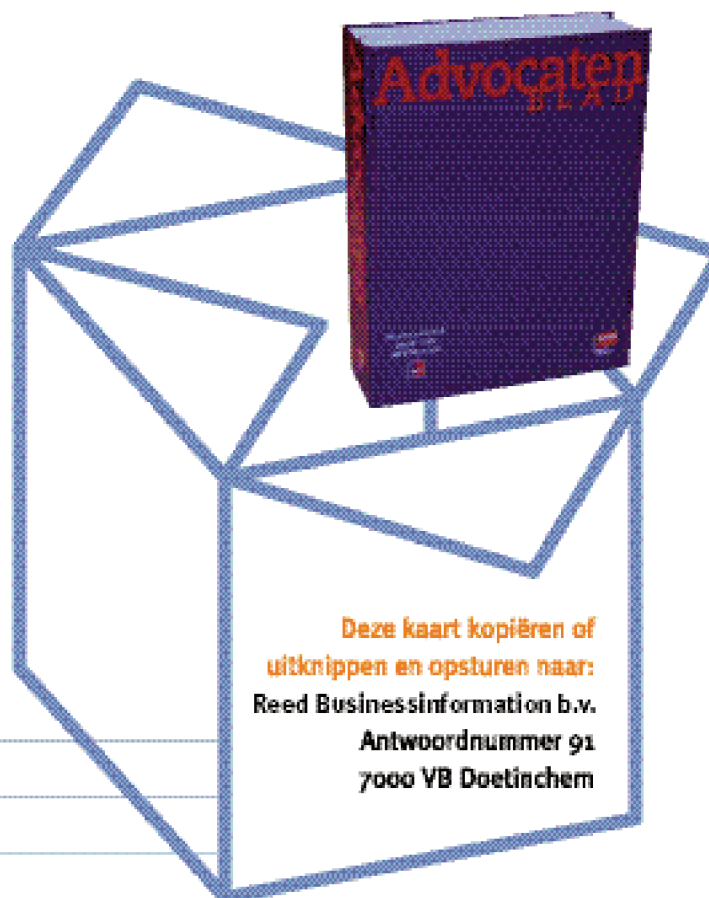
Adres _____

Postcode en plaats _____

Wenst toezending van een bewaarband voor het Advocatenblad

(omcirkel JA indien u toezending wenst)

JA

Q & A

Jeroen Brouwer

Wij hebben toch een talig beroep? Maar van *Quango's* had ik nog nooit gehoord. En mijn De Costers woordenboek van neologismen uit 1999 bracht geen uitkomst. Echt iets nieuws dus. Al (terug)lezend in *NRC Handelsblad* blijkt het een Brits acroniem te zijn voor *quasi autonomous non-governmental organizations*: zelfstandig gemaakte overheidsinstellingen die publiek geld uitgeven, maar buiten de directe invloed van het parlement vallen. Inmiddels zijn het er circa 3200! Bijvoorbeeld arbeidsbureaus, de spoorwegen en energiebedrijven. De Quango voorziet in het ideologische sentiment van minder Den Haag.

Als altijd gevoelig voor de verhouding tussen overheid (in advocatenland) en burger, stel ik vast dat de Orde gelukkig geen Quango is. Niet gelijk te stellen aan een energiebedrijf dat moet liberaliseren. Wel *werkelijk* autonoom en niet-gouvernementeel. Met verordenende bevoegdheid om behoorlijke toegang tot het recht en de rechter voor de rechtzoekende te borgen.

Advocaat-generaal Léger dacht in de NOV A-case kennelijk nog wel aan overeenkomsten tussen onze beroepsorganisatie en een nutsbedrijf. Mr. Onno Brouwer (geen familie) heeft daar terecht op gewezen in het Orde-jubileumboek. De mededingingsregels acht de advocaat-generaal toepasselijk, de oplossing voor het beschermen van niet-economische belangen zocht hij in de uitzondering voor ondernemingen, belast met het beheer van diensten van algemeen economisch belang. Bijvoorbeeld een energiebedrijf.

Anders dan Léger, komt het Hof van Justitie tot de conclusie dat het mededingingsrecht tout court níét van toepassing is indien een beroepsorganisatie zich redelijkerwijs op het standpunt kan stellen dat deze regels noodzakelijk zijn voor de uitoefening van het beroep. Met andere woorden: de rechter behoort zich uitsluitend af te vragen of een beroepsorganisatie haar bevoegdheid om regels te stellen misbruikt, en zo van mededingingsrechtelijke immuniteit profiteert.

Professor Barendrecht lijkt de Orde van dit misbruik te verdenken. Hij houdt de advocatuur medeverantwoordelijk voor kostenstijgingen in de

rechtsstaat en pleit voor een onafhankelijk toezichthouder. 'Er is een orgaan nodig dat de rechtstaat monitort, een soort Autoriteit Juridische Markten. Deze zou bijvoorbeeld kunnen voorschrijven dat een advocaat een vaste prijs noemt voor een bepaalde zaak. De advocaat wordt geprikkeld om efficiënter te werken,' aldus de hoogleraar. De Orde vindt hij ongeschikt als toezichthouder. Deze zou alleen maar de gevestigde belangen binnen de advocatuur beschermen.

Barendrecht staat kennelijk een autoriteit voor ogen naar het model van de Autoriteit-FM: de gedragstoezichthouder op de financiële markten. Een *zelfstandig* bestuursorgaan onder politieke verantwoordelijkheid van de minister van Financiën. Met een daarop gerichte wettelijke opdracht, gesteund door de tuchtrechter, is de NOV A als *publiekrechtelijke* beroepsorganisatie echter bij uitstek een gedragstoezichthouder. Terecht oordeelde de Raad van State, in het verwijzingsvonnis dat heeft geleid tot de NOV A-case, dat regelgeving niet uitsluitend het groepsbelang mag dienen. Dat met het vaststellen van verordeningen als *spin-off* echter ook individuele ('gevestigde') belangen worden gediend, doet daar niet aan af.

Dat, naar het oordeel van Barendrecht, no cure no pay door de Orde wordt tegengehouden, heeft niets te maken met bescherming van gevestigde belangen. Het College van Afgevaardigden heeft op voorhand handhaving van de no cure no pay-regel noodzakelijk geacht, juist voor het beschermen van de belangen van de rechtzoekende waar het betreft de partijdigheid, integriteit, onafhankelijk van de advocaat en het voorkomen van excessief declareren. Gelijktijdig is echter de discussie aangezwengeld om de absolute luutheid van het verbod op houdbaarheid te testen. De Orde blijft gericht op innovatie en het bevorderen van passende competitie.

Wat Barendrecht voorstaat is pas echt een *quasi autonomous non-governmental organization*. De Orde als PBO blijft verantwoordelijk en blijft onafhankelijk toezicht houden. Zonder een Quango. Als Autoriteit. Dat is geen *question*, maar een *answer*.

COLOFON

83e jaargang – 24 januari 2003 – nr. 2
Verschijnt elke twee weken.

Het Advocatenblad is het officiële orgaan van de Nederlandse Orde van Advocaten en wordt uitgegeven door Reed Business Information bv. De inhoud wordt samengesteld door de van de Orde onafhankelijke redactie, behalve de rubrieken Van de Orde en Disciplinaire beslissingen.

Redactie
mr. drs. G.C. van Daal
mr. W.K. van Duren
mr. W. Heemskerk
dr. L. Hesselink
mr. A.A.M. van der Meer
mr. O.H. Minjon
mr. P.F.F. Nabben
mr. G.J. van Oosten
mr. L.N.J.B. van Osch
mr. M. Perfors
dr. mr. L.W.M. Wopereis

Bladmanagement

mr. drs. G.C. van Daal
mr. L.N.J.B. van Osch
mr. M. Perfors
dr. L. Hesselink (Reed Business Information bv)
dr. mr. L.W.M. Wopereis (Orde)

Eindredactie
Linus Hesselink

Redactionele bijdragen

t.a.v. L. Hesselink
Reed Business Information bv
Postbus 16500, 2500 BM Den Haag
tel. 070-4415226
fax 070-4415919
e-mail: linus.hesselink@reedbusiness.nl
Bezoekadres: Benoordenhoutseweg 46, Den Haag
Zie www.elsevierjuridisch.nl

Bijdragen voor het Orde-deel
Nederlandse Orde van Advocaten,
Postbus 30851, 2500 GW Den Haag,
tel. 070-3353335, fax 070-3353331.
Zie ook: www.advocatenorde.nl

Uitgever
drs. J.W. van der Wee

Juridische Vacaturebank
www.jbb.nl

Beeld

Vormgeving: VILLA Y, Andre Klijns
Tekeningen: Floris Tilanus
De Pinguin: W.C. van Manen, Stichting
Advocaten voor Advocaten

Lay-out

Unit-1, Dimitry de Bruin

Correctie

Sandra Braakmann

Druk

Drukkerij Groen bv, Leiden

Advertenties

Brouwer's Direct Marketing bv
Postbus 90, 2380 AB Zoeterwoude
tel. 071-5897621, fax 071-5890580
e-mail: bdmbv@euronet.nl
Advertentietarieven op aanvraag
Personeelsadvertenties: € 1,89 per mm bij een
kolombreedte van 40 mm
Inzendtermijn afl. 3: 24 januari 2003
afl. 4: 7 februari 2004

Abonnementen

Alle advocaten, leden van de Nederlandse Orde van Advocaten, ontvangen het blad gratis. Voor adreswijzigingen kunnen zij terecht bij de Nederlandse Orde van Advocaten, Postbus 30851, 2500 GW Den Haag (Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag), tel. 070-3353535, fax 070-3353531.
Niet-leden betalen € 133 per jaarabonnement (incl. BTW en verzendkosten) en voor de jaarband € 15. Studenten 50% korting.
Abonnementen kunnen schriftelijk worden opgezegd tot uiterlijk twee maanden voor beëindiging van het lopende abonnement. Reed Business Information Klantenservice verzorgt de abonnementenadministratie voor niet-leden: Reed Business Information bv, afdeling Klantenadministratie, postbus 808, 7000 AV Doetinchem.
Tel. 0314-358358, fax 0314-349048,
e-mail: klantenservice@reedbusiness.nl
Losse nummers: € 8

© Alle rechten voorbehouden. Niets uit dit blad mag worden vervaelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever. Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) dient men zich tot de uitgever te wenden.

**Nederlandse
Uitgeverij
Groep uitgevers voor
vak en wetenschap**

Juridisch loket stuit op verzet

Het einde van de Bureaus Rechtshulp is nabij. Dat betekent, zo vrezen de gesubsidieerde rechtshulpverleners, dat de rechtsbijstand voor minder draagkrachtigen flink wordt uitgehold. Ze zijn uiterst kritisch. Het ministerie van Justitie is eerder verbaasd: het ziet alleen vooruitgang.

Michel Knapen

Journalist

De wens van de commissie-Ouwerkerk wordt wet. Tenminste, dat is de vrees die leeft onder gesubsidieerde rechtshulpverleners. Volgens de commissie, die een jaar geleden advies uitbracht aan de minister van Justitie, zijn de Bureaus Rechtshulp langzaam afgedwaald van hun primaire taak door steeds meer het advocatenwerk, zelfs voor draagkrachtigen te ambieëren. Minister Donner bereidt nu een plan voor dat daar een eind aan moet maken en de verwachting is dat de nieuwe Tweede Kamer dat zal steunen.

Daarmee wordt een doorbraak geforceerd in het stelsel van gefinancierde rechtshulp, dat 'al jaren onder grote spanningen functioneert', zegt Margo Brandsma, directeur van de directie Toegang Rechtsbestel (voorheen Rechtsbijstand en Juridische Beroepen). 'Het huidige stelsel van Bureaus Rechtshulp kent sinds 1994 knelpunten. Personeel is moeilijk te krijgen en vast te houden. Veel bureaujuristen willen zich meer op het advocatenwerk en zelfs de betalende praktijk richten. De eerstelijns hulp van intake en verwijzing voor minder draagkrachtigen komt daarmee in het gedrang en er ontstaat een ongewenste vermenging van publieke en private taken. Ook loopt de doorverwijzing naar de sociale advocatuur niet goed. Vervolgens zien we ook dat de advocatuur in de sector van de gefinancierde rechtsbijstand afhaakt. Dat heeft alles te maken met de hoogte van de vergoedingen voor toevoegingen en de administratieve rompslomp. Al met al ziet het er voor de minder draagkrachtige rechtshulpzoeker niet goed uit.' Tijd voor verandering dus, en de commissie-Ouwerkerk kreeg de opdracht om een nieuw concept uit te denken. Met als belangrijke randvoorwaarde: de rechtshulp voor hen die het echt nodig hebben moet overeind blijven. Brandsma: 'Er moet een goed stelsel van gefinancierde rechtsbij-

stand komen, waarvan de kern is dat de Bureaus Rechtshulp doen waarvoor ze zijn opgericht: een juridisch loket zijn voor minder draagkrachtigen.'

LEEMTE

In 'het veld' worden deze woorden geïnterpreteerd als een ontmanteling van de 43 Bureaus Rechtshulp, die dus naar de mestvaalt van de geschiedenis kunnen. Zij moeten zichzelf transformeren tot een regulier advocatenkantoor óf ze

'De meest kwetsbare groep wordt getroffen'

worden een zogenoemd juridisch loket. Daarvan komen er volgens het ministerie dertig, die een uniforme structuur krijgen. Een (gratis) spreekuur duurt er maximaal één uur, toevoegingszaken – die op dit moment ook door de Bureaus kunnen worden gedaan – worden overgeheveld naar de advocatuur.

De keuze die de Bureaus Rechtshulp moeten maken om zich om te vormen, is ingegeven door de praktijk: een aantal van hen gedroeg zich de facto al als loket, en anderen ontwikkelden zich tot advocatenkantoor. 'De knip wordt nu echt ingezet', zegt Brandsma. 'Dat schept alleen maar helderheid.'

Helderheid of niet – het juridisch loket valt slecht. 'De Bureaus Rechtshulp werden 27 jaar geleden opgericht om een leemte in de rechtshulp op te

vullen. De grondwettelijk verankerde toegankelijkheid tot rechtsbijstand wordt met het juridisch loket niet gewaarborgd', zegt Mieke de Hart, directeur van het Bureau Rechtshulp in Tilburg. 'Een ongelukkige ontwikkeling, met grote gevolgen voor rechtzoekenden', reageert Ineke Woudenberg, ambtelijk secretaris van de Vereniging voor Rechtshulp. 'De meest kwetsbare groep wordt getroffen.' Bert Brands van de Vereniging Sociale Advocatuur Nederland wil uit protest zelfs grijpen naar het hardere actiemiddel. De Vereniging Rechtschulporganisaties Nederland (VRN) is 'niet negatief, maar wel verdeeld', zegt voorzitter Mieke van der Burg.

KOEHANDEL

De 'pennenstreek' van Donner heeft op lokaal niveau grote gevolgen. De Hart gaat ervan uit dat 'haar' Bureau over een half jaar al niet meer bestaat. De Stichting Rechtsbijstand Brabant, waar Tilburg en vier andere Bureaus onder vallen, verkeert in financiële moeilijkheden en maakt daarom vaart met de ontmanteling. Twee, misschien drie juridische loketten zullen er in Brabant overblijven, verwacht De Hart. 'Er zal een ware koehandel ontstaan wáár deze uiteindelijk zullen komen'. Tilburg vist misschien achter het net omdat er al een Rechtswinkel is gevestigd.

Dat alles is vervelend voor het personeel, maar schrijnender voor de mensen om wie het echt gaat: de minder draagkrachtige rechtshulpzoeker. De loketten krijgen volgens De Hart de vorm van een

call-centrum, hoewel niet uitgesloten is dat cliënten er ook kunnen binnen lopen. De Hart: 'Een Bureau Rechtshulp heeft veel allochtone cliënten, in Tilburg bijvoorbeeld 80 procent. Door de taalachterstand is het juist voor deze mensen erg moeilijk om hun problemen door de telefoon duidelijk te maken.' De Bureaus krijgen veel te maken met verblijfsvergunningen, huur- en incasso-zaken, uitkeringen en tegenwoordig ook veel ontslagprocedures. Van der Burg van de VRN deelt die zorg, 'Als er minder loketten dan Bureaus Rechts-hulp zijn, wordt de afstand en dus de drempel om binnen te stappen groter. Dat kun je niet opheffen door de inzet van ict-middelen. Onze doelgroep heeft vaak een uitgebreide problematiek, die je niet zo maar door de telefoon kan bespreken.'

De telefoontjes bij de loketten zullen worden afge- daan door mensen zonder meestertitel, zegt De Hart: 'We vragen ons af wat het advies en de door- verwijzing van zo'n loket nog waard is. Kunnen HBO'ers die zelf nooit hebben geprocedeerd, aan de telefoon een inschatting maken of een zaak haalbaar is? Advocatenkantoren zitten niet te wachten op misverwijzingen. Je moet voorkomen dat advocatenkantoren worden overstroomd met zaken die niets opleveren, zaken die eigenlijk bij het maatschappelijk werk thuishoren.'

BOYCOT

De Vereniging voor Rechtshulp maakt zich ook zorgen om het personeel bij de Bureaus. Ineke Woudenberg: 'Nu de Bureaus verdwijnen, gaat de eerstelijns rechtshulp verloren. Het is voor deze mensen niet interessant om te gaan werken bij een juridisch loket. Dat werk blijft beperkt tot advies en af en toe een briefje opstellen. Het kan zijn dat deze mensen overstappen naar de advocatuur. Het is maar de vraag of ze een boterham kunnen verdienen als ze zich daar bezig houden met in feite dezelfde zaken.' Een goede facilitering is daarbij van groot belang, maar of dat gebeurt, noemt Van der Burg van de VRN 'een punt van zorg'. 'Op dit moment wordt daar te weinig geld voor uitgetrokken. Ik twijfel er dus aan of de huidige problemen in het nieuwe stelsel wel worden opgelost.' Dat is ook één van de bezwaren die Bert Brands heeft. 'De verwachte 170 medewerkers die van de Bureaus overstappen naar de advocatuur, moeten plotseling ondernemer worden. Ik weet niet of dat zo goed uitpakt. Hoe dan ook, er gaat een grote hoeveelheid know how verloren.'

Wordt de sociale advocatuur het afvoerputje worden waar de gesubsidieerde zaken uiteindelijk

terechtkomen? Weinig kans, zegt Brands. 'De sociale advocatuur behandelt jaarlijks 300.000 zaken, en met het juridisch loket krijgen we er 30.000 bij. We kunnen de zaak nu al niet aan.' Om het tij te keren, beginnen betrokkenen de lobby-machine in stelling te brengen. In de gemeenteraad van Tilburg zijn al vragen gesteld over de mogelijke verdwijning van het lokale Bureau Rechtshulp. Andere acties worden niet geschuwd. De Vereniging Sociale Advocatuur Nederland boycot sinds augustus de werkgroepen die de implementatie van het juridisch loket voorbereiden.

'Je moet voorkomen dat advocaten- kantoren worden overstroomd met zaken die niets opleveren'

Brands heeft al geopperd om de boel enkele dagen plat te gooien, maar krijg daarvoor onvoldoende steun uit zijn achterban. 'Wel vind ik dat de Orde van Advocaten nadrukkelijk afstand moet nemen van het loket-idee.'

Dat doet de Orde dus niet. 'We hebben de gedachte van de commissie-Ouwerkerk omarmt en vinden het loket een verstandige ontwikkeling', zegt algemeen deken Jeroen Brouwer. De grote toeloop die Brands verwacht, zal volgens Brouwer grotendeels worden opgevangen door juristen die nu nog werken bij de Bureaus Rechtshulp, en die in de toekomst deze taken voortzetten in een advocatenkantoor.

VERBAZING

Met enige verbazing heeft Margo Brandsma van het Ministerie van Justitie de kritiek aangehoord.

Zij wijst erop dat er al jarenlang onvrede en onduidelijkheid heerst in de sector. 'Er zijn voor en tegenstanders, maar het is nu echt de hoogste tijd om in het belang van cliënten de krachten te bundelen'. Bovendien wil zij graag datgene rechtzetten wat verkeerd is begrepen. 'De dertig loketten kunnen allemaal gewoon fysiek worden benaderd. Wel kunnen deze loketten óók per telefoon of andere ict-middelen worden bereikt. We gaan werken met beter opgeleide intakepersoneel en met juristen voor de meer ingewikkelde zaken. We investeren dus nadrukkelijk in de voorkant. Er is dus geen sprake van een ontmanteling, maar van een investering.'

Dat blijkt ook uit het voorstel om de rechtshulpzoekers niet een half uur gratis te woord te staan, maar een heel uur. 'Nu wordt 80 procent van de zaken binnen dat half uur al opgelost. We hopen dat dat percentage met de verlenging naar een uur verder stijgt. Ten slotte wordt de positie van de sociale advocatuur versterkt door de verhoging van de toevoegingsvergoeding, de terugdringing van bureaucratie en afspraken met de balie'.

Ook al staat Mieke de Hart (Bureau Rechtshulp Tilburg) zeker niet achter het juridisch loket, toch ziet ze een lichtpuntje. 'In het verleden bekommerde de Orde van Advocaten zich eigenlijk nooit om de Bureaus Rechtshulp. Alle marktpartijen, dus ook de Orde, gaan zich dus in de toekomst bekommeren om juridische loketten en dus om de minder draagkrachtige cliënten.'

Dinsdag 18 februari zendt de IKON een reportage uit over de Bureaus Rechtshulp en het juridisch loket (Factor, 23.20 uur, Nederland 1).

BUITENLAND

Duitse advocaten nemen opleiding in eigen hand

Het Deutscher Anwaltsverein heeft enkele weken geleden een eigen opleiding voor advocaten gepresenteerd die volgend jaar van start gaat. Het DAV, waarvan de helft van de 116.000 Duitse advocaten lid zijn, zegt tot de stap 'gedwongen' te zijn omdat het vorig jaar zomer aangenomen 'Gesetz zur Reform der Juristenausbildung' (wet op de hervorming van de juristenopleiding) 'op geen enkele manier de problematiek van de opleidingen van advocaten oplost'. Vooral het ontbreken van eisen aan advocaten in spe was het DAV een doorn in het oog.

Juist om betere advocaten af te leveren was er begin 1996 een aanzet gegeven aan een grondige hervorming van de juristenopleiding door de ministers van justitie van de Duitse deelstaten, die in eerste instantie verantwoordelijk zijn voor het onderwijs in het land. Al vanaf de herziening van het Deutsche Richtergesetz in 1972 is er geklaagd over de achterblijvende aandacht voor advocaten, die na afloop van hun *Referendariat* – de al lang bestaande Duitse stageperiode van twee jaar bij diverse rechtsinstanties, na het behalen van een graad – om toegelaten te worden tot een 'rechtskamer' vaak niet méér hoefden te doen dan een bord op hun deur spijkeren.

De afgelopen dertig jaar is het aantal advocaten in Duitsland explosief gestegen van 23.000 in 1970 tot 116.000 nu, met een verdubbeling in de afgelopen tien jaar. 'De juristenopleidingen zijn door politici misbruikt om de immer aanzwellende studentenstromen weg te werken', zei de

Heidelberger hoogleraar Peter Hommelhoff vorig jaar woedend. Volgens hem kunnen in geen enkel ander vak studenten met zo weinig geld worden opgeleid. Rechters en officieren van justitie klagen over het toenevend gebrek van vakken bij jonge advocaten en over een 'deficit in het persoonlijk optreden', zoals een bekende Hamburgse rechter onlangs gestuntel van een advocaat in de rechtszaal kenschetste.

De rechtenstudie is in Duitsland de afgelopen honderd jaar vooral gericht geweest op het afleveren van rechters voor de vele Amts-, Landesgerichten,

alleen veel praktische vaardigheden, ze hebben vaak ook 'niet de moed om partij te kiezen', zoals een rechter het soms vage optreden van jonge advocaten kenschetste.

De nieuwe wet op de juristenopleidingen dichtte de gaten slechts gedeeltelijk. De wet heeft in het 'Referendariat' een negen maanden durende stage ingebouwd bij een advocatenkantoor, en schrijft de Duitse advocatuur voor gedurende deze tijd de aankomende juristen te 'onderwijzen, te instrueren en in de gelegenheid te stellen in de praktijk ervaring op te laten doen'. Daarmee

advocaten op te leiden'. Volgens het DAV zouden op dit moment de kantoren slechts in staat zijn 2.000 tot 3.000 advocaten op te leiden, terwijl elk jaar opnieuw ongeveer 6.000 studenten een 'Referendariat' aanvragen. In sommige deelstaten moeten studenten twee tot drie jaar wachten. Het DAV hoopt nu met de eigen opleiding een deel van het capaciteitsprobleem op te vangen. De opleiding van het DAV duurt twaalf maanden, waarin aan de hand van een door de vereniging zelf vervaardigd handboek de advocaten in spe onderricht krijgen in alle facetten van het advocatenbestaan, van het schrijven van verweerschriften tot het voeren van een personeelsbeleid en het samenstellen van herinneringsnota's. Parallel aan het praktijkgedeelte volgen de kandidaat-advocaten een theoretisch gedeelte van drie maanden.

Het geheel wordt afgesloten met het zogenoemde 'tweede staatsexamen', waarin vanaf volgend jaar juli, wanneer de nieuwe wet van kracht wordt, ook meer vragen opgenomen zullen worden over het werk van de advocaat. Daarmee moet volgens veel rechters toch een deel van het probleem opgelost zijn, al 'blijft de beste oplossing op lange termijn een beperking van het aantal rechtenstudenten', aldus Peter Hommelhoff.

(Zeger Luijdenijk)

'De juristenopleidingen zijn door politici misbruikt om de immer aanzwellende studentenstromen weg te werken'

die dankzij de omvangrijke en gecompliceerde wetgeving en het traditionele strikte vervolgingsbeleid van het OM overspoeld worden met de meest pietluttige zaken. De rechtenfaculteiten van de universiteiten blijven volgens hoogleraar Hoffmann-Riem van het Duitse constitutionele hof veel te ver van de werkelijkheid door nagenoeg uitsluitend 'fictieve zaken' te behandelen. In het tweejarige 'Referendariat' zitten veel aankomende juristen bovendien de meeste tijd bij het OM of naast een rechter. Een stage bij een advocatenkantoor is meestal een bijkomende zaak. Daardoor missen veel studenten, die min of meer gedwongen worden de advocatuur in te gaan door het enorme overschot aan juristen, niet

werd het hele probleem van de gebrekkige advocatenopleidingen doorgeschoven naar de advocatuur zelf, wat tot grote irritatie leidde in de duizenden 'Kanzleien' in het land.

'In de wet hadden niet alleen duidelijk omschreven eisen aan de opleiding van advocaten moeten staan', zegt de voorzitter van het Deutscher Anwaltsverein, dr. Michael Streck. 'De wetgever had ook rekening moeten houden met de begrensde capaciteit van veel kantoren om aankomende

Kabinet gaat door met verhoging griffierechten

Het kabinet gaat door met de voorgenomen verhoging van de griffierechten van 15%. De Raad van State heeft weliswaar op onderdelen kritiek, maar onderschrijft de strekking van het wetsvoorstel.

Dat blijkt het advies van de Raad van State en het nader rapport van minister Donner van Justitie. Het woord is nu aan de Tweede Kamer, die overigens pas na de verkiezingen van 22 januari weer voor het eerst bij elkaar zal komen. De verhoging van de griffierechten in bestuursrechtzaken en civiele zaken moet 17 miljoen euro opleveren.

De door het kabinet voorgestelde verhoging bestaat uit twee elementen. Een verhoging van 10% is aangekondigd in het strategisch akkoord, en houdt verband met het streven de gebruiker te laten bijdragen in de kosten van de rechtspraak. De verhoging van 5% is een aanpassing aan het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie.

De Raad van State schrijft in zijn advies dat de regering moet aangeven waarom de verhoging niet in strijd is met art. 6 EVRM. Immers, zo schrijft de Raad: 'Een verhoging van rechten die voldaan

moeten worden om toegang tot de rechter te verkrijgen, kan invloed hebben op het verkrijgen van die toegang voor bepaalde groepen rechtzoekenden. De Raad mist een uiteenzetting op dit punt (...)'.

Minister Donner stelt daarom in de nieuwe Memorie van Toelichting bij het wetsvoorstel dat er geen sprake is van strijd met het artikel. Het systeem van differentiatie naar zaakscategorieën, en naar natuurlijke en rechtspersonen blijft intact, waardoor ook na de verhoging rekening gehouden kan worden met de positie van minvermogens, aldus Donner. Verder blijft het voor burgers onder een bepaalde inkomensgrens mogelijk om een beroep te doen op het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand of op de indebetstelling (een regeling voor korting op de griffierechten).

In zijn algemeenheid acht het kabinet de verhoging van de griffierechten geëigend. 'Teneinde slagvaardige rechtspraak te waarborgen is het van belang dat de burger hier zorgvuldig gebruik van maakt. Om die reden worden de griffierechten over de gehele linie verhoogd,' aldus Donner. (LW)

Komst Internationaal Strafhof 'verloopt volgens plan'

De vestiging van het Internationaal Strafhof in Den Haag verloopt volgens plan. Dat heeft minister De Hoop Scheffer van Buitenlandse Zaken gezegd in de Tweede Kamer.

De huisvesting leek enige tijd geleden voor problemen te zorgen. Niets is minder waar, aldus de bewindsman. In nauwe samenwerking met de Rijksgebouwendienst en de Rijksbouwmeester wordt gewerkt aan een programma van eisen voor de huisvesting.

Ook de wereldwijde sollicitatieprocedures lopen voorspoedig, aldus De Hoop Scheffer. Inmiddels hebben 26 landen een kandidaat voor de func-

tie van rechter voorgedragen, waaronder slechts vier vrouwen. 'Een te gering aantal,' aldus de minister. Er zullen in totaal achttien rechters worden benoemd.

Moeilijker ligt het met de functie van aanklager: er is nog geen kandidaat voorgedragen. Nederland opteert voor de functie van griffier. De kandidaat wordt geselecteerd door een commissie bestaande uit vertegenwoordigers van de ministeries van Justitie en Buitenlandse Zaken, en de Raad voor de Rechtspraak. De rechters van het Strafhof maken de definitieve keuze. (LW)

Stap, veeg, stap...

Januari is geen maand als alle andere. Ten eerste zijn alle notarissen, suf gepasseerd en met beginnende RSI, op vakantie. Daar is evenwel mee te leven.

Erger is dat het zo'n verschrikkelijke inspanning en mentale hardheid vergt om weer een minimum aan interesse op te brengen voor enige zaak. December gaat voorbij in een roes van adviseren en declareren. Dan het vuurwerk en het zuipen... de kater... en dan? Weer een jaar? Wie heeft er bedacht dat je op 1 januari wakker moet worden en beseffen dat een nieuw jaar van werken vrijwel onaangebroken ligt te wachten? Beter zou het zijn de roes te beleven en van alles bevrijd helemaal niet meer wakker te worden.

Eenmaal ontwaakt in het nieuwe jaar heb ik baat bij de filosofie van Beppo de Straatveger, uit het boek *Momo en de tijdspaarders*. Beppo is wat hij heet, straatveger. Zijn levenshouding is de volgende. Je moet nooit denken aan die hele lange vuile straat die geveegd moet worden; dan ga je je haasten en raak je buiten adem en – zo voeg ik toe – word je ongelukkig. Nee, je moet alleen aan de volgende veeg en de volgende stap denken. Dan merk je dat het meevalt, ja zelfs dat je er plezier in houdt. Stap, veeg, stap, veeg enzovoort. Aldus Beppo voorbeeld. En zo denk ik op 1 januari 's morgens aan de middag, later op de dag aan 2 januari, op de 2e aan de 3e enzovoort, tot de maand enigszins op gang is gekomen en het uitzicht op het eindeloze nieuwe jaar niet meer te zeer verplettert. Maar dan nog valt het niet mee. Ik heb wel eens overwogen om in januari met vakantie te gaan, maar dan zit je tussen de notarissen.

Nu wordt de last van deze januari enigszins verlicht door de verkiezingen. Als de tekenen niet bedriegen krijgen we een onverbiddelijk herstel van de toestand in de wereld na de ontsparing van mei jl. De fraaiste uitkomst lijkt mij een paarse meerderheid die de paarse coalitie hersmeedt gelijk het zwaard in de *Ring des Nibelungen*, waarna Zalm – omwille van diens totaal gebrek aan nuance – premier wordt en met Teutoonse daadkracht en onder het neuriën van dat aardige Siegfried-motief afrekenet met de laatste restanten van het opstandige gedachtegoed in de Vinex.

De lijststrekkende debatten zijn al heel amusant. Ze doen denken aan Den Uyl en Wiegel die in de jaren zeventig zeer rolvast en voorspelbaar tegen elkaar ingingen op provinciale podia, tot meerdere glorie uiteindelijk van alleen het CDA. Alleen herinner ik me dat deze twee het vaak inhoudelijk oneens waren, terwijl nu de onderscheiden plannen en overtuigingen er überhaupt niets meer toe doen en dus de verschillen nog minder.

Ik acht het intussen bepaald een verbetering dat kontje en kaaklijn en andere uiterlijkheden beslissend zijn voor het succes in de verkiezingen. Daarmee is eens en voor al uitgesloten dat de gekozene de macht usurpeert. Juist kont en kaaklijn staan bloot aan voorspoedig verval en dan is de politieke rol van de draager per se uitgespeeld, wat hij of zij ook verder is of beweert.

Angstig ben ik over Irak. Mij staat bij dat de eerste Golfoorlog in de nacht van 15 op 16 januari begon. En je zult zien dat de revisionisten in de VS de *histoire* zozeer willen repeteren dat niet alleen een *commander in chief* met dezelfde naam met ongeveer hetzelfde wapentuig dezelfde tegenstander te lijf gaat, maar ook op dezelfde dag begint.

Dat is namelijk mijn verjaardag.

En als die de startdatum blijkt voor twee identieke oorlogen in twaalf jaar, dan ga je jezelf toch vragen stellen die beter kunnen blijven rusten.

‘Organiseren is een volwaardig vak geworden’

Haar vertrek bij het bureau van de Orde markeert volgens haar een omslag. ‘Ik ben de laatste van de oude garde.’ Katuscha Tellegen heeft er zeventien jaar bij het bureau op zitten.

In 1986 begon ze bij het bureau, een andere tijd. Ze was destijds getrouwd met een in hoog aanzien staande advocaat, en werd ‘op die achternaam aangenomen’. ‘Dat zit wel goed,’ zei de toenmalige deken. Met vier secretarissen en tien medewerkers werd het bureau bestierd. ‘Een soort familiebedrijf,’ aldus Tellegen.

Ze kreeg van alles op haar bord. Ze runde het vergadercircuit rond de Algemene Raad, organiseerde de jaarvergadering, zette het jaarverslag en het vademecum in elkaar, deed wetgevingsadvisering en asielzaken en zat ook nog een blauwe maandag in de Nederlandse CCBE-delegatie. En niet te vergeten, keuken en receptie vielen onder haar verantwoordelijkheid. Het is een beetje haar credo: als er iets op je weg komt, dan heb je het aan te pakken, wat er ook in je functieomschrijving mag staan.

Ze had wel eens het gevoel dat er op haar werkzaamheden werd neergekeken. ‘Het schrijven van doorwrochte notities, daar kon je mee scoren op het bureau. Ik was in dat opzicht een beetje een krullenjongen. Het organiseren van een jaarvergadering, ach, dat kon iedereen. Inmiddels is dat veranderd, organiseren is een volwaardig vak geworden.’ Een klein minderwaardigheidscomplex, ja. Een oud-lid van de Algemene Raad schreef haar eens: ‘Hou er mee op jezelf neer te zetten als een gealfabetiseerd moederdier. Je bent een verdomd goede organisator.’

Katuscha Tellegen tijdens de afscheidsbijeenkomst in Pulchri Studio in Den Haag

Ze heeft zijn woorden ter harte genomen. Nu kijkt ze met tevredenheid terug op bijvoorbeeld Orde 50, de kroon op haar werk. Al was dat geen evenement zonder zenuwen. ‘Bij het optreden van “professor” Van Kalem ben ik weggelopen. Die act moest resulteren in samenzang. Ik dacht: dat lukt nooit met die advocaten. Maar het lukte.’

STIJL

Tellegen studeerde rechten in Leiden. Als wetgevingsjurist (‘referendaris tweede klas’) op het ministerie van Onderwijs werkte ze onder meer mee aan AMvB’s in het kader van de Mammoet-

wet. Na een jaar in het buitenland (ze zat in de staf van het Nederlands Paviljoen op de Expo in Montreal) keerde ze terug en ging aan de slag bij het Contactcentrum Bedrijfsleven Onderwijs.

Na de geboorte van haar twee kinderen stopte Tellegen kort met werken. Ze keerde terug in het arbeidsproces als griffier bij de rechtbank Den Haag. Ze hield van het theatrale van rechtszittingen, maar vond het ook eenzaam werk. Ze herinnert zich de eerste advocaat die met Nikes onder z’n toga op de zitting verscheen. Ze kan er nu om lachen, maar bekeek hem destijds met argusogen. Want ze hecht aan stijl. ‘Ik ben wel eens nostalgisch. Mijn ex-man droeg altijd zwarte schoenen als hij naar kantoor ging, immers: soms moest je ineens naar de rechtbank. Het heeft te maken met zorgvuldigheid. Die mis ik wel eens.’

FRISSE WIND

En nu? Plannen genoeg: boeken inlezen voor de blindenbibliotheek, vrijwilliger in stervensbegeleiding. En reizen, het liefst naar verafgelegen gebieden. Ze wil gaan wandelen in Pakistan en met een bevriende auteur van reisboeken naar Antarctica.

De mensen van de Orde zal ze missen, het werk veel minder. Wel vindt ze het jammer dat ze de nieuwe algemeen deken, J. Brouwer, slechts van afstand zal gadeslaan. ‘Zijn verkiezing staat voor een frisse wind,’ zegt ze.

Resteert nog het inleveren van de sleutels. ‘Mischien doe ik dat vanmiddag nog even,’ mijmert ze. ‘Of misschien toch pas volgende week...’ (LW)

Pilot GBA-pas van start

Deze week is bij tien kantoren in de Haagse regio de pilot ‘elektronische identificatie persoonsgegevens’ van start gegaan. De pilot is een initiatief van de Orde, de gemeente Den Haag en PKI-overheid, met als doel de aanvragen van persoonsgegevens veiliger en sneller te laten verlopen. De deelnemende kantoren worden door middel van een smartcard en een reader in staat gesteld om bij de gemeente Den Haag elektronische gegevens uit de gemeentelijke basis administratie (GBA) op te vragen.

Doordat de smartcard het mogelijk maakt om elektronische certificaten te gebruiken, kan zowel de identiteit (persoonscertificaat) als de functie (rolcertificaat) van de aanvrager worden vastgesteld. De elektronische variant, die op den duur de huidige aanvragen per fax moet gaan vervangen, maakt het mogelijk dat op een snelle(re) en veilige(re) manier GBA-gegevens worden verkregen. Bij succes wordt gekeken naar verdere uitbreiding.

Sterke daling aantal asieladvocaten

Het afgelopen half jaar is het aantal asieladvocaten afgenomen van 510 naar 410, een daling van 20%. Dat blijkt uit een telling van mr. M.A. Collet, asieladvocaat te Waalwijk en lid van de Adviescommissie Vreemdelingenrecht van de Orde. De lijst wordt elk half jaar opgesteld aan de hand van openbare gegevens, en door personen zelf verstrekte informatie. Collet moet nog een dertigtal advocaten benaderen, alvorens de definitieve lijst kan worden opgesteld. De

daling van het aantal advocaten dat zich met asiel bezighoudt kan volgens de Waalwijkse advocaat niet alleen worden verklaard door de verminderde instroom van asielzoekers. ‘Veel asieladvocaten zijn gefrustreerd over het steeds wisselende beleid van de IND, de steeds wisselende ambtsberichten van Buitenlandse Zaken en de volstrekt onbegrijpelijke jurisprudentie van de Raad van State. In asielzaken geldt geen recht meer, het is een Wild West-praktijk geworden.’

Nu ook Staat gedagvaard in Bijlmer-affaire

In het juridische drama rond de sloop van de Amsterdamse Bijlmer, als gevolg waarvan onder meer oud-deken Peter von Schmidt verwikkeld is geraakt in een ingewikkelde tuchtzaak, wordt nu ook - zo bleek deze week - de Staat der Nederlanden (in casu het parket bij de Hoge Raad) gedagvaard. Advocaat Henri Sarolea, die twee voormalige bewoners van de Bijlmer bijstaat, beschuldigt het parket ervan dat het contact heeft gehad met een van de cassatiepartijen als gevolg waarvan cruciale processtukken buiten de griffie en de wederpartij om aan het procesdossier zijn toegevoegd. De procedure wordt bekostigd door de Huurdervereniging Amsterdam. In de procedure stonden enorme

belangen op het spel daar het ging om de rechtmatigheid van de sloop van de Bijlmerflats. Namens de woningcorporatie Nieuw Amsterdam wist Stibbe de sloop bij de appèlrechter binnen te halen. De wijze waarop dit geschiedde is echter omstrede, omdat onduidelijk is welke rechter in welke fase de beschikking had over een rapport waarin deskundigen stelden dat sloop niet noodzakelijk was. De president van de rechtbank (de appèlrechter) heeft verklaard niet over het rapport te hebben beschikt, terwijl de HR er in zijn arrest vanuit is gegaan dat hij daar wel over beschikte.

Bij de HR trad Von Schmidt van toen nog Buruma en Maris op voor Stibbe. De tuchtklachten tegen zijn persoon

richten zich erop dat hij eraan zou hebben meegewerkt dat de HR het omstreden rapport aantrof in het procesdossier zoals dat er bij de appèlrechter zou hebben uitgezien. Het rapport zou hiertoe bij de HR zijn 'binnengesmokkeld', hetgeen wordt ondersteund door onder meer een verklaring van de griffie. Een klacht over de handelwijze in deze zaak van Von Schmidt werd door de Raad van Discipline eerder gegrond verklaard. Ook een klacht tegen Stibbe in deze zaak is gegrond verklaard. Op 13 januari jl. diende het hoger beroep in de tuchtzaak tegen Von Schmidt dat door beide partijen was ingesteld. Uitspraak op 10 maart.

(Micha Kat)

Ewoud Sanders

Over taal heb ik een eenvoudige opvatting. Ik vind dat je er altijd naar moet streven om zo te spreken en te schrijven dat de meeste mensen je kunnen begrijpen.

Die opvatting is bedrieglijk eenvoudig. Want wat versta je bijvoorbeeld onder 'de meeste mensen'? Volgens een recent onderzoek telt Nederland op dit moment zo'n 1,3 miljoen 'functioneel ongeletterde mensen' – zeg maar analfabeten. Horen die bij 'de meeste mensen'? Anderzijds heeft slechts vijf procent van de Nederlandse bevolking een academische titel. Dat zijn duidelijk niet 'de meeste mensen', maar daarom mag je natuurlijk nog wel iets schrijven wat speciaal voor academici bestemd is.

Kortom, het is een stelling waar je meteen een hele boom over kunt opzetten, maar dat ga ik nu niet doen want ik heb de tijd. Ijs en wederdienende zal ik het komende jaar één keer per maand over taal en de advocatuur schrijven en daarbij komen die theoretische aspecten nog wel aan de orde.

Ik wil me nu beperken tot een voorbeeld. Zó spreken en schrijven dat de meeste mensen je kunnen begrijpen, betekent in elk geval dat je je niet bedient van archaïsmen, van woorden die in de algemene omgangstaal zijn verouderd. Voor de meeste mensen is dat volkomen vanzelfsprekend. Want waarom zou je een woord gebruiken dat bijna niemand meer kent? Om chic te doen? Om op te vallen? Om afstand te creëren tussen jou en je toehoorder? Om iemand in verwarring te brengen?

De meeste mensen willen dat niet, maar kennelijk volgen advocaten en rechters wat dit betreft een andere logica, want nergens anders worden

zoveel archaïsmen gebruikt als in de advocatuur.

Neem het woord *mitsdien*. Hoe vaak denkt u dat *mitsdien* in 2002 is gebruikt in bijvoorbeeld *de Volkskrant*? Voor de goede orde: een complete jaargang van die krant telt tussen de 20 en 25 miljoen woorden, en dat geldt ook voor de andere landelijke dagbladen. Welnu, *mitsdien* blijkt in 2002 precies één keer in *de Volkskrant* te zijn gebruikt, in een samenvatting van een niet-geplaatste ingezonden brief: “De *Volkskrant* zijn Ajax-haters”, adstrueerde de lezer te emotioneel en *mitsdien* taalkundig fout. Wellicht denkt u, ach *de Volkskrant*, dat verbaast me niks, die schrijven nogal populair, dat zal bij *NRC Handelsblad* wel anders zijn. Maar nee, ook

die krant gebruikte *mitsdien* in 2002 zegge en schrijf één keer.

Dat zijn dus al twee *mitsdiens* op een kleine vijftig miljoen krantenwoorden. Je zou verwachten dat een zoektocht door de digitale leggers

van *Trouw*, *Het Parool*, het *Algemeen Dagblad*, het *Financieel Dagblad* en de *Staatscourant* er een paar aan zou toevoegen, maar dat blijkt niet het geval te zijn, want in al die kranten kom je *mitsdien* in 2002 precies nul keer tegen.

Nee, zoek dan eens in de databank bij rechtbank.nl. Daarin komt *mitsdien* in 2002 maar liefst 3279 maal voor!

De vraag is natuurlijk waarom rechters en advocaten van die verstokte *mitsdien*-schrijvers zijn. U kunt daar uw mening over geven in een mailtje aan redactie.advocatenblad@reedbusiness.nl, dan kom ik er de volgende keer op terug.

recht & krom

Mitsdien

ORDE MEDEDELINGEN

Handboek Kwaliteitszorg

Kwaliteitszorg is heden ten dage, ook voor een advocatenkantoor belangrijk. Men kan beter rekening houden met de wensen van cliënten, de interne efficiëntie, het imago van de organisatie en onderlinge communicatie. Enige tijd geleden is op verzoek van de Orde de 'Handleiding kwaliteitszorg, systematiek voor het opstellen van uw kantoorhandboek' gemaakt. Daarvan is nu

nog een aantal exemplaren beschikbaar. De handleiding is met name geschikt voor de wat grotere kantoren (vanaf tien advocaten). U kunt kosteloos een exemplaar bestellen bij de helpdesk

(070-335 35 71/86) of via

helpdesk@advocatenorde.nl, onder vermelding van Handleiding Kwaliteitszorg. Zolang de voorraad strekt.

Nieuwe besturen Jonge Balie

Breda: In 2003 is het bestuur van de Vereniging Jonge Balie te Breda als volgt samengesteld:

mr. F. Wubbema (Floris), voorzitter, mr. J.C.B. Dionisius (Joost), vice-voorzitter, mr. S.M.J. Heeren (Sven), secretaris, mr. M.C.J. van Rijswijk (Mariëlle), penningmeester, mr. K.H.P. Selcraig (Kirsty), lid, mr. M.W. van Koppen (Mark), lid. Secretariaatsadres: Postbus 301, 4870 AH Etten-Leur, tel.: 076-502 20 80, fax: 076-501 39 33.

Zwolle: Sinds 2 oktober 2002 kent het bestuur van de Vereniging Jonge Balie Zwolle de volgende samenstelling: mr. A.J. ter Wee, voorzitter, mw. mr. H. Schouten, secretaris, mr. E.W. Assink, penningmeester, mw. mr. T.L.P. Nguyen, algemeen lid, mr. A. aan het Rot, algemeen lid. Secretariaatsadres: Postbus 10316, 1301 AH Almere, telefoon: 036-534 56 20, fax: 036-534 70 48.

Middelburg: In bestuur van Vereniging Jonge Balie Middelburg hebben in 2003 de volgende personen: zitting genomen: mr. E. (Edwin) Bregonje, voorzitter, mw. mr. V.J.C. (Vanessa) Pieters, secretaris, mr. B. (Marco) Vermeirssen, penningmeester, mw. mr. (Sarah) Köller,

algemeen lid, mr. H. (Hans) van den Boezem, algemeen lid. Secretariaatsadres: Postbus 75, 4460 AB Goes, telefoon: 0113-211 666, fax: 0113-242 100, e-mail: vpieters@vpvlgoes.nl

Utrecht: De volgende personen zijn in 2003 de bestuursleden van de Vereniging de Jonge Balie Utrecht: mr. C. Beijer, voorzitter; mr. L.J.L. Rijkmans, vice-voorzitter; mr. F.F.A.D.C. Tjalma, secretaris; mr. M. Stevens, penningmeester; mr. M.J.L. van Geel, portefeuillehouder lezingen; mr. F.A. Zieck, portefeuillehouder pleitoefeningen. Postadres: Postbus 85005, 3508 AA Utrecht, telefoon: 030-259 56 24, fax: 030-259 55 04.

Bij de Hoge Raad: mr. R.C. de Mol (Roeland)m voorzitter, mr. M.J. Veenhuijzen (Morgane), vice-voorzitter, mr. B.F. van Noort (Barry), eerste secretaris, mr. P.A.M. Wijffels (Pleun), tweede secretaris, mr. K.C. Mensink (Christiaan), penningmeester, mr. L. de Hoog (Lianne), coördinator opleidingen, mr. C.A. Vilé (Catelijne), coördinator externe betrekkingen. Postadres van onze vereniging: Postbus 13135, 2501 EC 's-Gravenhage.

Recht.nl-nieuws vanaf maart op BalieNet

In tegenstelling tot eerdere berichten is het nieuws van Recht.nl nog niet geïntegreerd in BalieNet. Het project is niet begin januari van start gegaan, zoals oorspronkelijk de bedoeling was, maar zal vanaf 1 maart zijn beslag krijgen. Recht.nl wordt vanaf dat moment een betaalsite. Recht.nl biedt onder

meer informatie over twaalf rechtsgebieden. Desgewenst wordt actuele informatie over juridische ontwikkelingen kosteloos per e-mail verzonden. Een enquête onder tweehonderd BalieNet-gebruikers heeft aangetoond dat er veel belangstelling bestaat voor de dienst.

Redactionele wijzigingen Stageverordening

Het College van Afgevaardigden is in de vergadering van 29 november 2002 akkoord gegaan met aan aantal redactionele wijzigingen van Stageverordening 1988. Deze wijzigingen (betreffende art. 4 lid 4, art. 7, art. 5 lid 3, art. 10 lid 1 en art. 13 lid 2) zijn in werking getreden op 1 december

2002, en gepubliceerd in de Staatscourant van 4 december 2002. De volledige tekst van de verordening is te vinden op www.advocatenorde.nl/wet-en-regelgeving en op BalieNet, alsmede in het medio januari 2003 te verschijnen Vademecum Wet- & Regelgeving 2003.

Griffie Scheidsgerecht verhuisd

Per 1 december 2002 is de griffie van de Stichting Scheidsgerecht Gezondheidszorg verhuisd. Het nieuwe postadres is: Stichting Scheidsgerecht Gezondheidszorg, mevrouw mr. A.T.B. de Vries, griffier, Postbus

11756, 2502 AT Den Haag, telefoon: 070-515 34 98, fax: 070-515 31 13, e-mail: scheidsgerechtgezondheidszorg@prdf.nl, website: www.scheidsgerechtgezondheidszorg.nl

Indexering eigen bijdragen

De in de Wet op de rechtsbijstand genoemde inkomensgrenzen en eigen bijdragen (met uitzondering van de bijstandsnorm) zijn met ingang van 1 januari 2003 geïndexeerd met 3,51%. Dat blijkt uit de 'Regeling wijziging inkomensgren-

zen en eigen bijdragen Wrb 2003'. De eigen bijdrage voor de in de Wrb genoemde bijstandsnorm is eveneens aangepast. Het percentage is vastgesteld op 4,36%. *Kijk voor de regeling in de rubriek Van de Orde achter in dit blad.*

AGENDA

Duurzame milieuwetgeving

Op 13 februari 2003 geeft mr. G.A. Biezeveld tijdens een bijeenkomst voor de Vereniging voor Milieurecht (VMR) toelichting op zijn proefschrift *Duurzame milieuwetgeving* (over wetgeving en bestuurlijke organisatie als instrument voor behoud en verandering) en stellingen. Aan de bijeenkomst is 1 NOVApunt verbonden. Deelname: leden

en donateurs VMR gratis, niet-leden € 25. (Bij onvoldoende capaciteit hebben leden en donateurs voorrang.) Opgave: uiterlijk 12 februari 2003. VMR, Donkerstraat 17 3511 KB Utrecht, telefoon: 030-231 22 21, fax: 030-233 13 11, e-mail: info@milieurecht.net, website: www.milieurecht.net

Uitreiking Molengraaffprijs

Het Molengraaff Instituut voor Privaatrecht heeft dit jaar de Molengraaffprijs toegekend aan mr. L.F.E. van Reijen, die een scriptie heeft geschreven over *Muziek en de digitaal gedeelde wereld. File-sharing van muziek*

in juridisch perspectief. De prijs is ingesteld om het zelfstandig verrichten van wetenschappelijk onderzoek op het gebied van privaatrecht te bevorderen. Inlichtingen: e.v'thoenderdaal@law.uu.nl.

Strafvordering 2001 in discussie

Op vrijdag 7 februari 2003, 9.30-17.00 uur, vindt aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam een congres plaats over de voorstellen van het onderzoeksproject Strafvordering 2001 zoals die de afgelopen jaren zijn ontwikkeld. Hoogleraren strafrecht en anderen zullen de voorstellen van commentaar voorzien. Het congres is opvolger van het congres 'Legitieme strafvordering' (juni 2001, Maastricht). Sprekers o.a. prof. dr. J.R. Spencer (University of Cambridge), mr.

L.F.M. Besselink (UU), prof. mr. P.A.M. Mevis (EUR). Werkgroepen over o.a. grondslagen voor wijziging van Sv, grondslagen van de voorstellen, voorlopige hechtenis en rechtsmiddelen, samenhang in de processuele rollen van de procesdeelnemers. Kosten: € 190 (inclusief vooraf toe te zenden bundel inleidingen) Inlichtingen en aanmelding: EUR, afdeling ORP, tel. 010-408 15 97, e-mail: ORP@frg.eur.nl.

Tunesische mensenrechtenadvocaten opnieuw geïntimideerd en mishandeld

Op 13 december 2002, twee dagen na de gewelddadigheden tegen (voormalig) rechter Mokhtar Yahiaoui (zie o.a. *Advocatenblad* 2003-1), werden de mensenrechtenadvocaten Saïda Akremi, haar echtgenoot Nourredine Bhiri en twee van hun kinderen aangevallen door een groep mannen, toen zij 's morgens vroeg bij het kantoor van Saïda arriveerden. Het kantoor is gelegen in het centrum van Tunis. De auto van de slachtoffers werd omsingeld door ongeveer tien mannen, vermoedelijk leden van het 'Departement van Veiligheid', een onderdeel van het Tunesische ministerie van Binnenlandse Zaken. De vier leden van de familie werden gedwongen uit de auto te stappen. Vervolgens werden zij door de mannen mishandeld.

Eén van de kinderen werd tot bloedens toe in het gezicht geslagen. Saïda Akremi werd gedwongen in een voertuig zonder kentekenplaten plaats te nemen, en werd meegenomen naar een onbekende locatie. Zes uur later werd zij zonder tenlastelegging vrijgelaten. Een kantoorgenoot van Saïda en Nourredine, Lasad Yhouri, was getuige van de gewelddadigheden. Hij probeerde tussenbeide te komen, maar werd eveneens mishandeld door de mannen.

Een derde kantoorgenoot, Samir Ben Amor, werd op weg naar kantoor overmeesterd door een groep personen, mishandeld, gedwongen in een auto te stappen en meegenomen naar het Departement van Veiligheid, waar hij werd ondervraagd over zijn activiteiten voor de AISPP, de *Association Internationale de Soutien aux Prisonniers Politiques*. Deze organisatie zet zich in voor hulp aan politiek gevangenen. Rechter Mokhtar en de genoemde advocaten zijn de oprichters van deze organisatie. Samir Dilou, eveneens een mensenrechtenadvocaat en ook werkzaam voor de AISPP, werd aangehouden en meegenomen naar een politiebureau. Zowel Samir Ben Amor als Samir Dilou werd na een paar uur zonder tenlastelegging vrijgelaten. Advocaten die hun solidariteit toonden werden eveneens mishandeld.

Op 14 december 2002, drie dagen nadat hij het slachtoffer was geworden van mishandeling, werd (voormalig) rechter Mokhtar Yahiaoui gearresteerd door leden van de veiligheidsdienst en meegenomen naar het ministerie van Binnenlandse Zaken. Daar werd hij, onder herhaalde bedreigingen tegen zijn persoon en leden van zijn familie, ondervraagd over zijn werk voor de AISPP.

Genoemde gebeurtenissen hebben internationaal verontwaardiging en verontrusting veroorzaakt. Dit was reden voor Amnesty International om op 16 december 2002 een *urgent action* te starten ten behoeve van de mensenrechtenactivisten in Tunesië. U kunt deze actie ondersteunen door een brief te schrijven aan zowel de Tunesische minister van Justitie en Mensenrechten en de minister van Binnenlandse Zaken, als aan de Tunesische ambassadeur in Nederland.

Voor adressen kunt u contact opnemen met de secretaris van de Stichting Advocaten voor Advocaten, mr. Mirjam Siesling, p/a Janskerkhof 16, 3512 BM Utrecht, tel.: 030-253 70 30, fax 030-253 70 28, M.Siesling@law.uu.nl

Kroniek van het aansprakelijkheidsrecht 2002

mr. Klaas Aantjes

advocaat te Rijswijk ZH

specialist personenschade

Voor het eerst in het *Advocatenblad*: een overzicht van de jurisprudentie uit het jaar 2002 op het gebied van aansprakelijkheidsrecht. Hier valt zoveel te behandelen dat een alfabetische ordening de lezer – dat zullen niet alleen advocaten met een schadepraktijk zijn maar ook de vele andere advocaten die op de hoogte willen blijven – een goede ingang kan bieden.*

AANDELEN

Hoofregel is dat een aandeelhouder de schade die hij lijdt door de waardevermindering van aandelen, niet op de schadeveroorzaker kan verhalen: HR 2 december 1994, NJ 1995, 288, Poot/ABP. Deze regel is gebaseerd op het uitgangspunt dat het vermogen van de vennootschap afgescheiden is van dat van haar aandeelhouders en dat anderen dan aandeelhouders belangen bij dat vermogen (kunnen) hebben die aangetast zouden kunnen worden als aandeelhouders buiten de vennootschap om schadevergoeding zouden kunnen verkrijgen. De bedoelde schade kan echter wel rechtstreeks en zelfstandig door de aandeelhouder op de veroorzaker daarvan worden verhaald, indien die dader tevens (specifiek) onrechtmatig jegens de aandeelhouder heeft gehandeld, waardoor deze rechtstreeks in zijn vermogen is benadeeld: HR 13 oktober 2000, NJ 2000, 699.

Dat er ook anderszins reden kan zijn om op grond van bijzondere feiten en omstandigheden een uitzondering op de hiervoor genoemde hoofregel te aanvaarden, toont rechtbank Rotterdam 22 augustus 2002, NJ kort 2002, 64.

ADVOCATEN

Het vervolg van HR 20 april 2001, C99/293HR, NJ 2002, 384 (verjaringsperikelen; bekendheid met de schade en de aan-

sprakelijke persoon; de rechter zal de subjectieve bekendheid kunnen afleiden uit bepaalde ten processe gebleken feiten en omstandigheden; zie onder 'Verjaring') is het arrest van het Hof Arnhem van 13 augustus 2002, NJ kort 2002, 66. De omvang van de zorgplicht van de advocaat kwam daarin aan de orde. De kernoverweging is mijns inziens rov. 3.7: nu de advocaat op zich had genomen de belangen van een bepaalde cliënt te behartigen en daarbij ook uitdrukkelijk heeft vermeld aandacht te zullen besteden aan de mogelijkheid om een overeenkomst te ontbinden of te vernietigen, had het op de weg van die advocaat gelegen de belangen van de cliënt ook in het verdere traject nauwlettend in het oog te houden, zoals het tijdig wijzen op het gevaar van verjaring. Immers, de verplichting van een advocaat om de hem opgedragen taak met zorg te behandelen brengt in beginsel mee dat hij zich niet beperkt tot de verrichtingen waarom zijn cliënt uitdrukkelijk heeft gevraagd, maar dat hij zelfstandig beoordeelt wat voor de zaak van nut kan zijn en daarnaar handelt (HR 28 juni 1991, NJ 1992, 420; vgl. ook Raad van Discipline Leeuwarden 22 maart 1996, *Advocatenblad* 1997, p. 221).

BEWIJS

Zie onder 'Omkeringsregel'.

BUITENGERECHTELIJKE KOSTEN

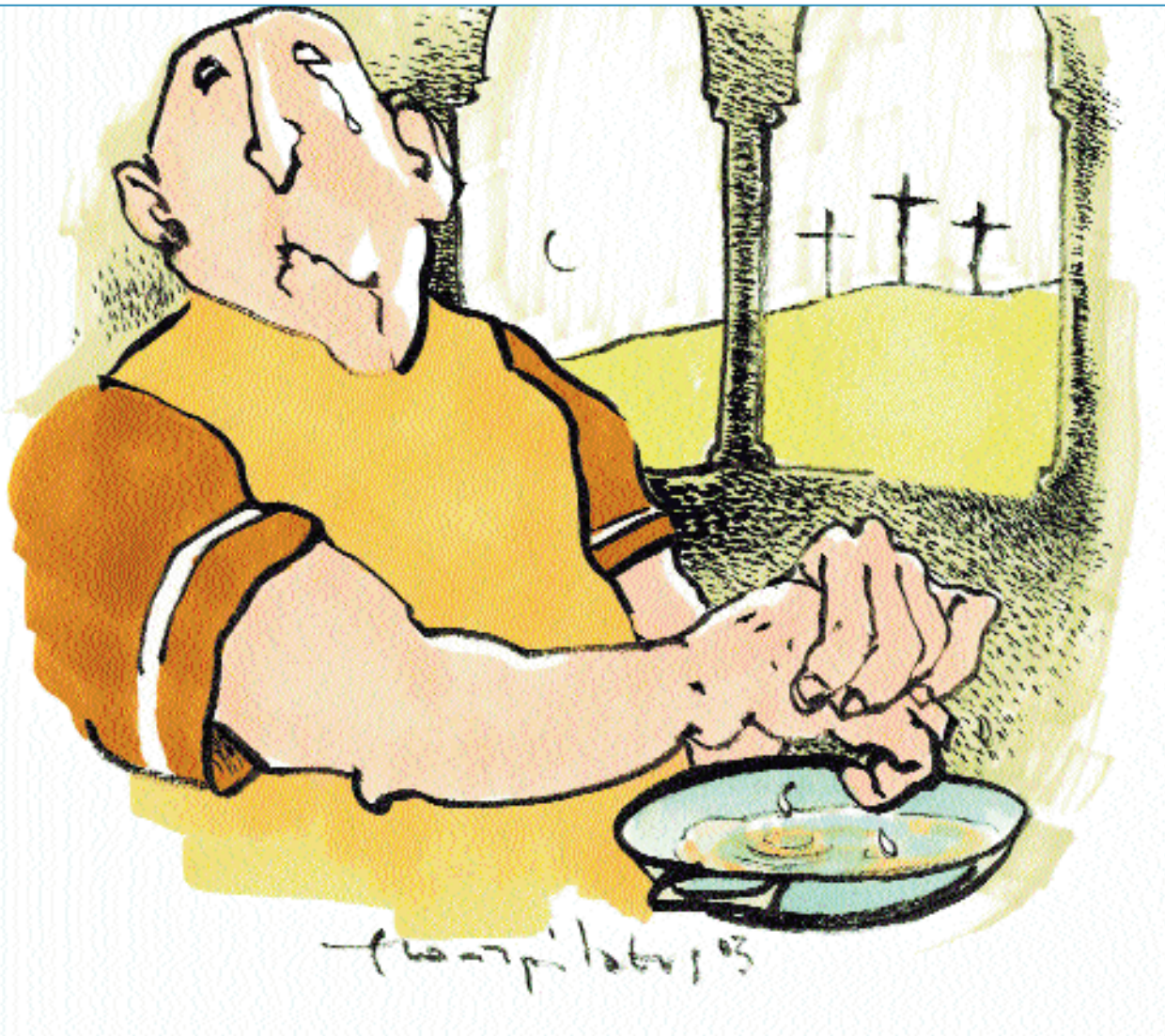
Art. 6:96, lid 2, aanhef en sub c BW regelt de redelijke kosten ter verkrijging van vergoeding buiten rechte, ook wel buitengerechtelijke kosten genaamd, afgekort bgk. Als na

een ongeval een zogenoemde 'gordelkorting' van 25% op de schadevergoeding wordt losgelaten wegens het niet-dragen van de verplichte autogordel, geldt deze korting dan ook de bgk? Neen, aldus Rb. Den Haag 24 juli 2002, NJ kort 2002, 62, althans niet in het berechte geval, waar is komen vast te staan, dat de gelaedeerde die kosten *niet* heeft gemaakt omdat hij geen autogordel droeg (en waaraan hij mede 'eigen schuld' in de zin van art. 6:101 BW heeft), doch om de *omvang* van zijn schade te kunnen vaststellen. Met andere woorden: in een dergelijk geval komen de bgk volledig voor vergoeding in aanmerking.

BOETE

In HR 13 februari 1998, NJ 1998, 725 (Hauer/Monda I) was door de Hoge Raad uitgemaakt, dat waar aanspraak gemaakt wordt op een overeengekomen boete en het boetebeding één bedrag bevat voor vele, mogelijk sterk uiteenlopende tekortkomingen, het voor de hand ligt dat in beginsel de billijkheid klaarblijkelijk eist, dat de rechter van zijn bevoegdheid tot matiging gebruik maakt om te differentiëren naargelang de ernst van de tekortkoming en van de schade die daardoor is veroorzaakt. Nu is die formulering niet helemaal scherp ('het voor de hand ligt dat', 'in beginsel', 'klaarblijkelijk...') en het is dan ook niet zo verwonderlijk, dat toen na verwijzing naar het Haagse Hof en dit hof niet van matiging wilde weten, de zaak nogmaals aan de Hoge Raad werd voorgelegd. A-G Spier concludeerde in de lijn van Hauer/Monda I tot vernietiging

* De auteur hecht eraan te vermelden dat na het afsluiten van de tekst verscheen: T. Hartlief, 'Kroniek van het aansprakelijkheids- en schadevergoedingsrecht 2000 – 2002', in: *NTBR* 2002-9, pp. 460-478.

(en wederom verwijzing), maar de Hoge Raad verwerpt; het hiervoor vermelde arrest houdt niet in, dat de rechter *moet* differentiëren (cursief van mij, KA):

HR 26 oktober 2001, NJ 2002, 595, Hauer/Monda II. Met andere woorden (zoals ook annotator J. Hijma opmerkt): de rechter kan en mag – degelijk beargumenteerd – concluderen dat matiging achterwege behoort te blijven en aldus gezien is de speelruimte voor de feitenrechter relevant groter dan Hauer/Monda I deed vermoeden.

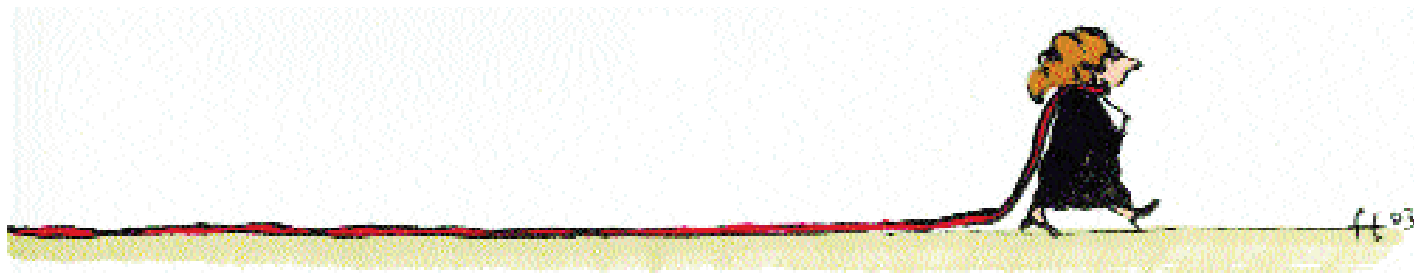
Het arrest is ook besproken door Schelhaas in NTBR 2002, pp. 71-76.

CAUSALITEIT

Een zeer complexe aangelegenheid is die van de meervoudige alternatieve of hypothetische causaliteit. HR 7 december 2001, NJ 2002, 576 (JBMV), gemeente Leeuwarden/Los. Met ingang van 1 juli 1983 huurde Los van de gemeente een aantal hore-

caruimten in de Frieslandhallen. De gemeente heeft deze huurovereenkomst per aangezekende brief opgezegd en Los per 1 januari 1994 tot ontruiming gedwongen. De gemeente had daartoe gesteld het gehuurde zelf dringend nodig te hebben, maar na ontruiming bleek dat zij het gehuurde aan een derde in gebruik had gegeven. Dat maakte haar schadeplichtig. De schade bestond uit inkomensverlies van Los vanaf 1 januari 1994. In de nacht van 25 op 26 november 1996 is het gehuurde evenwel afgebrand. Wat betekent dit voor de schadeplicht van de gemeente? De Hoge Raad oordeelt, dat als zich na een schadeveroorzakende gebeurtenis, waarvoor iemand aansprakelijk is jegens de benadeelde, een latere gebeurtenis voordoet die dezelfde schade heeft veroorzaakt als die schade niet reeds was ontstaan, dat niet afdoet aan de reeds gevestigde verplichting tot schadevergoeding van de voor de eerste gebeurtenis aansprakelijke. Behalve in gevallen waarin de latere gebeurtenis voor

risico van de benadeelde komt (vergelijk HR 2 februari 1990, NJ 1991, 292, Vermaat/Staat), bestaat er geen grond daarover anders te oordelen indien het gaat om voortdurende schade, zoals de winstderving waarvan in deze zaak vergoeding gevorderd wordt. Ook geldt hetzelfde in gevallen waarin de schade voor het gevolg niet slechts hypothetisch maar in werkelijkheid – al dan niet mede – veroorzaakt is door de handeling van de derde. Ook dan verdient het immers de voorkeur dat de benadeelde, overeenkomstig de in art. 6:102 BW neergelegde regel, slechts de veroorzaker van de eerste gebeurtenis hoeft aan te spreken en niet het risico hoeft te lopen dat de veroorzaker van de latere gebeurtenis geen verhaal biedt of zelfs niet jegens hem aansprakelijk is. De (hypothetische) situatie, dat het gehuurde door de brand zou zijn tenietgegaan indien de huurverhouding ten tijde van die brand zou hebben bestaan, rechtvaardigt op zichzelf niet ook dat tenietgaan door brand van

het vroeger door Los gehuurde, waarover hij geen enkele zeggenschap meer had, aan hem toe te rekenen. Daaraan staat niet in de weg dat de brand zich ten tijde van de vaststelling van de omvang van de schade reeds had voorgedaan, zodat geen sprake was van afweging van goede en kwade kansen in de zin van art. 6:105 BW, maar van een zekere gebeurtenis. De uitspraak is in de Nederlandse jurisprudentie voorzien van een noot van Vranken, die met name ingaat op het verschil tussen schadevaststelling langs de lijnen en regels die gelden voor het vaststellen van de omvang van de schadevergoeding en de schadevaststelling in termen van meervoudige, in casu dubbele, causaliteit.

DIEREN

Art. 6:179 BW bevat een risicoaansprakelijkheid voor de bezitter van een dier, dat schade toebrengt. Echter, hetgeen partijen in het kader van een behandelingsovereenkomst, betrekking hebbend op dat dier, zijn overeengekomen kan – mede gezien de aard en de strekking van de overeenkomst – met zich meebrengen dat het bepaalde in art. 6:179 BW buiten toepassing moet blijven: HR 27 april 2001, NJ 2002, 54. s 'Hofs oordeel dat de behandelingsovereenkomst niet meebracht dat een risico zoals zich dat in casu heeft verwezenlijkt door de dierenarts zelf moet worden gedragen, berust op een uitlegging van overeenkomst.

Ook in HR 25 oktober 2002, Co1/067HR kwam de invloed van een gesloten overeenkomst op (in die zaak nog) art. 1404 BW (oud) aan de orde. Eiseres heeft in 1990 een ongeval gehad met een paard toen zij in het Amsterdamse Bos deelnam aan een door weerster georganiseerde paardrijles. De Hoge Raad oordeelt, dat de vraag of en zo ja in hoeverre sprake is van een omstandigheid die in de risicosfeer van de bereider ligt afhangt van de inhoud van de overeenkomst tussen rijsschoolhouder en bereider en van de

overige omstandigheden van het geval. Wel zal in geval noch aan de eigenaar, noch aan de berijder enige onzorgvuldigheid valt te verwijten, uit de aard en strekking van de overeenkomst in de regel voortvloeien, dat het onberekenbare gedrag van het paard, dat immers in het kader van de overeenkomst niet onverwacht is, in zoverre voor risico van de berijder komt en aan hem moet worden toegerekend, dat de schade deels voor zijn rekening moet blijven.

Men zie voor andere beestachtigheden onder meer Rb. Den Haag, 19 oktober 2001, NJ kort 2002, 6 en Hof Arnhem, 30 oktober 2001, NJ 2002, 234.

C.J.M. Klaassen, 'Risicoaansprakelijkheid voor dieren: van het risico van de onberekenbare energie van het dier naar het risico van de onberekenbare energie van de rechter?', NTBR 2002, nr. 8, pp. 384-391.

EXPERTS

Een op verzoek van partijen uitgebracht expertiserapport is niet te beschouwen als een bindend advies, noch een vaststellings-overeenkomst ex art. 7:900 BW: Hof Den Haag 18 juni 2002, rekestnr. Roo/00923, Nieuwsbrief Personenschade oktober 2002, pp. 6-8.

FAILLISSEMENT

Een gefailleerde verzoekt de rechter-commissaris op grond van art. 69 Fw. een bevel te geven dat het ten behoeve van gefailleerde aan smartengeld uitgekeerde bedrag van f 110.000 geheel dan wel gedeeltelijk buiten de faillissementsboedel dient te blijven en dat de curator conform deze beslissing dient te handelen. Het bedrag ter zake van smartengeld is vastgesteld in een vaststellings-overeenkomst met verzekeraar, ondertekend door de curator.

Valt het smartengeld buiten het faillissement?

In de beschikking HR 22 november 2002,

Ro2/024HR Oberdorf/Linssen q.q. overweegt de Hoge Raad, dat de wetgever de aanspraak op smartengeld als hoogstpersoonlijk heeft aangemerkt en deze aanspraak aan beslag en executie, en dus ook aan het faillissement, onttrokken. Deze uitzonderingspositie heeft de wetgever niet langer gerechtvaardigd geacht, indien de rechthebbende zijn aanspraak heeft geconcretiseerd in een vordering of overeenkomst. Dat de aanspraak op smartengeld zodanig met de persoon van de rechthebbende verknocht is dat smartengelduitkeringen niet in het faillissement zouden vallen, is door de wetgever dan ook kennelijk niet aanvaard.

Ook de eisen van redelijkheid en billijkheid dwingen niet ertoe te aanvaarden dat de vergoeding van immateriële schade buiten het faillissement valt. Van een ongerechtvaardigde verrijking van de crediteuren kan ook niet gesproken worden, daar zij er recht op hebben dat hun vorderingen worden voldaan. Dat de aanspraak op vergoeding van zowel materiële als immateriële schade die een huwelijkspartner heeft op de veroorzaker van een hem overkomen ongeluk wegens verknochtheid buiten de algehele gemeenschap van goederen kan vallen (HR 24 oktober 1997, NJ 1998, 693), brengt nog niet mee, dat die vergoedingen vervolgens buiten faillissement blijven.

Zie eerder onder meer Rb. Dordrecht 16 mei 1984, NJ 1985, 505 (smartengeld dient overigens bij de vermogensvaststelling in het kader van de ABW in beginsel buiten beschouwing te blijven: USZ 1998, 6). (Zie omtrent 'Smartengeld en gemeenschap' aldaar.)

GEMEENSCHAP

In het hiervoor onder 'Faillissement' is het recente arrest van de Hoge Raad van 22 november 2002, Ro2/024HR Oberdorf/Linssen q.q. genoemd. Daarin is door de Hoge Raad onder meer overwogen, dat de aanspraak op vergoeding van zowel

materiële als immateriële schade die een huwelijkspartner heeft op de veroorzaker van een hem overkomen ongeluk wegens verknoktheid buiten de algehele gemeenschap van goederen *kan* vallen (HR 24 oktober 1997, NJ 1998, 693, WMK), brengt nog niet mee, dat die vergoedingen vervolgens buiten faillissement blijven. Met opzet is hier het woordje *kan* cursief afgedrukt, want in het arrest waar de Hoge Raad naar verwijst, had hij uitgemaakt, dat deze aanspraken buiten de verdeling van de gemeenschap *moeten* blijven.

HULPPERSONEN

Mede gelet op de wetsgeschiedenis van art. 6:76 BW moet de kring van personen waarop deze bepaling betrekking heeft niet te ruim worden getrokken en bestaat – overeenkomstig de tekst – alleen aansprakelijkheid op grond van deze bepaling voor personen van wie de hulp wordt gebruikt bij de uitvoering van de verbintenis ten aanzien waarvan de aansprakelijkheid in het geding is: HR 14 juni 2002, NJ 2002, 495, Geldnet. Deze beperkte uitleg strookt met het aan art. 6:76 BW (contractuele aansprakelijkheid) equivalente art. 6:171 BW (wettelijke aansprakelijkheid – zie onder ‘Niet-ondergeschikten’). Is dat wel maatschappelijk aanvaardbaar, zo vraagt annotator Haak zich hardop af (en terecht).

IPR

Een in Nederland woonachtige vrouw stelt in Duitsland door een aldaar wonende man seksueel te zijn misbruikt. Zij vordert voor de Nederlandse rechter, dat deze man zal worden veroordeeld tot vergoeding van de door haar geleden immateriële schade. Het Hof heeft zich – in navolging van de rechtbank – op grond van art. 5 lid 3 EEX bevoegd geacht van de vordering van de vrouw kennis te nemen omdat ervan moet worden uitgegaan dat de zich in psychische klachten en gedragsproblemen uitende schade eerst in Nederland is opgetreden. In cassatie staat centraal de vraag wanneer sprake is van een geval waarin de plaats waar het schadebrengende feit zich heeft voorgedaan (Handlungsort) en de plaats waar door dit feit schade is ontstaan (Erfolgsort) niet

samenvallen. In HR 7 december 2001, NJ 2002, 539 oordeelt de Hoge Raad, dat het Hof daarmee blijk heeft gegeven van een onjuiste opvatting over art. 5 aanhef en sub 3 EEX, in het bijzonder over ‘de plaats waar het schadebrengende feit zich heeft voorgedaan’. De stellingen die de vrouw aan haar vorderingen ten grondslag heeft gelegd, laten immers geen andere conclusie toe dan dat de door haar gestelde schade voortvloeit uit de aantasting van haar fysieke en psychische integriteit en dat deze aantasting heeft plaatsgevonden in Duitsland. Het schadebrengende feit heeft zich dus voorgedaan in Duitsland. Daaraan kan niet afdoen dat de vrouw schadelijke gevolgen ervan heeft ondervonden in Nederland. De Nederlandse rechter is onbevoegd en daarmee doet de Hoge Raad de zaak zelf af. Uit de rechtspraak van het Hof van Justitie blijkt, dat de bevoegdheid op grond van art. 5 aanhef en sub 3 EEX, waaronder die op grond van het ‘Erfolgsort’ restrictief dient te worden uitgelegd: HvJ EG 19 september 1995, NJ 1997, 52 Marinari/Lloyds Bank. De plaats waar de schade is ingetreden moet niet zo ruim worden uitgelegd, dat die elke plaats omvat waar de schadelijke gevolgen voelbaar zijn. In zoverre is de onderhavige zaak ook niet te vergelijken met Kalimijnen, HvJ EG 30 november 1976, NJ 1977, 494.

MATIGING

Zie onder ‘Boete’.

MEDISCH

Alweer begin 2001 heeft de Hoge Raad zich uitgesproken over de betekenis van schending van een medisch protocol voor de aansprakelijkheidsvraag en voor de causaliteitsproblematiek: HR 2 maart 2001, NJ 2001, 649. De Hoge Raad oordeelde onder meer:

‘Het Hof heeft niet blijk gegeven van een onjuiste rechtsopvatting door in de gegeven omstandigheden te oordelen dat het niet-naleven van het protocol als een toerekenbare tekortkoming heeft te gelden. Het oordeel dat het onderhavige protocol berust op consensus tussen het MCL en de aan het MCL verbonden artsen met betrekking tot medisch verantwoord handelen, is in cassatie niet bestreden. Van MCL c.s. mag verwacht

worden dat zij zich in beginsel houden aan de door hen zelf opgestelde voorschriften met betrekking tot verantwoord medisch handelen. Afwijking van die voorschriften is slechts aanvaardbaar indien zulks in het belang van een goede patiëntenzorg wenselijk is. Nu het niet-toepassen van de door het protocol voorgeschreven handeling uitsluitend te wijten was aan ‘vergeten’ en dus van een beargumenteerde afwijking van voormeld voorschrift geen sprake was, behoeft het Hof niet in te gaan op de stelling van MCL c.s. dat binnen de beroepsgroep als geheel verschil van inzicht bestond omtrent de in het protocol voorgeschreven behandeling’.

In die zaak was ‘vergeten’ om na een operatie een anti-stollingsmiddel toe te dienen, wat wel door het protocol was voorgeschreven. Dat er binnen de beroepsgroep als geheel verschil van inzicht bestond over de zin daarvan, mocht het ziekenhuis dus niet baten. De Hoge Raad vermijdt overigens de kwalificatie van veiligheidsnorm, maar kent dus wel min of meer beslissende betekenis toe aan schending van het protocol voor de aansprakelijkheidsvraag. Tevens past de Hoge Raad in het kader van de causaliteit de omkeringsregel toe (zie aldaar).

In HR 12 juli 2002, VR 2002, 197 besliste de Hoge Raad, dat als een rechter bij de beoordeling van medisch handelen van een arts tot een oordeel komt dat afwijkt van het oordeel, dat de tuchtrechter heeft gegeven naar aanleiding van een klacht met betrekking tot datzelfde medisch handelen, de rechter zijn oordeel zodanig dient te motiveren, dat dit ook in het licht van de beoordeling door de tuchtrechter voldoende begrijpelijk is (anders: A-G Keus).

T. Hartlief, ‘Aansprakelijkheid voor schending van een medisch protocol’, NTBR 2001, pp. 376-379.

NIET-ONDERGESCHIKTEN (ZIE OOK ‘HULPPERSONEN’)

Het precieze bereik van art. 6:171 BW is niet geheel duidelijk. Dat de aansprakelijkheid voor niet-ondergeschikten evenwel niet te ruim moet worden genomen, blijkt uit HR 21 december 2001, NJ 2002, 75, Delfland/De

Stoeterij. Bij graafwerkzaamheden, verricht door aannemer Baas in opdracht van Energie Delfland, was schade ontstaan aan Stoeterij De Kraal. Laatstgenoemde sprak Delfland als opdrachtgever op de voet van art. 6:171 BW aan. De rechtbank wees de schadevergoeding toe omdat de graafwerkzaamheden voldoen aan de samenhang vertoonden met de activiteiten van Energie Delfland. De Hoge Raad stelt echter een restrictieve uitleg voorop en eist een zekere eenheid van onderneming van opdrachtgever en opdrachtnemer; in casu zou die ontbreken, hetgeen betekent, dat de schade niet behoort tot de risicosfeer van de opdrachtgever.

Het arrest is uitvoerig besproken door T. Hartlief in AA 2002 (nr. 12), pp. 886-896.

OMKERINGSREGEL

In causaliteitsvraagstukken wordt regelmatig gewerkt met de zogenaamde omkeringsregel. Deze houdt in, dat het causale verband in beginsel gegeven is wanneer iemand een bepaald risico in het leven heeft geroepen en dat zich vervolgens verwezenlijkt: HR 26 januari 1996, NJ 1996, 607, Dicky Trading II. In het arrest Ter Hofte/Oude Monnik van 19 januari 2001, C99/093HR, NJ 2001, 524 was door de Hoge Raad reeds beslist, dat de zogenaamde omkeringsregel niet tot het terrein van verkeer en veiligheid is beperkt. Kennelijk is de Hoge Raad beducht voor een al te ruime toepassing van de omkeringsregel en in twee arresten (van gelijke datum): HR 23 november 2001, C99/259, NJ 2002, 386 en Coo/069, NJ 2002, 387 verlangt de Hoge Raad voor toepassing van de omkeringsregel, dat duidelijk is welk risico de aangesproken partij in het leven heeft geroepen en tevens dat dat specifieke risico zich vervolgens heeft verwezenlijkt. Ter verklaring uit laatstgenoemd arrest: het ging daarin om een medische kwestie, te weten een zenuwbeschadiging bij een polsoperatie; een complicatie waarvoor de patiënt niet zou zijn gewaarschuwd. Is nu met toepassing van de omkeringsregel het causaal verband tussen schending van de informatieplicht van de schade als gevolg van de zenuwbeschadiging gegeven? Neen, aldus de Hoge Raad. De informatieverplichting als bedoeld in art.

7:448 jo. 7:450 BW strekt ertoe de patiënt in staat te stellen goed geïnformeerd te beslissen. Zij heeft dus niet de strekking bescherming te bieden tegen de risico's, verbonden aan de behandeling. Het door schending van de informatieverplichting in het leven geroepen risico is dan ook dat de patiënt niet op de gewenste wijze van zijn zelfbeschikkingsrecht gebruik heeft kunnen maken. De in casu opgetreden zenuwbeschadiging is niet een verwezenlijking van dat risico, zodat er geen aanleiding is voor toepassing van de omkeringsregel.

Men lette vooral op de kritische noot van Vranken onder dit arrest in de NJ (onder nr. 387). Zie eerder ook: HR 2 maart 2001, C99/089HR, NJ 2001, 649.

In twee recente arresten (van eveneens gelijke datum) is door de Hoge Raad de toepassing van de omkeringsregel nog eens verduidelijkt: HR 29 november 2002, RvdW 2002, 190 en 191 (resp. rov. 3.5.3 en rov. 3.6):

‘Ter toelichting en uitwerking van deze regel waarvan de toepassing niet is beperkt tot een duidelijk afgebakende groep van gevallen, diene het volgende:

(i) In de vorenbedoelde rechtspraak wordt tot uitdrukking gebracht dat in de daarin bedoelde gevallen op grond van een bijzondere, uit de redelijkheid en billijkheid voortvloeiende regel een uitzondering dient te worden gemaakt op de hoofdregel van art. 150 Rv. (art. 177 oud) in die voege dat het bestaan van causaal verband (in de zin van *conditio sine qua non*-verband) tussen de onrechtmatige gedraging of tekortkoming en het ontstaan van de schade wordt aangenomen, tenzij degene die wordt aangespro-

ken, bewijst – waarvoor in het kader van het hier te leveren tegenbewijs voldoende is: aannemelijk maakt – dat de bedoelde schade ook zonder die gedraging of tekortkoming zou zijn ontstaan.

(ii) Voor het maken van de in (i) bedoelde uitzondering is alleen plaats als het gaat om schending van een norm die ertoe strekt een specifiek gevaar ter zake van het ontstaan van schade bij een ander te voorkomen en als dit gevaar door de normschending in het algemeen in aanmerkelijke mate wordt vergroot.

(iii) In dat geval is het immers, gelet op de bescherming die een dergelijke norm beoogt te bieden, redelijk, behoudens tegenbewijs, ervan uit te gaan dat, als het specifieke gevaar waartegen de norm beoogt te beschermen, zich heeft verwezenlijkt, zulks een gevolg moet zijn geweest van deze normschending.

Voor de toepassing van voormelde regel is dus blijkens het vorenstaande vereist dat is komen vast te staan dat sprake is geweest van een gedraging in strijd met een norm die strekt tot het voorkomen van een specifiek gevaar ter zake van het ontstaan van schade, en dat degene die zich op schending van deze norm beroept, ook bij betwisting aannemelijk heeft gemaakt dat in het concrete geval het (specifieke) gevaar waartegen de norm bescherming beoogt te bieden, zich heeft verwezenlijkt.

Opmerking verdient nog dat het hier bedoelde vermoeden zich niet zonder meer uitstrekt tot de omvang van de schade die in beginsel door de benadeelde moet worden aangetoond of aannemelijk gemaakt.’

In geen van beide gevallen was volgens de

Hoge Raad plaats voor toepassing van de omkeringsregel en werden de daarop gebaseerde cassatieberoepen verworpen (het voert in het kader van dit artikel wat ver om daar nu nader op in te gaan).

A.J. Akkermans, *De 'omkeringsregel' bij bewijs van causal verband*, Boom Juridische Uitgevers, Den Haag 2002, 181 blz.

J.H. Nieuwenhuis, *'De neus van Cleopatra'*, *RM Themis*, 2002, pp. 1 en 2.

ONDERGESCHIKTEN

Een apothekersassistente, in dienst van een apotheker, loopt tijdens haar werkzaamheden in de apotheek tegen een openstaande lade van een medicijnkast, welke lade een collega-werkneemster kort daarvoor had vastgezet, waardoor deze niet automatisch dichtviel, maar open bleef staan. De apothekersassistente is hierdoor ten val gekomen en heeft ernstig letsel opgelopen. Ze spreekt haar werkgever niet aan op grond van art. 7:658, maar vordert op de voet van art. 6:170 BW (kwalitatieve aansprakelijkheid van de werkgever) schadevergoeding. In zijn arrest van 9 november 2001, NJ 2002, 79 oordeelt de Hoge Raad dat 's Hof's oordeel dat de gevaarscheppende handeling onrechtmatig is, niet blijkt geeft van een onjuiste rechtsopvatting: het Hof mocht rekening houden met de omstandigheid dat het gevaar dat de gewraakte handeling van de andere werknemer meebracht al eerder tot letsel had geleid en dat die andere werknemer dat gevaar kende dan wel behoorde te kennen. Wanneer een werknemer in het kader van de uitvoering van de hem opgedragen werkzaamheden letsel oploopt, als gevolg van zowel een gevaarscheppende handeling van een andere werknemer, waarvoor de werkgever uit hoofde van art. 6:170 BW aansprakelijk is, als van eigen schuld van de werknemer, eist de in art. 6:101 lid 1 bedoelde billijkheid, nu de schade binnen een dienstverband wordt geleden en het de werkgever is die in eerste instantie de werkzaamheden bepaalt, om de schuld van de werknemer die niet bestaat in opzet of bewuste roekeloosheid, voor rekening van de werkgever te laten komen. Aldus knoopt de Hoge Raad aan bij de grote

bescherming, die art. 7:658 BW de werknemer biedt.

F.T. Oldenhuis, *'Aansprakelijkheid van de werkgever ex art. 6:170 BW voor een ongelukje op de werkvloer'*, *AV&S* 2002, pp. 86-89.

OPSTAL

Een bezoekerster van een conferentiecentrum loopt door een glazen pui en bekommt daarvoor letsel. Zij stelt dat deze opstal gebrekig is in de zin van art. 6:174 BW omdat er geen waarschuwingstekens waren aangebracht. Rechtbank en Hof volgen haar in haar stelling en menen, dat de oplettendheid van de bezoekerster als eigen schuld in het niet valt bij het gebrek van de opstal: Hof Amsterdam 5 april 2001, VR 2002, 93.

SCHOKSCHADE

Vergoeding van schade door schrik of shock is bepaald niet eenvoudig. Er moet dan namelijk aan een aantal voorwaarden zijn voldaan. Allereerst het relativiteitsvereiste: er moet jegens de geschrokken persoon onrechtmatig gehandeld zijn. En bij gebreke van lichamelijk letsel zal de gelaedeerde zijn aangewezen op de stelling, dat sprake is van een aantasting van de persoon op andere wijze als bedoeld in art. 6:106 eerste lid sub b BW. In het zogenaamde Kindertaxi-arrest van 20 februari 2002, NJ 2002, 240 (L&S 2002, nr. 1, pp. 47-52) is door de Hoge Raad uitgemaakt, dat er ook in Nederland ruimte bestaat voor de vergoeding van psychische schade als gevolg van confrontatie met een schokkende gebeurtenis, in het bijzonder in verband met verlies van een naaste. Het Hof had een bedrag van f 30.000 aan smartengeld toegekend, hetwelk door de Hoge Raad in stand is gelaten. De Hoge Raad maakt een duidelijk onderscheid tussen affectieschade en schokschade:

'indien iemand door overtreding van een veiligheids- of verkeersnorm een ernstig ongeval veroorzaakt, handelt hij in een geval als hier bedoeld niet alleen onrechtmatig jegens degene die dientengevolge is gedood of gekwetst, maar ook jegens degene bij wie door het waarnemen van het ongeval door de directe confrontatie met de ernstige gevolgen ervan, een hevige emotionele schok

wordt teweeggebracht, waaruit geestelijk letsel voortvloeit, hetgeen zich met name zal kunnen voordoen indien iemand tot wie de aldus getroffen in een nauwe affectieve relatie staat, bij het ongeval is gedood of gewond. De daardoor ontstane immateriële schade komt op grond van het bepaalde in art. 6:106 lid 1 aanhef en onder b BW voor vergoeding in aanmerking. Daarvoor is dan wel vereist dat het bestaan van geestelijk letsel, waardoor iemand in zijn persoon is aangetast, in rechte kan worden vastgesteld, hetgeen in het algemeen slechts het geval zal zijn indien sprake is van een in de psychiatrie erkend ziektebeeld'.

Vervolgens zegt de Hoge Raad ook iets over de zogenaamde 'kring van gerechtigden': 'voldoende is dat een rechtstreeks verband bestaat tussen het gevaarzettend handelen enerzijds en het geestelijk letsel dat een derde door de confrontatie met de gevolgen van dit handelen oploopt anderzijds. Deze confrontatie kan ook plaatsvinden (kort) nadat de gebeurtenis die tot de dood of verwonding van een ander heeft geleid heeft plaatsgevonden. De aard van deze schade brengt mee dat deze schade in het algemeen slechts voor vergoeding in aanmerking komt indien (1) de betrokkene rechtstreeks wordt geconfronteerd met de omstandigheden waaronder het ongeval heeft plaatsgevonden en (2) deze confrontatie bij de betrokkene een hevige schok teweeggebracht heeft, hetgeen zich met name kan voordoen indien sprake is van nauwe (affectieve) band met degene die door het ongeval gedood of gewond is geraakt'.

Vervolgens zet de Hoge Raad de verhouding tot eventuele affectieschade uiteen.

Zie voor een ander schrijnend geval HR 26 oktober 2001, NJ 2002, 216, waarin de Hoge Raad heeft aangegeven dat een moeder van een door de vader vermoord jongetje eveneens recht op vergoeding van immateriële schade heeft. Zie met betrekking tot het vraagstuk van de kring van gerechtigden HR 22 februari 2002, NJ 2002, 240.

Inmiddels is een wetsvoorstel tot aanvulling van de artt. 6:107 en 6:108 BW ingediend, inhoudende, dat aan een aantal naasten

zowel in geval van overlijden als bij ernstig blijvend letsel recht bestaat op een nog nader te bepalen bedrag, waarbij het kabinet in eerste instantie (nog altijd) denkt aan € 10.000.

C.C. van Dam, 'Het taxibus-arrest', *VR* 2002, pp. 205-209; A.J. Verheij, *Vergoeding van immateriële schade bij aantasting van de persoon*, diss. VU, Ars Aequi, libri, Nijmegen 2002; A.J. Verheij, 'Vergoeding van shockschade sinds Hoge Raad 22 februari 2002', *L&S* 2002, nr. 1, pp. 5-13; P.M. Leerink en B. Holthuis, 'Shockschade, wie wel en wie niet?', *Advocatenblad* 2002-7, pp. 292-295; H.J. den Hollander, 'Affectie, shock en geld', *TVP* 2002, pp. 33-42; R.J.P. Kottenhagen, 'Vergoeding van shockschade', *NTBR* 2002, pp. 182-191; S.D. Lindenbergh, 'Schade door geestelijk letsel als gevolg van een schokkende gebeurtenis', *AV&S* 2002, pp. 63-73; S.D. Lindenbergh, 'Psychische schade door schrik', *Trema* 2002-7, pp. 335-343.

SMARTENGELD

Een belangwekkend arrest is HR 20 september 2002, Coö/328 HR, JOL 2002, 142, RvdW 2002, 142, L&S 2002, nr. 3, pp. 44-47, Erven Beentjes/Lokhorst. Het ging in die zaak om een timmerman, die bij de uitvoering van zijn werkzaamheden een ongeval was overkomen. Als gevolg van dat ongeval was hij in coma geraakt en later overleden. De erven vorderden zowel materiële als immateriële schadevergoeding. De belangrijkste rechtsvraag die in cassatie aan de orde kwam was, of de omstandigheid dat de betrokken persoon gedurende een bepaalde periode bewusteloos is geweest, aan vergoeding van immateriële schade in de weg staat. De Hoge Raad overwoog dat op grond van art. 6:106 lid 1 aanhef en sub b BW aan de benadeelde vergoeding van immateriële schade toekomt, indien hij lichamelijk letsel heeft opgelopen. Het recht op vergoeding van immateriële schade is een hoogst persoonlijk recht, hetgeen betekent dat de benadeelde zelf moet aangeven dat hij genoegdoening voor ander nadeel dan vermogensschade wenst. De omstandigheid dat de betrokkene in coma heeft verkeer, heeft wel invloed op de begroting van de schadevergoeding. Bij die begroting moet de rechter rekening houden met alle omstandigheden van het geval, zoals de aard van de aansprakelijkheid, de

aard van het letsel, de duur en de intensiteit van het verdriet, het gemis van levensvreugde en het geschokte rechtsgevoel. De omstandigheid dat de benadeelde in coma heeft gelegen, kan ertoe leiden dat hij geen nadeel in de vorm van pijn en/of verdriet heeft geleden. Echter, dit mag niet tot de conclusie leiden dat er in het geheel geen sprake is van gederfde levensvreugde. De door de wetgever gewenste terughoudendheid bij de toekenning van smartengeld brengt niet met zich mee, dat er geen recht op vergoeding van immateriële schade bestaat indien de benadeelde in coma heeft verkeer. Aldus de Hoge Raad. Waarschijnlijk is in die zaak niet zonder betekenis geweest, dat de betrokkene tussen de comateuze toestand en zijn overlijden nog enige tijd bij bewustzijn is geweest en aldus moet hebben beseft, dat hij een deel van zijn leven (doordat hij in coma heeft gelegen) kwijt is geweest (de uitspraken van kantonrechter en rechtbank zijn eerder gepubliceerd in *NJ* kort 2000, 93).

Dat er over de hoogte van het toe te kennen smartengeld in ruime mate verschil inzicht kan bestaan, tonen de uitspraken Hof Den Bosch 28 maart 2000, *VR* 2002, 33 en Rechtbank Arnhem 1 maart 2001, *VR* 2002, 34 aan. Voor een post-whiplash-syndroom vond het Hof een smartengeld van f 3.403 genoeg; de Rechtbank Arnhem achtte f 18.151 wel redelijk. Overigens is de rechter

vrij, om het smartengeld op nihil te begroten: HR 27 april 2001, *NJ* 2001, 91 (door annotator Brunner terecht bekritiseerd): het gaat hier om een discretionaire bevoegdheid van de rechter met betrekking tot het bepalen van de omvang van die schadevergoeding. De rechter mag met alle omstandigheden van het geval rekening houden bij de begroting van de schade en hij heeft de bevoegdheid om, indien hij daartoe gronden aanwezig oordeelt, geen schadevergoeding toe te kennen.

(omtrent smartengeld en faillissement: zie 'Faillissement').

S.D. Lindenbergh, 'Vergoeding voor "verlies van tijd" bij overlijden', *TVP* 2002, p. 62-64; R.J.P. Kottenhagen, 'Smartengeldvergoeding voor comateuze slachtoffers', *L&S* 2002, nr. 3, pp. 3 en 4; A.J. Verheij, 'Smartengeld bij overlijden', *NTBR* 2002, nr. 5, pp. 206-210.

VERJARING

Een schrijnend geval betrof HR 19 oktober 2001, *NJ* 2001, 655. Het betrof een medische aansprakelijkheidszaak, die naar oud recht diende te worden beoordeeld. De Hoge Raad oordeelde, dat naar het in casu toepasselijke oude recht de verjaring van een vordering tot vergoeding van schade op grond van onrechtmatige daad begint te lopen op het tijdstip waarop de schade is geleden. Ook met betrekking tot de immateriële schade

moet worden aangenomen dat deze is ontstaan op en dus is geleden op het tijdstip waarop de onrechtmatige daad is gepleegd. Dat de schade het gevolg was van een verzwijging van de medische fout, deed daar niet aan af. De verjaring had tijdig moeten worden gestuit; een dagvaarding in een eerder geding, betrekking hebbend op andere schade, is niet een rechtsgeldige stuiting.

Stuiten kwam aan de orde in wederom een medische aansprakelijkheidskwestie, namelijk HR 1 februari 2002, NJ 2002, 195. In dat geval is door de Hoge Raad beslist, dat ook in geval partijen in onderhandeling zijn, nog steeds geldt, dat voor stuiting van de verjaring een schriftelijke aanmaning of een schriftelijke verklaring is vereist, waarin de schuldenaar zich ondubbelzinnig zijn recht op nakoming voorbehoudt. Dit geldt ook in het geval dat aan de onderhandelingen een aansprakelijkstelling is voorafgegaan die op zichzelf genomen de verjaring heeft gestuit. Echter, niet is uitgesloten dat het onder omstandigheden naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar is dat een schuldenaar zich tegenover de schuldeiser erop beroept dat op enig tijdstip gedurende de onderhandelingen de verjaringstermijn is voltooid. Men leze vooral de uitvoerige bespreking van de parlementaire geschiedenis door A-G De Vries Lentsch-Kostense.

‘Bekendheid met de schade en de aansprakelijke persoon’ is een subjectief criterium: HR 6 april 2001, C99/158HR, NJ 2002, 383 en HR 20 april 2001, C99/293HR, NJ 2002, 384. Echter, de rechter zal de subjectieve bekendheid kunnen afleiden uit bepaalde ten processe gebleken feiten en omstandigheden. Zie voor het vervolg van laatstgenoemd arrest Hof Arnhem 13 augustus 2002, NJ Kort 2002, 66 (zie ook onder ‘Advocaten’).

Het zal zich uit de aard der zaak steeds minder voordoen, maar als zich in de praktijk nog een ‘oud geval’ voordoet, moet deze (vóór voltooiing der verjaring per 1 januari 1993) naar oud recht zijn gestuit, dus op de voet van art. 20:16 BW (oud): ‘door aanmaning, dagvaarding en elke daad van rechtsvervolg, alle in den vereischten vorm betee- kend door eenen daartoe bevoegden ambte- naar, uit naam dan den rechthebbenden aan

dengenen, dien men beletten wil de verjaring te verkrijgen’. Een schriftelijke aanmaning (i.c. gedateerd 11 juli 1989) sorteert in dat verband geen effect en heeft geen stuitende werking, HR 9 augustus 2002, Co0/292HR (niet in de NJ gepubliceerd). Zo ook HR 8 november 2002, Co1/088HR.

Onlangs is nog eens door de Hoge Raad bevestigd, dat een beroep de verjaring niet aanvangt, indien het niet-geldend kunnen maken van de vordering voortvloeit uit omstandigheden die aan de debiteur moeten worden toegerekend. Naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid is onaanvaardbaar, dat de debiteur zich er op zou vermogen te beroepen dat de vijfjarige verjaring een aanvang heeft genomen op het in art. 3:310 lid 1 BW omschreven aanvangstijdstip daarvan: HR 11 oktober 2002, NJ 2002, 558, een bevestiging van zogenaamde seksueel misbruik- en kindermishandelingsarresten (HR 23 oktober 1998, NJ 2000, 15 en HR 25 juni 1999, NJ 2000, 16; zie voor het vervolg van het kindermishandelingsarrest Rb. Alkmaar 21 juni 2002, NJ kort 2001, 47).

Voor afstand van verjaring is vereist dat de rechthebbende de bevoegdheid kent waarvan hij afstand deed: HR 18 oktober 2002, NJ 2002, 565. Weliswaar kan ingevolge art. 3:35 BW het ontbreken van de op afstand gerichte wil niet aan de wederpartij van de rechthebbende worden tegengeworpen indien deze een verklaring of gedraging van de rechthebbende, overeenkomstig de zin die hij daaraan onder de gegeven omstandigheden redelijkerwijze mocht toekennen, als een tot afstand van recht strekkende verklaring heeft opgevat, maar daartoe is vereist, dat deze wederpartij heeft begrepen en onder de gegeven omstandigheden redelijkerwijze heeft mogen begrijpen dat de rechthebbende zich bewust was van deze bevoegdheid.

Een erkenning van aansprakelijkheid stuit de verjaring (art. 3:318 BW). Voor een (in de dubbele betekenis van het woord) stuitend voorbeeld: HR 13 december 2002, Co1/307HR..”

Overige verjaringsperikelen: Rb. Den Haag 16 januari 2002, NJ kort 2002, 14 en HR 15 februari 2002, Co0/119HR (niet in de NJ opgenomen).

M.F.H. Broekman, ‘Actuele verfijning van verjaring in het civiele recht’, *Advocatenblad* 2002, pp. 652-658; R.P.J.L. Tjittes, ‘Bevrijdende verjaring: van rechtszekerheid naar billijkheid’, *WPNR* 6472 (2002) pp. 53-63; J.L.H. Holthuijsen, ‘De aanvang van de subjectieve verjaringstermijn’, *NTBR* 2002, nr. 6, pp. 258-262; A.I.M. van Mierlo, ‘Driemaal extinctieve verjaring’, *AA* 2002 (nr. 12), pp. 897-901.

VOORDEELSTOEREKENING

Op de voet van art. 6:100 BW mag voordeelstoerekening slechts plaatsvinden indien een voordeel werkelijk is genoten of naar redelijke verwachting zal worden genoten. Een fictief voordeel komt niet voor verrekening in aanmerking: HR 1 februari 2002, NJ 2002, 122. In dat door de Hoge Raad te berechten geval had de aansprakelijke verzekeraar de zogenaamde fictieve huurwaarde van de woning van gelaedeerden willen verrekenen. Volgens die verzekeraar was al in een vroeg stadium duidelijk, dat terugkeer (uit een revalidatiecentrum) naar de echtelijke woning onmogelijk was en het getroffen echtpaar die woning dus had kunnen verkopen of verhuren.

WEGBEHEER

Ingevolge art. 6:174 lid 2 BW moet de betrokken overheid bij openbare wegen ervoor zorgen dat deze in goede staat verkeren. Met ‘goede staat’ is bedoeld dat de wegen moeten voldoen aan de eisen die men daaraan in de gegeven omstandigheden mag stellen. Uit de parlementaire geschiedenis valt op te maken dat men niet mag verwachten dat wegen in perfecte staat verkeren. Ook met de financiële armslag van de overheid mag rekening worden gehouden. Hoe zit dat met zoab? In HR 3 mei 2002, NJ 2002, 465, Rook/Staat, oordeelde de Hoge Raad, dat de rechtbank er terecht van uit was gegaan, dat de aanwezigheid van ijzel op het wegdek niet is aan te merken als een gebrek in de zin van art. 6:174 BW en dat het in het te berechten geval (waarin de Staat als wegbeheerder werd aangesproken tot schadevergoeding van een slippartij op een beijzelde weg) gaat om de vraag of de onderhavige weg met een zoab-wegdek niet voldeed aan de eisen die men daaraan in de gegeven omstandigheden

mocht stellen. Niet blijkt van een onjuiste rechtsopvatting gaven de oordelen van de rechtbank, dat aan zoab in de omstandigheden als de onderhavige niet een gevaar is verbonden dat ten opzichte van het algemeen bekende gevaar van ijzel op de rijweg noopt tot het aannemen van een bijzondere zorgplicht ten aanzien van de veiligheid van weggebruikers en dat de Staat als wegbeheerder voldoende zorg heeft betracht door tijdig de gladheid met pek te bestrijden en dat er ook geen bijzondere waarschuwplicht met betrekking tot de aanwezigheid van zoab bestond nu via de media meermalen was gewaarschuwd voor het dreigende gevaar van gladheid zodat de weggebruiker op dat gevaar bedacht diende te zijn. Zie in dit verband eerder HR 17 november 2000, NJ 2001, 10.

WERKGEVERS

Art. 7:658 BW blijft tot interessante jurisprudentie leiden. Voer voor vele uitgebreide artikelen. Mij in het kader van deze kroniek zoveel mogelijk beperkend, het volgende.

Bewijsrechtelijk heeft de getroffen werknemer het relatief gemakkelijk: hij hoeft slechts te stellen en (bij voldoende betwisting) aan te tonen, dat hij schade heeft geleden in de uitoefening van zijn werkzaamheden. Zie bijvoorbeeld HR 10 december 1999, NJ 2000, 211, Fransen/Pasteur Ziekenhuis en HR 15 december 2000, NJ 2001, 198, Van Uitert/Jalas. Het is dan aan de werkgever om aan te voeren en te bewijzen:

- dat hij niet is tekortgeschoten;
- dat hij wellicht is tekortgeschoten, maar dat sprake is van opzet of bewuste roekeloosheid van de werknemer;
- dat hij wellicht is tekortgeschoten, maar dat het conditio sine qua non-verband tussen het tekortschieten en het letsel ontbreekt.

Onder het oude art. 7A:1638x BW lag de bewijslast in beginsel nog geheel bij de werknemer, maar werd wel reeds een verhoogde stelplicht van de werkgever gevestigd, in welk verband het laten opmaken van een ongevalsrapportage van groot belang werd geacht: de in genoemde bepaling besloten

liggende stelplicht en bewijslast brachten met zich mee, dat de werkgever die betwistte dat hij niet aan zijn zorgverplichting had voldaan, in beginsel diende te zorgen voor het opmaken van een rapport, waarin de toedracht van het ongeval zodanig werd vastgelegd dat daaruit met een redelijke mate van zekerheid kon worden opgemaakt of en in hoeverre het ongeval gevolg was van het feit dat onvoldoende maatregelen waren getroffen ter voorkoming van ongevallen als waarom het in het gegeven geval ging (onder meer HR 1 juli 1993, NJ 1993, 687, HR 5 juni 1998, NJ 1998, 817 en HR 18 september 1998, NJ 1999, 45). Onder de vigeur van art. 7:658 BW kan echter niet meer gezegd worden, dat als de werkgever geen ongevalsrapportage heeft doen opmaken, hij daarmee niet aan de in dit verband op hem rustende stelplicht zou voldoen: HR 18 januari 2002, NJ 2002, 147, met een verwijzing naar het eerder door de HR gewezen het arrest van 15 december 2000, NJ 2001, 252.

Dat art. 7:658 BW nog geen risicoaansprakelijkheid voor de werkgever met zich meebrengt, toont HR 4 oktober 2002, Co1/304 HR, JAR 2002, 259, 'Broodmes', aan. Werkneemster verrichtte keukenwerkzaamheden, bestaande uit het snijden en smeren van zachte puntbroodjes. Het broodmes dat zij daarbij op een kwade dag gebruikte was nieuw, of net geslepen. Zij was daarvan niet op de hoogte gesteld. Bij het doorsnijden van het eerste broodje snijdt zij zich in de wijsvinger van de linkerhand. Een zenuw wordt

geraakt en zij moet nog dezelfde dag worden geopereerd. Was hier sprake van tekortschieten van de werkgever in de zorgplicht door geen waarschuwing te geven of veiligheidsmaatregelen te treffen? Neen, zo oordeelde de Hoge Raad: het is een feit van algemene bekendheid dat een mes dat geschikt is om zachte puntbroodjes mee te snijden zo scherp is, dat de gebruiker daarvan het gevaar loopt om zich op dat werk te snijden. Zie ook reeds HR 24 juni 1994, NJ 1995, 137, 'Ladder'.

Dat een werkgever aansprakelijk is voor tekortschieten in zorg door een derde, bij wie de werknemer tewerk gesteld is, was reeds bekend uit de HR 15 juni 1990, NJ 1990, 716, maar is nog eens met zoveel woorden bevestigd in HR 4 oktober 2002, Co1/326 HR, NJ 2002, 557, JAR 2002, 260. Ook onder de werking van art. 7:658 geldt dat, wanneer een werkgever zijn werknemer tewerkstelt bij een derde teneinde werkzaamheden ter uitvoering van diens bedrijf te verrichten en daarbij in die voege gebruik maakt van de hulp van de derde dat hij de zorg voor de veiligheid van de werknemer geheel of gedeeltelijk aan de derde overlaat, hij voor een tekortschieting van de derde in die zorg aansprakelijk is als voor eigen tekortschieten. Vgl. ook Ktr. 's-Gravenhage 11 juli 2002, JAR 2002, 234.

Dat art. 7:658 BW even laagdrempelig van aard is bij beroepsziekten, is een overtrokken beeld. Wel neemt de Hoge Raad een zwaarde stelplicht aan van de werkgever die

betwist dat de werknemer schade heeft geleden in het kader van werken met gevaarlijke stoffen: HR 17 november 2000, NJ 2001, 569, Unilever/Dikmans. Van een werkgever die op grond van art. 7:658 wordt aangesproken door een werknemer die gemotiveerd stelt dat hij schade heeft geleden in de uitoefening van zijn werkzaamheden en tevens hoe deze schade is ontstaan, mag in het kader van de betwisting van de stellingen van de werknemer worden gevergd dat hij in het algemeen de omstandigheden aangeeft die in zijn 'domein' liggen. Wanneer een werknemer bij zijn werk is blootgesteld aan voor de gezondheid gevaarlijke stoffen, moet het door de werknemer te bewijzen oorzakelijk verband worden aangenomen indien de werkgever heeft nagelaten de redelijkerwijs noodzakelijke veiligheidsmaatregelen te treffen zodat de werkgever dient aan te geven of en zo ja, welke maatregelen.

Onvoldoende evenwel is, dat de *mogelijkheid* bestaat, dat de schade is ontstaan in de sfeer van het werk: HR 26 januari 2001, NJ 2001, 597, Weststrate/De Schelde. Met betrekking tot de vraag of de werknemer aan asbeststof blootgesteld is geweest, geldt in beginsel de hoofdregel van art. 177 Rv. (oud) dat de partij die zich op een bepaald rechtsgevolg beroept, (voldoende) feiten moet stellen en bewijzen waaruit dat gevolg kan worden afgeleid; de strekking van art. 7:658 BW brengt geen afwijking in stelplicht en bewijslast mee in zaken waar blootstelling aan asbest speelt.

Laatstgemeld arrest is van groot belang in zogenaamde RSI-zaken. Als bepaalde RSI-klachten al zouden kunnen worden geobjectiveerd, blijft er een levensgroot causaliteitsprobleem, in die zin, dat moeilijk met zekerheid zal kunnen worden aangenomen, dat de schade in de uitoefening van de werkzaamheden is geleden. Wel mag worden aangenomen, dat de rechter er uiteindelijk genoeg mee zal nemen, dat de werknemer voldoende *aannemelijk maakt*, dat hij de aan-doening inderdaad in het kader van zijn werk heeft opgelopen. Zie bijvoorbeeld Ktr. Middelburg 4 december 2000, JAR 2001, nr. 5. Vergelijk ook Ktr. Nijmegen 27 september 2002, JAR 2002, 251. De kantonrechter achtte het, gelet op de stelling van de werkneem-

ster dat zij reeds geruime tijd pijnklachten heeft in haar armen en polsen, doordat zij veelvuldig achter een computer heeft gewerkt en gezien de door haar overgelegde medische stukken, voldoende aannemelijk dat de werkneemster schade heeft geleden in de uitoefening van haar werkzaamheden. De kantonrechter passeerde overigens de stelling van de werkgever dat de klachten van de werkneemster medisch niet objectiveerbaar zouden zijn. De omstandigheid dat geen objectiveerbare afwijkingen zijn te constateren, betekent niet dat er geen sprake kan zijn van medische beperkingen en dus van schade. De werkgever is aansprakelijk voor de schade tenzij hij bewijst zijn zorgplicht te zijn nagekomen. Nog meer RSI-perikelen in onder andere Ktr. Brielle 12 maart 2002, JAR 2002, 82, Ktr. Amsterdam 29 augustus 2002, JAR 2002, 229, Rb. Almelo 24 juli 2002, JAR 2002, 243, Ktr. Wageningen 4 september 2002, JAR 2002, 256.

Hoewel aansprakelijkheid op de voet van art. 7:658 BW in eerste instantie ook bij verkeersongevallen aan de orde kan zijn (daarvoor is immers voldoende dat men schade heeft opgelopen tijdens de uitoefening van de werkzaamheden) is de uiteindelijke betekenis van deze bepaling beperkt. In de regel zal de werkgever dan immers met succes het verweer kunnen voeren, dat hij niet is tekortgeschoten in zijn zorgplicht. Mogelijk kan dan echter worden teruggegrepen naar art. 7:611 jo. art. 6:248 BW. Zo ook in HR 19 oktober 2001, NJ 2001, 663, PTT/Baas: een postbesteller werd aangereden nadat hij de weg was opgelopen om een uit zijn auto gewaaid poststuk te grijpen. Aansprakelijkheid werd aangenomen, omdat de werkgever meer had kunnen doen ter verkleining van het risico van wegwaaien van poststukken (niet omdat een werkgever aansprakelijk is voor verkeersongevallen in het algemeen). In dezelfde lijn: HR 9 augustus 2002, Coö/234HR, Prg. 2002, 5954. Door de Hoge Raad werd vooropgesteld dat het ontbreken van aansprakelijkheid op grond van art. 7:658 niet betekent dat de werkgever onder omstandigheden niet op een andere grond jegens zijn werknemer aansprakelijk kan zijn. Het onderhavige geval werd hierdoor gekenmerkt dat eiser in verband met een

door zijn werkgeefster aanvaarde opdracht, was aangewezen om met zijn eigen auto het vervoer te verzorgen van zichzelf en enkele medewerknemers naar de, ver van zijn woonplaats verwijderde, plaats waar zij de werkzaamheden moesten uitvoeren en dat zij in verband daarmee op grond van de geldende CAO een reisurenvergoeding, een autokostenvergoeding en een meerrijderstoeslag ontving. In een dergelijk geval, aldus de Hoge Raad, brengen de eisen van redelijkheid en billijkheid als bedoeld in art. 6:248 BW in beginsel met zich mee, dat de werkgever voor de niet door een verzekering gedekte schade van de werknemer aansprakelijk is (behoudens opzet of bewuste roekeloosheid).

Zie in dit verband ook: Rb. Maastricht 18 oktober 2001, JAR 2002, 95. En zie in dit verband eerder: HR 16 oktober 1992, NJ 1993, 264, Bruinsma/Schuitmaker, HR 12 januari 2001, NJ 2001, 253, Vonk/Van der Hoeven. En dat het zogenaamde 'werkplekvereiste' ruim moet worden uitgelegd weten wij reeds sedert HR 1 juli 1993, NJ 1993, 687, Power/Ardross, HR 15 december 2001, NJ 2001, 198, Van Uitert/Jalas. Woon-werkverkeer valt daar echter uitdrukkelijk niet onder: HR 16 november 2001, NJ 2002, 71, Quant/Volkshogeschool.

C. van Dijk, 'Werkgeversaansprakelijkheid, een stand van zaken', TVP 2002, pp. 4-13; T. Hartlief, 'Werkgeversaansprakelijkheid: het bereik van en de verhouding tussen art. 7:658 en art. 7:611 BW', RM Themis, 2002, pp. 67-83; T. Hartlief, 'Stress en de verhouding tussen art. 7:658 en art. 7:611 BW', WPNR 6471 (2001) pp. 1067 en 1068; M.S.A. Vegter, 'Aansprakelijkheid werkgever voor psychische schade werknemer als gevolg van seksuele intimidatie', AV&S 2002, pp. 133-140; T. Hartlief, 'Wat kan art. 7:658 BW betekenen voor werknemers met RSI?', NTBR 2002, pp. 2-6; M.S.A. Vegter, 'Aansprakelijkheid van de werkgever voor overbelasting (stress) en andere vormen van psychisch letsel', NJB 2002, pp. 1935-1942; A. Beker, 'Arbeidsongevallen in de zeevaart', ArbeidsRecht 2002-11, pp. 15-18.

Modernisering van de EG-mededingingsregels

Marco Slotboom en Jacqueline Coumans

advocaten bij Simmons & Simmons, te Brussel en Rotterdam

Op 16 december 2002 heeft de Europese Raad van Ministers Verordening 1/2003 vastgesteld ter modernisering van het EG-mededingingsrecht.¹ De nieuwe Verordening zal de wijze waarop het Europese mededingingsrecht wordt toegepast in de Europese Unie aanzienlijk veranderen. Verordening 1/2003 dient ter vervanging van de huidige Verordening 17, die ruim veertig jaar lang de regels voor de handhaving van het EG-mededingingsrecht heeft bepaald. De nieuwe Verordening zal vanaf 1 mei 2004 van toepassing zijn.

Het doel van de hervormingen is: meer mededingingsautoriteiten de bevoegdheid te geven het EG-mededingingsrecht toe te passen, bevorderen dat mededingingszaken voor de nationale rechters in de Lidstaten worden uitgevochten, en capaciteit te creëren bij de Europese Commissie, zodat deze belangrijke kartelzaken kan aanpakken. Tot nu toe is de Commissie namelijk niet in staat gebleken om het ontheffingssysteem van art. 81 lid 3 in praktijk te brengen. Grote aantallen ontheffingsverzoeken hebben in het verleden tot steeds minder ontheffingsbeschikkingen geleid. Bovendien is het in het licht van de uitbreiding van de EU (25 staten per 1 mei 2004) noodzakelijk om de handhaving van het EG-mededingingsrecht te decentraliseren. Zonder modernisering zou deze uitbreiding het voor de commissie namelijk nog moeilijker maken om alle ontheffingsaanvragen te behandelen.

‘WETTELIJKE UITZONDERINGSDOCTRINE’

Ruim veertig jaar lang heeft het systeem gegolden dat uitsluitend de Europese Commissie op aanvraag van partijen ontheffing kon verlenen voor overeenkomsten die het kartelverbod in art. 81 lid 1 EG schonden, maar aan de ontheffingsvoorwaarden van art. 81 lid 3 EG

Binnenkort zullen nationale mededingingsautoriteiten en nationale rechters het Europese mededingingsrecht in zijn geheel mogen toepassen. Het nieuwe systeem kan leiden tot inconsistente toepassingen, indien het nieuw op te richten Europese Mededingingsnetwerk niet naar behoren zal functioneren. De nieuwe regels kunnen verbodsacties of schadevergoedingsvorderingen bij de civiele rechter aantrekkelijker maken voor private partijen. Wel zal in Nederland het ontheffingsmonopolie van de d-g NMa moeten worden afgeschaft.

voldeden.² Zonder een dergelijke ontheffing van de Commissie waren mededingingsbeperkende overeenkomsten nietig krachtens het tweede lid van art. 81 EG en konden zij aanleiding geven tot boetes. Dit systeem van voorafgaande ontheffingen wordt per 1 mei 2004 afgeschaft.

Middelpunt van de hervormingen is het principe van de ‘wettelijke uitzondering’. Volgens dit principe wordt art. 81 EG in zijn geheel rechtstreeks toepasbaar, zonder dat ontheffing van de Commissie nodig en mogelijk is. Door de ‘wettelijke uitzonderingsdoctrine’ kun-

Art. 81 EG:

1. Onverenigbaar met de gemeenschappelijke markt en verboden zijn alle overeenkomsten tussen ondernemingen, alle besluiten van ondernemersverenigingen en alle onderling afgestemde feitelijke gedragingen welke de handel tussen lidstaten ongunstig kunnen beïnvloeden en ertoe strekken of ten gevolge hebben dat de mededinging binnen de gemeenschappelijke markt wordt verhinderd, beperkt of vervalst [...]
2. De krachtens dit art. verboden overeenkomsten of besluiten zijn van rechtswege nietig.
3. De bepalingen van lid 1 van dit art. kunnen echter buiten toepassing worden verklaard
 - voor elke overeenkomst of groep van overeenkomsten tussen ondernemingen,
 - voor elk besluit of groep van besluiten van ondernemersverenigingen, en
 - voor elke onderling afgestemde feitelijke gedraging of groep van gedragingen die bijdragen tot verbetering van de productie of van de verdeling der producten of tot verbetering van de technische of economische vooruitgang, mits een billijk aandeel in de daaruit voortvloeiende voordelen de gebruikers ten goede komt, en zonder nochtans aan de betrokken ondernemingen
 - a) beperkingen op te leggen welke voor het bereiken van deze doelstellingen niet onmisbaar zijn,
 - b) de mogelijkheid te geven, voor een wezenlijk deel van de betrokken producten de mededinging uit te schakelen.

*Ook nationale mededingingsautoriteiten
en rechters mogen voortaan beoordelen of
een mededingingsbeperkende overeenkomst
aan de ontheffingscriteria voldoet*

Na enig speurwerk het adres gevonden: de toren waarin onder andere de NMa sinds ongeveer een jaar kantoorhoudt; Wijnhaven 24, Den Haag. Foto: Andre Klijsen

nen de mededingingsautoriteiten van de Lidstaten (waaronder de Nederlandse NMa) en de nationale rechters vanaf 1 mei 2004 zowel de verbodsbepaling van art. 81 lid 1 EG als de ontheffingsbepaling van art. 81 lid 3 EG rechtstreeks toepassen. Nationale mededingingsautoriteiten en rechters kunnen dus zelf inbreuken op art. 81 lid 1 EG vaststellen, zonder dat zij nog langer afhankelijk zullen zijn van de vraag of de Commissie een voorafgaande ontheffing zou kunnen verlenen: zij mogen voortaan zelf beoordelen of een mededingingsbeperkende overeenkomst aan de ontheffingscriteria van art. 81 lid 3 EG voldoet.

De Europese Commissie kan wel individuele opinies uitvaardigen over de vraag of belangrijke transacties, die nieuwe mededingingsrechtelijke vragen oproepen, voldoen aan de ontheffingsvoorwaarden van art. 81 lid 3 EG. Zij heeft echter een discretionaire bevoegdheid om te beslissen of zij een dergelijke opinie uitvaardigt.

In het verleden heeft de Europese Commissie tal van groepsvrijstellingen vastgesteld. Daarin worden groepen van overeenkomsten vrijgesteld van het Europese kartelverbod. Voorbeelden zijn de groepsvrijstelling voor verticale overeenkomsten en de groepsvrijstellingen voor r&d- en specialisatieovereenkomsten.³ De bestaande groepsvrijstellingen zullen ook na 1 mei 2004 van kracht blijven.

VERPLICHTE TOEPASSING

Indien de mededingingsautoriteiten van de Lidstaten een overeenkomst of gedraging toetsen aan het mededingingsrecht (uit eigen initiatief of naar aanleiding van een klacht), zullen zij naast hun nationale recht ook het EG-mededingingsrecht moeten toepassen, wanneer er een effect op de handel tussen Lidstaten van de EG is. Volgens de

nieuwe Verordening mag het nationale mededingingsrecht bovendien geen overeenkomsten verbieden die toegestaan zijn onder het EG-mededingingsrecht.

EUROPEES MEDEDINGINGSNETWERK

Er wordt een netwerk van mededingingsautoriteiten van de Lidstaten en de Commissie opgericht, ook wel het 'Europese Mededingingsnetwerk' genoemd. Dit netwerk moet er voor zorgen (i) dat EG-mededingingszaken worden toebedeeld aan de meest geschikte mededingingsautoriteit, (ii) dat er consistentie is in de handhaving van het EG-mededingingsrecht en (iii) dat het risico wordt beperkt dat meerdere (boete)besluiten door verschillende mededingingsautoriteiten over eenzelfde overeenkomst of gedraging worden genomen. Om dit alles te bereiken zal in het kader van het Europese Mededingingsnetwerk veel informatie over lopende zaken worden uitgewisseld tussen de mededingingsautoriteiten van de Lidstaten onderling en tussen deze autoriteiten en de Europese Commissie.

Het Europese Mededingingsnetwerk zal een netwerk zijn, en niet een instelling, en het zal derhalve afhankelijk zijn van de mate waarin informatie kan worden uitgewisseld. Het Europese Mededingingsnetwerk zal alleen naar behoren functioneren als de mededingingsautoriteiten van de Lidstaten effectief zullen samenwerken, onderling en met de Europese Commissie. De Commissie zal trachten te bewerkstelligen dat het netwerk naar behoren functioneert. Voorts zal zij interveniëren in zaken die behandeld worden door nationale mededingingsautoriteiten, indien dat in het belang van de EG is. Het functioneren van het Europese Mededingingsnetwerk wordt onder meer vanwege de diversiteit in talen, tradities en nationale procedureregels als een grote uitdaging gezien.

Het risico bestaat dat de mededingingsautoriteiten van de Lidstaten naast en in plaats van de Europese Commissie het EG-mededingingsrecht inconsistent toepassen of de regels afwijkend interpreteren. Afwijkingen en inconsistenties kunnen niet worden uitgesloten omdat tal van mededingingsautoriteiten nog niet zo lang bestaan en al helemaal niet veel ervaring met het EG-mededingingsrecht

Inconsistente toepassing is niet uitgesloten omdat veel mededingingsautoriteiten nog maar weinig ervaring met het EG-mededingingsrecht hebben

hebben. Ook kunnen er afwijkingen en inconsistenties ontstaan doordat mededingingsautoriteiten van de Lidstaten wellicht geneigd zijn het EG-mededingingsrecht te zeer door hun nationaalrechtelijke bril en minder in het Europese perspectief te bezien. Voorts bestaat het risico dat meerdere mededingingsautoriteiten zich tegelijk over dezelfde zaak zullen buigen. De Commissie en de Lidstaten zullen dus belangrijke inspanningen moeten leveren om het Europese Mededingingsnetwerk naar behoren te laten functioneren.

MEER ONDERZOEKSBEVOEGDHEDEN

De Europese Commissie hoopt door de afschaffing van haar ontheffingsmonopolie meer tijd te krijgen om kartels op te sporen die het grondgebied van meerdere EG-Lidstaten bestrijken. De Commissie heeft daartoe ook meer opsporingsbevoegdheden gekregen. Met name kan zij andere plaatsen dan bedrijfsgebouwen onderzoeken, zoals de privé-woningen van bestuurders of werknemers, indien de Commissie vermoedt dat zich daar informatie bevindt waaruit een overtreding van het Europese kartelverbod volgt.

RECHTSONZEKERHEID OF VRIJHEID?

De wettelijke uitzonderingsdoctrine heeft het voordeel dat ondernemingen zelf kunnen nagaan of hun overeenkomsten al dan niet in strijd zijn met het Europese kartelverbod. Maar tegelijkertijd bestaat het risico dat ondernemingen (althans hun adviseurs) die inschatting verkeerd maken. Weliswaar bestaat er een in veertig jaar opgebouwd ontheffingsbeleid van de Commissie waarop men zich kan baseren om een inschatting te maken, maar elke transactie moet individueel worden beoordeeld in het licht van de ontheffingscriteria. Het is niet altijd evident of een mededingingsbeperkende overeenkomst voldoet aan de ontheffingscriteria van art. 81 lid 3, EG.

In geval van twijfel kan nog een opinie van de Commissie worden gevraagd, maar de Commissie is niet verplicht verzoeken te honoreren. Declaratoire vonnissen van nationale rechters, waarin wordt bepaald dat aan de criteria van art. 81 lid 3, EG is voldaan, kunnen de huidige ontheffingsbesluiten van de Commissie niet vervangen. Anders dan een ontheffingsbesluit bindt een declaratoir vonnis enkel partijen en vormt zij in feite slechts een momentopname: zij verleent geen ontheffende werking voor de toekomst.⁴

Enerzijds zou men kunnen menen dat het nieuwe systeem om al deze redenen zal leiden tot grote rechtsonzekerheid. Anderzijds zou men als voordeel van het nieuwe systeem kunnen aanvoeren dat, met de huidige groepsvrijstellingen en een steeds meer economische benadering van de mededingingsanalyse, het afschaffen van het ontheffingssysteem juist de analytische vrijheid zal scheppen waar de critici van de Commissie al lang om vragen. De toekomst zal leren hoe het nieuwe systeem van zelfonderzoek op mededingingsgebied in de praktijk zal werken.

De afschaffing van het systeem van ontheffingsverzoeken heeft nog een bijkomend belangrijk praktisch gevolg. In het nieuwe systeem hebben ondernemingen niet langer het voordeel van immuniteit voor boetes. Partijen die een mededingingsbeperkende overeenkomst sluiten, lopen het risico een boete opgelegd te krijgen die kan oplopen tot 10% van de jaar(groeps)omzet. Thans zijn partijen die een ontheffingsverzoek indienen bij de Commissie in beginsel verzekerd van immuniteit voor dergelijke boetes (vanaf het moment van melding bij de Commissie), zolang de Commissie niet heeft beslist op de ontheffingsaanvraag. Met het vervallen van de mogelijkheid om een ontheffingsverzoek in te dienen komt ook de boete-immuniteit te vervallen.

De Nederlandse wetgever dient het ontheffingsmonopolie van de d-g NMa af te schaffen

MEER RECHTZAKEN

Voortaan zullen de nationale rechters zelf kunnen beslissen of een overeenkomst voldoet aan de ontheffingsvoorwaarden van art. 81 lid 3, EG. Zij kunnen eventueel de hulp inroepen van het Europese Hof van Justitie, die zij in zogenaamde prejudiciële procedures kunnen en in hoogste instantie moeten raadplegen over openstaande vragen inzake het EG-mededingingsrecht. Verwacht wordt dat de invoering van de 'wettelijke uitzonderingsdoctrine' gerechtelijke procedures (bijvoorbeeld verbodsacties of schadevergoedingsvorderingen) op grond van art. 81 EG aantrekkelijker zal maken voor private partijen. Onder het huidige systeem moest de nationale rechter bijvoorbeeld een ontheffingsprocedure van gedaagde bij de Europese Commissie afwachten om te kunnen beslissen op een vordering dat gedaagde inbreuk maakte op het Europese kartelverbod. In de toekomst kan de nationale rechter daarentegen zelf een overeenkomst toetsen aan de ontheffingscriteria van art. 81 lid 3, EG.

De Europese Commissie zal mechanismen voorbereiden om de Europese Commissie en de mededingingsautoriteiten van de Lidstaten de mogelijkheid te geven om als *amici curiae* te interveniëren in procedures bij de nationale rechter.

AANPASSING NEDERLANDSE WET

Het Nederlandse mededingingsrecht is gestoeld op het EG-mededingingsrecht. Ook de Nederlandse Mededingingswet (Mw) kent een ontheffingssysteem: de directeur-gene-

raal (d-g) van de NMa kan een mededingingsbeperkende overeenkomst van het kartelverbod van art. 6 lid 1 Mw ontheffen, indien voldaan is aan de ontheffingscriteria van art. 17 Mw. Deze criteria zijn vrijwel gelijk aan die van art. 81 lid 3, EG. Naar onze mening zou de Nederlandse wetgever het ontheffingssysteem van de Mededingingswet uiterlijk per 1 mei 2004 in lijn met het EG-mededingingsrechtelijke systeem moeten brengen. Met andere woorden: ook het ontheffingsmonopolie van de d-g NMa zou moeten worden afgeschaft en de ontheffingscriteria van art. 17 Mw zouden rechtstreekse werking moeten krijgen.

Te betogen valt dat de nieuwe Verordening daartoe dwingt: zonder een dergelijke aanpassing zou immers het Nederlandse mededingingsrecht voor mededingingsbeperkende overeenkomsten – in strijd met de nieuwe Verordening – vanuit procedureel oogpunt strenger zijn dan het EG-mededingingsrecht. Maar zelfs al zou de nieuwe Verordening niet rechtens tot aanpassing van art. 17 Mw dwingen, dan nog is het zeer onpraktisch en omslachtig indien mededingingsbeperkende overeenkomsten in de toekomst bevrijd zullen zijn van de langdurige ontheffingsprocedures bij de Europese Commissie, maar toch nog een Nederlands ontheffingsbesluit nodig zullen hebben, voorzover de overeenkomsten mededingingsbeperkende effecten hebben in Nederland. Zonder het juk van de ontheffingsprocedures zal de NMa bovendien beter in staat zijn haar rol te spelen in het kader van het Europese Mededingingsnetwerk.

Zonder aanpassing van art. 17 Mw kan overigens misschien art. 14 Mw toch nog ondernemingen een mogelijkheid bieden om een besluit te krijgen over de vraag of hun overeenkomst voldoet aan de voorwaarden van art. 81 lid 3, EG. Krachtens art. 14 Mw geldt het verbod van art. 6 lid 1 Mw immers niet voor overeenkomsten, waarvoor een op grond van art. 81 lid 3, EG verleende ontheffing geldt. Indien ondernemingen de d-g NMa een aanvraag tot ontheffing van krachtens art. 17 Mw voorleggen, zal de d-g NMa derhalve moeten onderzoeken of de overeenkomst aan de ontheffingsvoorwaarden van art. 81 lid 3, EG voldoet met het oog op art. 14 Mw. Komt de d-g NMa tot de conclusie dat dit het geval is, dan zal hij ontheffing krachtens art. 17 Mw van het verbod van art. 6 lid 1 Mw weigeren, omdat dit verbod ingevolge art. 14 Mw niet geldt. Deze 'verkapte' mogelijkheid om een ontheffing krachtens art. 81 lid 3 EG te verkrijgen, die overigens wellicht wel enkel geldig is binnen Nederland, staat op gespannen voet met het door Verordening 1/2003 ingestelde systeem van zelfonderzoek.

IMPLEMENTATIE

Nu de onderhandelingen over Verordening 1/2003 zelf zijn afgerond, zal de aandacht in de komende achttien maanden gaan naar de implementatie ervan. De Europese Commissie zal implementatiemaatregelen vaststellen. Ook zal zij richtsnoeren uitvaardigen in de vorm van bekendmakingen, over onderwerpen als invloed op de handel tussen Lidstaten. Dergelijke richtsnoeren moeten zorgen voor een consistente mededingingspraktijk door de Commissie en de mededingingsautoriteiten en rechters van de Lidstaten. ●

NOTEN

1 Al eerder (op 26 november 2002) was politieke overeenstemming bereikt over deze verordening. De nieuwe Verordening is recentelijk gepubliceerd in Pb. 2003, L 1/1. Zie voor een bespreking van het Commissievoorstel dat aan deze Verordening ten grondslag heeft gelegen M.M. Slotboom, 'Decentralisatie van het EG-mededingingsrecht', *Advocatenblad* 2001-3.

2 Zie M.M. Slotboom, 'Europese groepsvrijstelling voor verticale overeenkomsten', *Advocatenblad* 2000-3 en 'Overeenkomsten tussen concurrenten soms toegestaan', *Advocatenblad* 2001-7.

3 Overigens kunnen in Nederland declaratoire vonnissen enkel worden gegeven indien de eiser er belang bij heeft dat een zodanige de wederpartij bindende verklaring reeds dadelijk door de rechter wordt gegeven.

Bedachtzaam, geen man van sweeping statements, maar wel met een visie op de balie: Jeroen Brouwer ziet niet zoveel in een afgedwongen klontering van kleine kantoren, en in audits alleen voor de sociale advocatuur. Hij meent dat stagiaires van commerciële kantoren zouden kunnen worden gedetacheerd op toevoegingskantoren. En hij zou willen dat advocaten, zoals ze zich erop laten voorstaan dat ze de Grotius Academie hebben doorlopen, weer met trots deel uitmaken van de Orde.

Georg van Daal

redactielid

Lucien Wopereis

orde-redacteur

Waarom bent u deken geworden?

Er is geen sprake van blinde ambitie. Het dekenaat kwam min of meer toevallig op mijn weg toen Dries Fransen van de Putte, beoogd opvolger van Marek Guensberg, er door allerlei omstandigheden helaas van af moest zien.

Los van mijn eigen persoon denk ik dat het goed is dat de algemeen deken nu eens niet uit de Randstad, en niet van een groot kantoor afkomstig is. Het kan bijdragen aan het verkleinen van de kloof tussen de beroepsorganisatie en de achterban. De Orde bevindt zich op dit moment in nieuw vaarwater, in die zin dat het minder vanzelfsprekend is dat voorstellen van de Algemene Raad worden aanvaard. De beroepsgenoten zijn, net als consumenten, veel assertiever geworden. Kijk maar naar de recente geschiedenis rond de klachten- en geschillenregeling.

Overigens moeten we de verhalen over die kloof ook weer niet overdrijven. Anti-establishment gevoelens spelen soms inderdaad een rol, maar ik blijf werken vanuit de gedachte dat we ons moeten kunnen vinden in een gemeenschappelijk doel: het zorgen

‘De beroepsgenoten zijn

Brouwer: 'Specialistenverenigingen zouden vakprotocollen op kunnen stellen; een advocaat die dan veel meer tijd declareert heeft iets uit te leggen aan de cliënt' / Foto: Maarten Sprangh

veel assertiever geworden'

voor een goede en toegankelijke rechtsbedeling in Nederland.

Ik ben nuchter genoeg om mij niet te verliezen in al te ambitieuze plannen. Mijn eerste en belangrijke taak is dat de beroepsorganisatie op een goede wijze blijft draaien. Je moet ook op de winkel passen. Aan de horizon zie ik wel een wat hoger gelegen doel: het verduidelijken en versterken van de positie van de balie. Waar ik naartoe zou willen, is dat advocaten weer met trots deel uitmaken van de Orde. Je ziet dat meer bij de specialistenverenigingen: veel advocaten laten zich er voorstaan dat ze de Grotius Academie hebben doorlopen, of dat ze lid zijn van Insolad. Draagvlak is bij die verenigingen meestal geen enkel probleem. Daar zou de Orde veel van kunnen leren. Nu is er bij ons sprake van gedwongen winkelnering, maar toch. Ik put moed uit de Permanente Opleiding: die is vrij loyaal omarmd. Mensen vinden het leuk en belangrijk.

Uw voorganger pleitte voor een modernisering van het bestuursmodel van de Orde: van negentien arrondissementen terug naar vijf ressorten. Kunt u zich in dat pleidooi vinden?

Guensberg heeft daar, in termen van slagvaardig bestuur, goede argumenten voor aangedragen. Anderzijds moet je oog hebben voor mogelijke gevolgen voor de communicatie, door het verlies van korte lijnen. In zijn algemeenheid zie ik ook een risico: om het bestuursmodel aan te passen, moet de Advocatenwet worden opgebroken. Ik weet niet of dat in het huidige politieke klimaat zo verstandig is. Men zou aan de verleiding bloot kunnen staan om privileges van advocaten in te perken. Maar we moeten er zeker goed naar kijken, door te verkennen waar de knelpunten zitten, en die op te lossen.

De positie van de Orde staat niet alleen ter discussie binnen de balie, maar ook daarbuiten. Wat vindt u bijvoorbeeld van de kritiek van de hoogleraar Barendrecht dat de Orde te veel de gevestigde belangen van de advocatuur behartigt?

Ik kan me daar niet in vinden. Het vizier van de Orde staat gericht op het algemeen belang, en dat loopt heel lang parallel met de belangen van de advocatuur. Als hij het heeft over de tarieven: daar kunnen wij als Orde weinig aan doen. Een richttarief stuit al snel af op mededingingsrechtelijke problemen. Zijn pleidooi voor een aparte Autoriteit Juridische Markten spreekt mij ook helemaal niet aan: dat zijn we zelf.

Dat neemt niet weg dat het ongelooflijk slecht is als bij het publiek de perceptie postvast dat de advocatuur te duur en te weinig doorzichtig is. Dat gevaar ligt op de loer. Er ligt een verantwoordelijkheid bij de advocaten en kantoren om ervoor te zorgen dat de betaalbare toegang tot het recht en de transparantie toeneemt. Dat zijn absoluut kernopdrachten voor de komende jaren.

Bij het creëren van transparantie zie ik een rol weggelegd voor de specialistenverenigingen. Zij zouden bijvoorbeeld vakprotocollen op kunnen stellen. Daarin zou je kunnen beschrijven welke handelingen voor gangbare zaken nodig zijn, en hoeveel tijd daar gemiddeld mee gemoeid is. Denk bijvoorbeeld aan een echtscheidingsprocedure. Als een advocaat in zo'n zaak veel meer tijd declareert dan het gemiddelde, dan heeft hij iets uit te leggen aan de cliënt.

Hoe denkt u over verdergaande liberalisering van de juridische dienstverlening?

Ik vind dat je daarmee moet oppassen. Het mag niet zo zijn dat een *full range*-kantoor in Winschoten niet meer kan bestaan

omdat de lucratieve delen van de markt worden afgeroomd. Ik hecht zeer aan het concept van het vrije beroep en aan de vrije vestiging, maar we moeten het publieke belang waarborgen. Eventuele nieuwe aanbieders zullen onder de paraplu van de beroepsorganisatie moeten worden gebracht. Zij moeten de beroepsregels accepteren.

Over de toegang tot het recht: er zijn geluiden dat de advocatuur de vraag, die vrijkomt door de aanstaande invoering van het juridisch loket [zie de Actualiteiten, voor in dit nummer], helemaal niet aankan.

Ik denk dat dat meevalt. Het gaat wel om enkele duizenden toevoegingen per jaar, maar dat zijn vooral korte advieszaken. Dat moet toch op te vangen zijn. Het zou echter goed zijn als er bij de invoering van het juridisch loket meer maatwerk wordt geleverd. In Amsterdam is de situatie met de bureaus een heel andere dan elders. Men zou mijns inziens meer rekening kunnen en moeten houden met de lokale omstandigheden.

In zijn algemeenheid is de instroom in de sociale advocatuur wel een punt van zorg. De sociale advocatuur zou weer meer aanzien moeten krijgen, ook in termen van het vergoedingsniveau. Men moet erkennen dat het specialisten zijn. Dédain over de sociale advocatuur is misplaatst. Alle kantoren zullen een bijdrage moeten leveren om de vraag aan de onderkant van de markt op te vangen. Dat moet binnen de beroepsgroep een automatisme zijn. Je komt er niet door als groot kantoor je bibliotheek beschikbaar te stellen aan sociaal advocaten.

Er zou nagedacht kunnen worden over een raio-achtig systeem. Je kunt de sociale markt weliswaar niet naar de grotere commerciële aanbieders brengen, maar je zou

Een richttarief stuit af op mededingingsrechtelijke problemen en een nieuwe 'Autoriteit Juridische Markten'? – dat zijn we zelf

wel kunnen proberen een systeem uit te werken waarbij de stagiaires van strikt commerciële kantoren voor een korte periode worden gedetacheerd op een kantoor dat wel toegevoegde zaken in de procespraktijk behandelt. En omgekeerd zou een sociaal advocaat ook heel veel kunnen leren bij een groot commercieel kantoor.

Er wordt in het circuit van de toevoegingen veel geklaagd over de bureaucratisering.

We moeten niet te veel in dat beeld blijven hangen. *Repeat players* hoor je er eigenlijk niet zoveel meer over. Er is ook al veel in de steigers gezet, denk bijvoorbeeld aan het Vivalt-project. Maar het kan natuurlijk beter. Voor de toekomst denk ik dat het goed zou zijn als de toevoegingen systematischer zouden plaatsvinden, bijvoorbeeld door het toedelen van meerdere toevoegingen in één keer. De administratieve rompslomp zou dan sterk kunnen afnemen.

U bent zelf afkomstig van een relatief klein kantoor. Hoe denkt u de hooggespannen verwachtingen van uw collega's van andere kleine kantoren waar te kunnen maken?

We moeten elkaar, dat wil zeggen Orde en achterban, met wederzijds respect bejegenen. De Orde dient zoveel mogelijk weg te blijven van dwang, maar daar staat tegenover dat eenmanskantoren zich moeten houden aan bestaande beroepsregels. Dat is het wisselgeld. Er is op dat punt geen plaats voor klagerigheid. Zoiets als de derdengeldenregeling: je ontkomt er als beroepsgroep eenvoudigweg niet aan om dat fatsoenlijk te regelen.

Guensberg pleitte op de jaarvergadering voor 'klontering' van kleine kantoren, om zo de kwaliteit te verhogen.

Ik twijfel aan de haalbaarheid van die suggestie. In Rotterdam heb je het kleine-kantorenoverleg, en dat werkt daar prima. Op zich juich ik dergelijke overlegstructuren

Jeroen Brouwer is 45 jaar. Hij woont met zijn vrouw en twee dochters (9 en 10 jaar oud) in Apeldoorn. Jeroen Brouwer, afkomstig uit Laren, studeerde van 1977 tot 1982 rechten in Rotterdam en werkte tijdens zijn studie in een rechtswinkel in een oude wijk van de havenstad, een wijk met in die tijd veel sociale ellende.

Samen met zijn vriend Lex Cornelisse speurde hij na zijn afstuderen naar 'witte vlekken' op de kaart van de sociale rechtshulp. Het werd Apeldoorn. Dat ging niet zonder slag of stoot. De bestaande advocatenkantoren in de provinciestad verzetten zich uit concurrentieoverwegingen tegen de komst van het advocatencollectief, die 'aan het infuus zouden liggen van de bureaus voor rechtshulp'. Na een periode van invechten, werden ze geaccepteerd. Zijn kantoor groeide gestaag; nu werken er acht advocaten.

Onlangs werd afscheid genomen van het jarenzestig-predikaat 'advokatenkollektief'. Het kantoor heet nu B&C Advocaten, en bedient zowel particuliere als commerciële cliënten.

De Ordecarrière van Brouwer begon in 1989, toen hij zitting nam in het College van Afgevaardigden. Enkele jaren later werd hij gevraagd voor de Raad van Toezicht. In 1996 werd hij deken in het arrondissement Zutphen, en aansluitend nam hij zitting in de Algemene Raad.

ook toe, maar ik zie het in uitgestrekte gebieden als Zuid-Drente of Alkmaar nog niet zo snel van de grond komen. Als er al sprake is van klontering van kleine kantoren, dan zal het een natuurlijk proces moeten zijn. Ik zal het vanuit de Orde niet afdwingen.

Ik ben overigens wel van mening dat de kwaliteitscontroles, de audits, eigenlijk over de gehele linie van de advocatuur zou moeten plaatsvinden. Met name daar waar rechtshulp wordt gegeven aan particulieren, want daar werkt de markt het minst. Het is raar om alleen het toevoegingscircuit met een kwaliteitscontrole te belasten. Wel moeten we toe naar een gedifferentieerde invulling van de audits: een kantoor als De Brauw of Stibbe zal, vergeleken met een eenmanskantoor, met een andere techniek beoordeeld moeten worden.

Loopt de Orde niet te veel aan de leiband van de rijksoverheid? De audits lijken toch een beetje afdwingen.

Ik vind dat we stevig staan in de verhouding met het ministerie van Justitie. We kennen elkaar goed, het is vertrouwd. De relatie met het ministerie van Financiën is sinds de aanslagen in New York een ander verhaal, maar ook daar heeft mijn voorganger in het kader van de Wet Melding Ongebruikelijke Transacties inmiddels al veel werk verricht.

In zijn algemeenheid denk ik dat we wat meer contacten moeten leggen met het par-

lement, en via die flank meer steun voor onze positie moeten verwerven. Lobbyen dus. Ook denk ik dat we ons iets actiever moeten opstellen met de wetgevingsadviezen. Niet alleen het advies inleveren, maar ook nog meer aan *after sales* doen.

Wat is er de afgelopen twintig jaar in uw visie veranderd in de advocatuur?

Wat vooral in het oog springt is de internationalisering. Daarmee doel ik niet zozeer op de komst van buitenlandse advocatenkantoren naar Nederland, als wel op de enorme groei van de internationale regelgeving, vooral uit Europa. We werken in Europees verband op steeds meer terreinen samen, ook in de advocatuur. Een gevolg zou kunnen zijn dat nationale beroepsorganisaties eroderen. Dat kan heel snel gaan.

Marc Loth, hoogleraar rechtstheorie, hield onlangs een pleidooi voor het dynamiseren van de beroeps-ethiek. Niet: alles wat niet verboden is mag, maar een benadering die de beroepsidealen van de advocatuur in het licht van de eisen van de tijd plaatst [zie nr. 2003-1]. Wat vindt u van zijn pleidooi?

Ik vond het een erg goed artikel. Een advocaat is weliswaar geen *officer of the court*, en moet dat ook vooral niet worden, maar dat ontslaat hem niet van morele afwegingen. Samengevat in drie c's: *craft, compensation* en *moral concern*, waarbij ik de toegenomen mogelijkheid tot het recht vat onder het kopje *moral concern*. Maar zoals gezegd: dit is een zaak van advocaten zelf. De Orde kan dat in haar eentje niet regelen of afdwingen, daar hebben we de 12.000 beroepsgenoten voor nodig. Wat dat betreft zou ik willen zeggen: niet zozeer ik, maar ú bent de Orde. ●

Stagiaires van commerciële kantoren kunnen worden gedetacheerd op een kantoor met toevoegingen; een sociaal advocaat kan veel leren op een commercieel kantoor

De zaak Oltmans en de Nederlandse rechtsstaat

Georg van Daal
redactielid

ELLEN PASMAN, OUD ZEER, OVER DE FAÇADES VAN DE NEDERLANDSE RECHTSSTAAT, UITGEVERIJ BERT BAKKER, AMSTERDAM 2002, 333 BLADZIJDEN

Willem Oltmans geniet van de acht miljoen gulden die de Staat hem in 2000 moest betalen na een juridische strijd van een jaar of tien. Hij kan nu weer over andere dingen dan zijn eigen zaak stennis maken in de vaderlandse pers. Ellen Pasman was één van zijn advocaten; zij schreef een boek over zijn zaak.

AANGEGREPEN

Ik vroeg mij natuurlijk af waarom Pasman haar boek heeft geschreven. Oltmans heeft zijn zaak gewonnen, zij het na veel plussen en minnen en vanzelfsprekend een veelheid aan gedraai door de wederpartij. Daar is het een wederpartij voor. Wie echter zijn gelijk eenmaal heeft gekregen, en dat geldt mij dunkt ook voor zijn advocaat, hoeft het niet nóg eens te halen. Een andere inkopper lijkt dat je als advocaat geen boek over je eigen zaak moet schrijven. Ten slotte lijkt één zaak, gevolg van de kinnesinne tussen één bewindsman en één journalist, wat weinig materiaal om door te schakelen naar 'de façades van de Nederlandse rechtsstaat'.

Na lezing van het boek bevond ik deze clichés niet al te ver bezijden de waarheid, en had ik geen antwoord op mijn vraag. Wat ik wél meende te kunnen concluderen is dat de gang van zaken de schrijfter nogal heeft aangegrepen, wat wellicht haar reden was om tot publicatie over te gaan.

GOLVENDE MANEN

Naast de historie van de zaak, door Oltmans zelf natuurlijk al tot in details beschreven in een ferme stroom publicaties, vinden we een beschrijving van de getuigenverhoren – die jaren sleepten – en vooral

het gesteggel daaromtrent tussen Oltmans' advocaten en de landsadvocaat, alsmede het gedoe rond diverse schikkingspogingen. In het voorwoord bij dit boek noemt de hoofdredacteur van *de Volkskrant* het materiaal 'hier en daar gekleurd'. Daarmee heeft hij zich verzekerd van een plaats in de toptien van *understatements* van dit jaar. Past u namelijk op, uit deze zaak is bijvoorbeeld gebleken dat de landsadvocaat niet deugt en dat de banden van diens kantoor met de Haagse gerechten ook wel niet zullen kloppen, er zijn namelijk erg veel rechters- en raadsheren-plaatsvervangers in die maatschap.

Ik heb bovendien zelden zoveel *names dropping* bij elkaar gezien. Niet alleen de namen van de meeste hoofd- en bijrolspelers zijn uitgespeld, ook hun karakters en uiterlijk worden minutieus beschreven. Voor wat betreft de kleuring van deze beschrijvingen noteerde ik een statistisch significant verband tussen de al dan niet negatieve bijklank daarvan enerzijds en de positie van de protagonisten ten aanzien van de zaak Oltmans anderzijds. De golvende manen van de ijdele landsadvocaat. De suède schoenen om de kleine voeten van de prinses. De make-up van de vrouw van de premier, als ware zij klaar voor een fotosessie.

Ik wil onmiddellijk aannemen dat Oltmans door ons aller Staat is geschoffeerd, hij heeft daarvoor na arbitrage immers 8 miljoen gulden netto ontvangen. Als zijn advocate daarover dan al een boek had moeten schrijven, dan had het haar gesierd als het wat minder eenzijdig was uitgevallen en voorzien was van de nodige afstandelijke analyse.

Wie wérkelijk verontrust wenst te worden over onze rechtsstaat, leze Taks tweedelige monografie *Het Nederlandse bestuursprocesrecht in theorie en praktijk* – ook al spreekt deze titel minder aan dan die van Pasmans boek. ●

Advocaten kunnen in ethisch netelige situaties belanden. Hoe gaan ze dan te werk? En hoe kunnen we dat te weten komen zonder spionnen en af luisterapparatuur?

Daniela Hooghiemstra

journalist

mr. B. L. M. Ficq (45; beëdigd 1986), Amsterdam Strafrechtadvocaat, woont samen met vriendin Dorine, heeft twee kinderen. Bekende zaak: Balpenzaak, die eindigde in vrijspraak.

Geloof u in God?

Nee.

In iets anders?

Iets zal er wel zijn.

Voelt u wel eens?

Ja.

Voelt u zich dan slecht?

Wel als de kinderen erbij zijn.

Stelt u zich vóór en nadat u handelt terugkerende morele vragen?

Nee. Ik doe zelden iets impulsief. Als ik handel, kan het kennelijk.

Aan welke norm toetst u uw handelingen?

Anderen geen kwaad berokkenen. Geen slecht mens zijn.

Bent u veel tijd kwijt met het recenseren van uw gedrag?

Nee.

Welke historische figuur vertegenwoordigt volgens u het hoogst denkbare morele gehalte?

Jezus. Die heeft toch wel goede dingen gedaan.

Welk spreekwoord vat uw normen- en waardepatroon het best samen?

‘Wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet’.

Voelt u zich wel eens schuldig?

Nee, zelden.

Hoe lost u het op als schuldgevoel toeslaat?

Lastig. Ik vind het niet makkelijk om mijn eigen fouten te erkennen.

Met welke waarden bent u opgevoed?

Denken aan anderen. Wellevend zijn.

Heeft u respect voor uw vader en moeder?

Jazeker. Het zijn hoogstaande mensen,

Foto: Chris van Houts

spiritueel en niet materialistisch.

Gaan liefde en respect hand in hand?

Dat hoeft niet. Ik kan ook respect hebben voor mensen omdat ze iets heel goed kunnen. Maar mijn ouders respecteer ik wel uit liefde.

Heeft u vaak het gevoel dat uw persoonlijke vrijheid wordt ingeperkt door anderen?

Ja, door mijn kinderen, door alles wat ik moet en door iedereen die beslag op mij legt.

Worstelt u met de consequenties die uw eigen handelingen kunnen hebben voor anderen?

Ik ben mij ervan bewust dat anderen ook last van mij hebben, ja.

Heeft u wel eens iemand geslagen?

Ja.

Verbaal vernederd?

Ja.

Bedrogen?

Incidenteel. Maar ik heb het wel opgebiecht.

Materiële schade berokkend?

Nee.

Wat was van die uitspattingen de reden?

Respectievelijk frustratie, woede en lust.

Vindt u overspel een zonde?

Niet per se. Maar het is beter om het niet te doen; het veroorzaakt alleen maar ellende.

Een incidentele uitglijder kan, maar conse-

quent bedriegen past niet in mijn relatie.

Daarvoor is de liefde te groot.

Schaamt u zich wel eens?

Bijna nooit.

Wanneer voor het laatst?

Ik zou het niet weten.

Bloost u wel eens?

Ja, maar niet uit schaamte. Meer een kwestie van dunne huid en woeste bloedvaten.

Wanneer had u voor het laatst een knagend geweten?

Ik zou het niet weten. Ik ben niet zo slecht.

Vindt u tafelmanieren belangrijk?

Ja, vooral die van anderen. Niets vind ik zo vies als aankijken tegen een smakkend persoon.

Aan welke andere etiquette hecht u waarde?

Respectvol met elkaar omgaan, geen last veroorzaken. Maar taal-etiquette, dat je wc moet zeggen in plaats van toilet, vind ik onzin. Dat komt puur voort uit elitarisme.

Bent u wel eens jaloers op anderen?

Zelden, maar mensen die genoeg geld hebben om niet te hoeven werken, benijd ik wel om hun vrijheid.

Vindt u dat uw maatschappelijke rol als advocaat verder gaat dan de waarborging van het recht van iedere burger op verdediging?

Ik probeer voor cliënten ook persoonlijk iets

Mijn rol binnen de rechtsstaat zegt me weinig, ik wil gewoon mijn werk goed doen

te betekenen, maar daar houdt het wel op. Mijn rol binnen de rechtsstaat zegt me weinig. Ik wil gewoon mijn werk goed doen, klanten zo goed mogelijk bijstaan.

U kunt een gevaarlijke misdadiger vrij krijgen door een vormfout. Aarzelt u?

Als er onrechtmatig verkregen bewijs is, doe ik daar een beroep op. Als je daar morele bezwaren tegen hebt, moet je dit vak niet kiezen. Criminaliteit hoort nu eenmaal bij het leven, het is niet aan mij om de maatschappij daartegen te beschermen. Maar ik moet toegeven dat ik in zedenzaken wel moeite heb om zuiver juridisch te denken. Gevoelens van weerzin krijgen daar de overhand. Omdat ik heb gemerkt dat mijn gevoelens bij zedenzaken opspelen, doe ik ze niet meer.

Maakt u zich zorgen over milieuvervuiling?

Ja, ik vind het schandalig hoe het milieu wordt vermangeld. De politiek maakt burgers onvoldoende bewust. Je zou mensen moeten verplichten om met de fiets naar het werk te gaan. Eén auto per gezin invoeren en de rijbewijs-leeftijd verhogen tot veertig jaar. Zonder rigoureuze maatregelen gaat de hele natuur naar de filistijnen.

Raapt u wel eens papertjes op van de straat?

Daar begin ik niet aan.

Iemand gooit een lege zak chips op straat.

Wat doet u?

Ik zeg: 'Je laat wat vallen'. Maar ik ga niet achter zo iemand aan en ik ruim die zak ook niet zelf op.

Op straat geeft iemand u een schop. Wat doet u?

Ik kijk hem verbijsterd aan en vraag waarom hij dat doet.

Op straat wordt iemand in elkaar geslagen. Wat doet u?

Ik weet het niet, zoiets gebeurt in een flits. Ik denk dat ik zou gillen en de politie bellen. *Op tv ziet u dat iemand in elkaar is geslagen zonder dat omstanders iets deden. Wat is uw conclusie?* Verbijstering over hoe bang mensen zijn geworden.

U ziet toevallig dat uw kind in een winkel een Mars-reep steelt. Het personeel heeft niets in de

gaten. Wat doet u?

Ik maak een publieke scène. Mijn kind moet de reep terugbrengen en ik zal het personeel vragen om een strafje te bedenken.

Wat moet uw kind in elk geval leren?

Wellevendheid, geduld opbrengen, aandacht hebben voor het milieu.

Op een feestje bij u thuis heeft een vriend stevig gedronken. Op weg naar huis rijdt hij een man aan die daardoor blijvend arbeidsongeschikt wordt. Het drankgebruik van uw vriend wordt niet ontdekt, aansprakelijkheid komt niet aan de orde. Wat doet u?

Ik ben geen klikspaan. Ik spoor hem aan zich te melden, maar de verantwoordelijkheid is voor hem.

Kunt u zich situaties voorstellen waarin u uw beroepsgeheim moet schenden?

Als ik te weten kom dat er een aanslag wordt beraamd op een kantoorgenoot, klap ik uit de school. De consequentie is dan wel dat ik uit de advocatuur stap. Het beroepsgeheim is voor mij echt heilig.

Wat is uw definitie van liegen?

Bewust iets vertellen wat in strijd is met de waarheid.

Liegt u wel eens?

Liegen is niet mijn stijl. Maar als ik geen zin heb in een etentje wil ik wel eens zeggen dat ik een vergadering heb.

Confronteert u anderen met uw morele opvattingen?

Ja. Als blijkt dat mijn vrienden er vreemde ideeën op na houden, kan dat een probleem zijn. Racisme uitdragen kan wat mij betreft bijvoorbeeld het einde van een vriendschap betekenen.

Kunt u bevriend zijn met iemand die met voorkeuren heeft gehandeld in aandelen?

Ja. Aan racistische opvattingen til ik zwaarder dan aan een keer iets fout doen.

- met iemand die de belasting heeft ontrokken?

Ja. Het hangt er wel van af hoe vaak.

- met iemand die heeft gestolen?

Ja. Maar ik wil weten waarom. Als iemand steelt omdat zijn kinderen niet te eten hebben, heb ik er begrip voor.

- met iemand die een moord heeft gepleegd?

Mijn cliënten plegen moorden, mijn vrienden tot dusver niet. Maar een moord hoeft niet het einde van een vriendschap te betekenen.

Zijn morele vraagstukken bij u thuis punt van discussie?

Nee. Meer een soort vanzelfsprekendheid.

Omdat u zo'n goede advocaat bent, nodigt koningin Beatrix u uit voor een diner. Ook Jorge Zorreguieta staat op de gastenlijst. Wat doet u?

Ik sta niet te trappelen. Maar ik ga wel, uit nieuwsgierigheid. Met Jorge Zorreguieta zou ik een heftige discussie beginnen.

Ex-generaal Videla staat ook op de gastenlijst.

Ik ga. Ook hier is het vooral nieuwsgierigheid die mij drijft.

Tijdens het diner komt aan de orde dat Zorreguieta eigenhandig demonstranten heeft vermoord.

Beatrix vraagt u naderhand om daar geen ruchtbaarheid aan te geven. Wat doet u?

Ik laat mij door niemand een spreekverbod opleggen.

Heeft u wel eens het gevoel dat u macht heeft over anderen?

Ja, over mijn kinderen.

Hoe ervaart u dat?

Ik vind het een naar gevoel dat grote zorgvuldigheid vereist.

U bent lid van de VVD. Een andere partij vraagt u voor een ministerspost. Wat doet u?

Ik ga niet op het aanbod in. Je kiest voor één programma, dat ruil je niet in voor iets anders omdat het toevallig goed uitkomt.

Ethisch peil: 7-

Ficq benadert morele kwesties verstandelijk. Voor haar vak vindt zij die emotionele afstandelijkheid ook een voorwaarde. Het op afstand houden van persoonlijke overwegingen zorgt enerzijds voor orde in haar normen- en waardepatroon en maakt haar onkreukbaar. Maar anderzijds kan de rationaliteit empathie beperken. Zo komt zij uit op net iets minder dan een ruime voldoende.

Iks ging weer eens pleiten

Leo van Osch

Geruime tijd voor de *Landelijke mediation-week* had hij van de rechtbank in bijna al zijn lopende zaken een uitnodiging gekregen om eens iets anders te doen dan door te procederen. In een zaak die toch al zwaar op verlies en voor vonnis stond had hij zijn confrère nog tevergeefs aangeschreven, maar de rest van zijn cliënten had hij niet eens willen vermoeden met wat hij in kleine kring een geheim verbond tussen mediators en fabrikanten van papieren zakdoekjes noemde. Het kwam echter zo gelegen dat in een zaak van een verborgen samenwoning die hij waarnam een conclusie van repliek moest worden genomen. Een mediation leek hem minder tijdrovend dan een conclusie van repliek en ook de wederpartij was zowaar bereid gebleken mee te doen. In het kader van het experiment waren de advocaten zelf ook uitgenodigd om de mediation bij te wonen. Aldus geschiedde.

De mediator, mevrouw Bruis, was een vrouw van, naar hij schatte, half de veertig. Charmant en gezegend met betoverende lippen die prachtig wegkrulden richting mondhoeken tot een Mona-Lisa-achtige glimlach die de hele sessie niet van haar gezicht week.

Ze had de saaie comparitieruimte op de rechtbank omgetoverd tot een klein boudoir. Twee tafeltjes in het midden tegen elkaar; koffie, thee, koekjes. Daar zaten de ex-samenwoners.

Bruis schuwde de emotionele kant van de zaak bepaald niet, zo werd al snel duidelijk.

‘Waarom is het tussen jullie fout gegaan? Jij eerst, Marco, en dan Jaqueline.’

Hij kreunde lichtjes: dat zou wat hem betreft wel zo’n beetje de laatste vraag zijn die hij zou hebben gesteld. Nu ging de beerput van drie jaar samenwonen natuurlijk helemaal open. Zijn cliënte had het deksel al een keer gelicht en hij wist wat er komen ging.

In *no time* had Marco twee tissues volgesnotterd (dus tóch, dacht hij). Met zijn handen als kolenschoppen voor zijn gezicht snikte hij onhoorbaar een tijdje voort. X keek onderwijl naar de vele donkere haartjes op Marco’s vin-

gerkootjes en kreeg een visioen van een nog zwaarder behaarde rugpartij en zijn cliënte die daar in betere tijden door heen had gekroeld.

Enfin, het bleek dat Marco zijn vriendin nog dagelijks miste en waarschijnlijk uit weliswaar andere, maar dan toch even onzuivere, motieven als X de mediation had aangegrepen, namelijk om zijn vriendin nog eens te zien.

Na een uur was het nog niet eens gekomen tot maar het begin van een juridische analyse van het geschil. Net toen hij zich hardop wilde afvragen of het een groepstherapie was waar hij noodgedwongen getuige van was, bleek ook voor de mediator de tijd gekomen om de eigenlijke reden van hun samenzijn eens aan de orde te stellen.

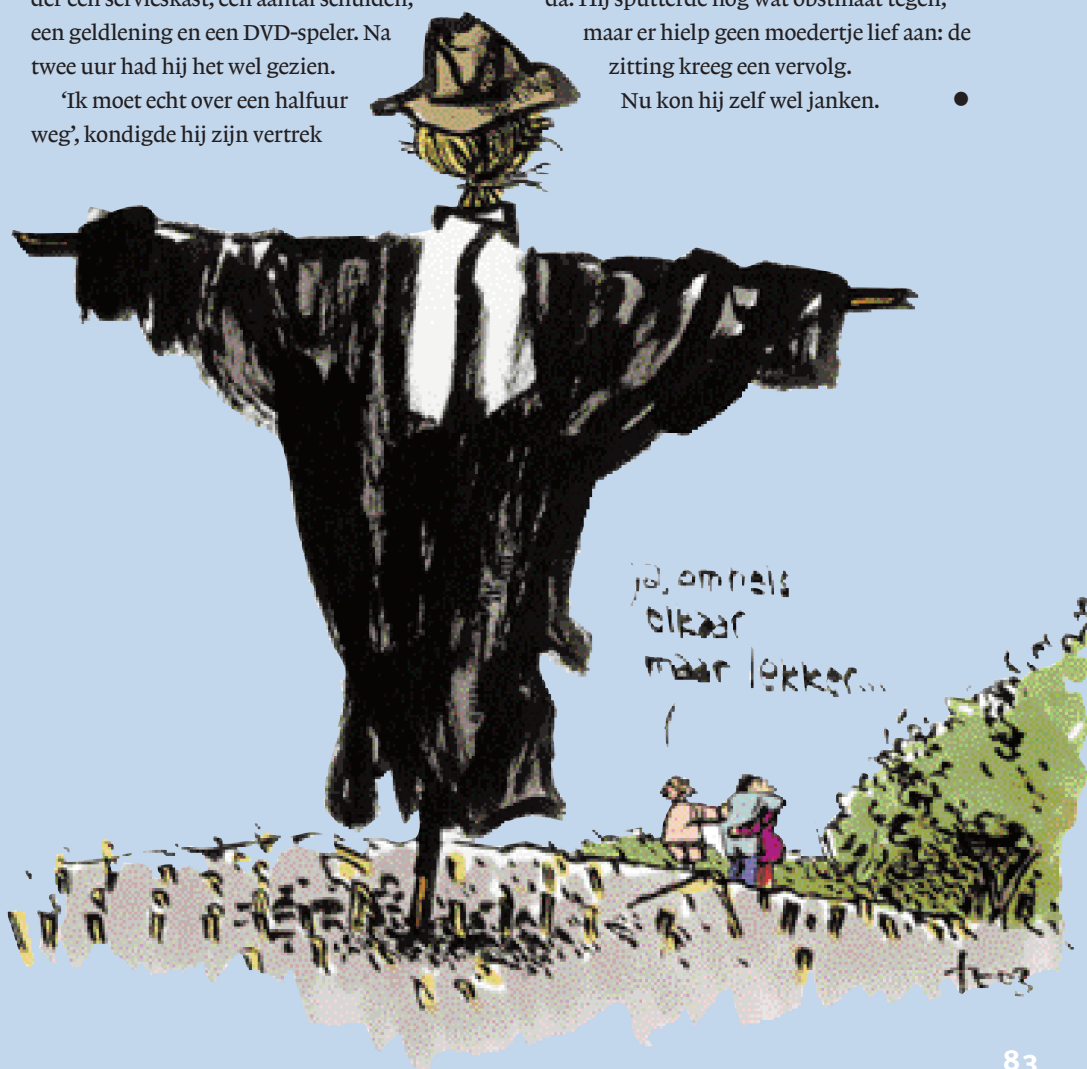
Op de flipover verschenen de punten die het voormalige span verdeeld hielden, waaronder een servieskast, een aantal schulden, een geldlening en een DVD-speler. Na twee uur had hij het wel gezien.

‘Ik moet echt over een halfuur weg’, kondigde hij zijn vertrek

aan waarop mevrouw Bruis hem even verdrietig aankeek. Na het halve uur waren de contouren van een mogelijke oplossing voor hem wel in beeld.

‘Ik praat misschien voor mijn beurt’, sprak hij, ‘maar kunnen we het niet op deze manier afwickelen’, en hij kwam met een voorstel wat naar hij dacht wel voor iedereen acceptabel was. Partijen doken meteen weer de loopgraven in, merkte hij. Geen goede zet. Mevrouw Bruis keek hem nu niet alleen verdrietig maar ook een beetje verwijtend aan en zij besloot aan de sessie een einde te maken. In een flits begreep hij wat de bedoeling was geweest van deze bespreking: de oplossing die uit zijn mond was gerold had natuurlijk door partijen zelf moeten worden bedacht.

Mevrouw Bruis trok onverstoorbaar de agenda. Hij sputterde nog wat obstinaat tegen, maar er hielp geen moedertje lief aan: de zitting kreeg een vervolg. Nu kon hij zelf wel janken. ●

Nederlandse en Europese officiële publicaties, wetgeving en jurisprudentie

Dagelijks verschijnt er een enorme hoeveelheid wet- en regelgeving en beleid van de Nederlandse en Europese overheid. Met de via internet te raadplegen databanken van Sdu Uitgevers heeft u deze informatie altijd bij de hand.

opmaat.sdu.nl

Opmaat

- + Alle officiële publicaties in de oorspronkelijke opmaak
- + Uitgebreide zoekfuncties
- + Uw persoonlijk interesseprofiel en e-mailattending

wetten.bank.sdu.nl

Wettenbank

- + Geïntegreerde wetgeving
- + Geldende en historische teksten
- + Unieke hyperlinks naar parlementaire geschiedenis en jurisprudentie
- + Uw persoonlijk interesseprofiel en e-mailattending

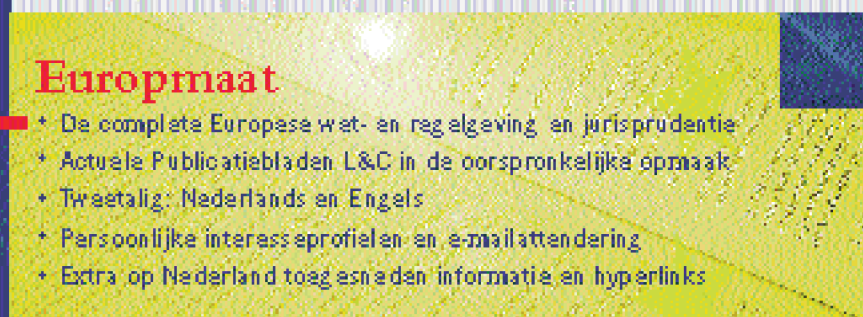

europmaat.sdu.nl

Europmaat

- + De complete Europese wet- en regelgeving en jurisprudentie
- + Actuele Publicatiebladen L&C in de oorspronkelijke opmaak
- + Tweetalig: Nederlands en Engels
- + Persoonlijke interesseprofielen en e-mailattending
- + Extra op Nederland toegesneden informatie en hyperlinks

Ervaar zelf de kracht van deze unieke databanken en word proefabonnee. Kijk voor meer informatie op: www.sdu.nl/on-lines

Of vraag de folder(s) aan: (070) 378 98 82

OPmaat is een onmisbare informatiebron als het gaat om de ontstaansgeschiedenis van wet- en regelgeving.

Met de Wettenbank heeft u de geldende wet- en regelgeving altijd bij de hand. Bovendien bevat deze databank belangrijke jurisprudentie.

Voor alle Europese publicaties kijkt u in Europmaat.

Kortom, de online databanken van Sdu Uitgevers vullen elkaar perfect aan.

Sdu Uitgevers

bron van informatie voor beslissers

Regeling van de Minister van Justitie, Directie Rechtsbijstand en Juridische Beroepen

Afdeling Operationele Processen, nr. 5201901/802

Houdende wijziging van de inkomensgrenzen en eigen bijdragen (Regeling wijziging inkomensgrenzen en eigen bijdragen Wrb 2003).

DE MINISTER VAN JUSTITIE

Gelet op artikel 35, vijfde lid, van de Wet op de rechtsbijstand;

BESLUIT

Artikel 1

De bedragen van de inkomensgrenzen, genoemd in artikel 34, eerste lid, van de Wet op de rechtsbijstand, worden als volgt gewijzigd:

€ 1.920 wordt	€ 1.987
€ 1.344 wordt	€ 1.391

Artikel 2

De bedragen van de inkomensgrenzen, genoemd in artikel 35, derde lid, van de Wet op de rechtsbijstand, worden als volgt gewijzigd:

	na indexering
€ 1.130 wordt	€ 1.170
€ 1.196 wordt	€ 1.238
€ 1.246 wordt	€ 1.290
€ 1.310 wordt	€ 1.356
€ 1.369 wordt	€ 1.417
€ 1.423 wordt	€ 1.473
€ 1.484 wordt	€ 1.536
€ 1.548 wordt	€ 1.602
€ 1.607 wordt	€ 1.663
€ 1.664 wordt	€ 1.722 en
€ 1.920 wordt	€ 1.987.

Artikel 3

De bedragen van de eigen bijdragen, genoemd in artikel 35, derde lid, van de Wet op de rechtsbijstand, worden als volgt gewijzigd:

	na indexering
€ 61 wordt	€ 64
€ 99 wordt	€ 102
€ 145 wordt	€ 150
€ 190 wordt	€ 197
€ 235 wordt	€ 243
€ 274 wordt	€ 284
€ 317 wordt	€ 328
€ 358 wordt	€ 371
€ 403 wordt	€ 417
€ 439 wordt	€ 454
€ 487 wordt	€ 504 en
€ 532 wordt	€ 551.

Artikel 4

Deze regeling is van toepassing op verzoeken om rechtsbijstand ten aanzien waarvan een beslissing wordt genomen op of na de datum van inwerkingtreding van dit besluit.

Artikel 5

Deze regeling treedt in werking op 1 januari 2003.

Artikel 6

Deze regeling wordt aangehaald als:

Regeling wijziging inkomensgrenzen en eigen bijdragen Wrb 2003.

Deze regeling zal met de toelichting in de Staatscourant worden geplaatst.

's-Gravenhage, 17 december 2002

De Minister voornoemd,

Toelichting op de Regeling wijziging inkomensgrenzen en eigen bijdragen Wrb 2003

De in artikel 34, eerste lid, en de in het derde lid van artikel 35 van de Wet op de rechtsbijstand, genoemde inkomensgrenzen en eigen bijdragen met uitzondering van de bijstandsnorm, genoemd in het laatstbedoelde lid onder a en b, dienen jaarlijks per 1 januari te worden aangepast met het percentage waarmee het indexcijfer van de lonen op 31 oktober van het voorgaande jaar afwijkt van het overeenkomstige indexcijfer op 31 oktober in het daaraan voorafgaande jaar. Dit percentage is vastgesteld op 3,51.

De eigen bijdrage voor de in het derde lid van artikel 35 van de Wet op de rechtsbijstand onder a en b bedoelde bijstandsnorm wordt jaarlijks per 1 januari aangepast met het percentage waarmee de bijstandsnorm per 31 oktober van het voorgaande jaar afwijkt van de bijstandsnorm per 31 oktober in het daaraan voorafgaande jaar. Dit percentage is vastgesteld op 4,36.

Permanente opleiding

RECTIFICATIE 1

In Cursuswijzer I (januari-juni 2003) zijn twee cursussen gepubliceerd, die in het kader van de Permanente Opleiding Advocatuur ten onrechte aangemeld zijn bij de Nederlandse Orde van Advocaten. Het betreft de cursussen Relatie-management Advocatuur en Professionele Klachtenbehandeling Advocatuur van Nijhuis en Wibbelink Organisatie-advies. De zojuist genoemde cursussen leveren geen punten op in het kader van de Permanente Opleiding Advocatuur.

RECTIFICATIE 2

In Cursuswijzer IV (november-april 2003) en Cursuswijzer I (januari-juni 2003) zijn er een aantal onjuiste gegevens met betrekking tot een aantal cursussen van Merlijn Groep opgenomen. Hierna staan de juiste gegevens:

ADR/MEDIATION

Merlijn Mediation Tegenpartij of Conflictpartner (Opleiding tot NMI-mediator) Voorjaar I****

datum: 16 januari 2003, 10.00-20.00 uur, 17 januari 2003, 09.00-17.00 uur, 27 januari 2003, 10.00-17.00 uur, 26 maart 2003, 10.00-20.00 uur, 27 maart 2003, 09.00-17.00 uur, 10 april 2003, 10.00-17.00 uur, 21 mei 2003, 10.00-20.00 uur en 22 mei 2003, 09.00-17.00 uur
docenten: mr. drs. H.J. Bonenkamp, mr. M.C. Bijleveld, mr. J.K.W.F. Goossens, N. Hartmanns, mr. M.C.Ph. Houben, P.H.G. Houben, mr. dr. K. Iest, mr. E. Krens, mr. E. Lietaert Peerbolte, drs. H.E. Niehoff, mr. M.A. Schonewille, mr. M.L.F.J. Schyns, mr. K.E.M. van der Stappen, mr. drs. M.F.J.G. van Thiel, L. Verweij, drs. J.W.M. van der Waerden
plaats: Ede en Nuland
punten: 66
prijs: € 3.540 exclusief BTW
Merlijn Groep, tel. 073-5323582

Merlijn Mediation Tegenpartij of Conflictpartner (Opleiding tot NMI-mediator) Midjaar I****

datum: 16 april 2003, 10.00-20.00 uur, 17 april 2003, 09.00-17.00 uur, 8 mei 2003, 10.00-17.00 uur, 4 juni 2003, 10.00-20.00 uur, 5 juni 2003, 09.00-17.00 uur, 2 september 2003, 10.00-17.00 uur, 1 oktober 2003, 10.00-20.00 uur en 2 oktober 2003, 09.00-17.00 uur
docenten: mr. drs. H.J. Bonenkamp, mr. M.C. Bijleveld, mr. J.K.W.F. Goossens, N. Hartmanns, mr. M.C.Ph. Houben, P.H.G. Houben, mr. dr. K. Iest, mr. E. Krens, mr. E. Lietaert Peerbolte, drs. H.E. Niehoff, mr. M.A. Schonewille, mr. M.L.F.J. Schyns, mr. K.E.M. van der Stappen, mr. drs. M.F.J.G. van Thiel, L. Verweij, drs. J.W.M. van der Waerden
plaats: Ede en Nuland
punten: 66
prijs: € 3.540 exclusief BTW
Merlijn Groep, tel. 073-5323582

Merlijn Mediation Tegenpartij of Conflictpartner (Opleiding tot NMI-mediator) 6-daagse Wintercourse II

datum: 12 maart 2003, 10.00-20.00 uur, 13 maart 2003, 09.00-20.00 uur, 14 maart 2003, 09.00-17.00 uur, 24 maart 2003, 10.00-20.00 uur, 25 maart 2003, 09.00-20.00 uur en 26 maart 2003, 09.00-17.00 uur
docenten: mr. drs. H.J. Bonenkamp, mr. M.C. Bijleveld, mr. J.K.W.F. Goossens, N. Hartmanns, mr. M.C.Ph. Houben, P.H.G. Houben, mr. dr. K. Iest, mr. E. Krens, mr. E. Lietaert Peerbolte, drs. H.E. Niehoff, mr. M.A. Schonewille, mr. M.L.F.J. Schyns, mr. K.E.M. van der Stappen, mr. drs. M.F.J.G. van Thiel, L. Verweij, drs. J.W.M. van der Waerden
plaats: Nuland
punten: 54
prijs: € 3.320 exclusief BTW
Merlijn Groep, tel. 073-5323582

In deze rubriek vindt u opleidingen die kunnen worden gevolgd in het kader van de Permanente opleiding. De rubriek vormt een aanvulling op de cursuswijzer Permanente opleiding die vier keer per jaar verschijnt.

ARBEIDSRECHT

Postacademische Leergang Arbeidsrecht****

datum: 13 februari 2003, 10.00-17.30 uur, 14 februari 2003, 10.00-17.30 uur, 13 maart 2003, 10.00-17.30 uur, 14 maart 2003, 10.00-17.30 uur, 10 april 2003, 10.00-17.30 uur, 11 april 2003, 10.00-17.30 uur, 8 mei 2003, 10.00-17.30 uur, 9 mei 2003, 10.00-17.30 uur, 16 mei 2003, 10.00-17.30 uur, 5 juni 2003, 10.00-13.00 uur, 19 juni 2003, 18.00-22.00 uur
docenten: o.a. mr. O. Albers, mr. A.L. Asscher, mr. E.S. de Bock, mr. G.C. Boot, mr. V. Disselkoen, mr. R.A.A. Duk, prof. mr. J.E. Goldschmidt, mr. F.B.J. Grapperhaus, mr. W.J.J. Wetzels
plaats: Rotterdam
punten: 54
prijs: € 4.250 geen BTW
Opleidingscentrum voor Recht en Praktijk, tel. 010-4081597

BOUWRECHT

Kerncursus Bouwarbitrages***

datum: 20 februari 2003, 16.00-21.00 uur
docenten: mr. Y.R.R.R. de Mul, mr. B. van der Zypp
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 450 exclusief BTW
NIK Juridische Opleidingen, tel. 030-6977889

ONDERNEMINGSRECHT

Insolad Specialisatie-opleiding Financiële Economie voor Curatoren****

datum: 7 februari 2003, 09.30-17.00 uur, 21 februari 2003, 09.30-17.00 uur, 14 maart 2003, 09.30-17.00 uur, 28 maart 2003, 09.30-17.00 uur, 11 april 2003, 09.30-17.00 uur, 9 mei 2003, 09.30-17.00 uur, 5 juni 2003, 18.30-21.30 uur
docenten: prof. dr. A. de Bos RA, dr. P.A.M. Diekman RA, dr. H.A. Donker RA, L. Paape RA RO CIA
plaats: Rotterdam
punten: 36
prijs: € 2.600 geen BTW
Opleidingscentrum voor Recht en Praktijk, tel. 010-4081597

PERSONEN- EN FAMILIERECHT

Het nieuwe erfrecht voor advocaten***

datum: 27 februari 2003, 10.00-18.00 uur
docenten: prof. mr. E.A.A. Luijten, prof. mr. W.R. Meijer
plaats: Maastricht
punten: 6
prijs: € 340 geen BTW
Bureau PAO Faculteit der Rechtsgeleerdheid Universiteit Maastricht, tel. 043-3883273

STRAF(PROCES)RECHT

Strafrechtcongres:

strafvordering 2001 ter discussie***

datum: 7 februari 2003, 10.00-17.00 uur
docenten: mr. L.F.M. Besselink, prof. mr. P.A.M. Mevis, prof. mr. J.M. Reijntjes
plaats: Rotterdam
punten: 5
prijs: € 190 geen BTW
Opleidingscentrum voor Recht en Praktijk, tel. 010-4081597

VERBINTENISSEN- EN CONTRACTENRECHT

Masterclass verzuim****

datum: 20 februari 2003, 16.00-21.00 uur
docenten: mr. C.A. Streefkerk
plaats: Oud-Zuilen
punten: 4
prijs: € 570
NIK Juridische Opleidingen, tel. 030-6977889

Verklaring der tekens

- * Actualiteiten (basiskennis vereist)
- ** Introductie
- *** Verdieping I (redelijke basiskennis vereist)
- **** Verdieping II (gedegen basiskennis vereist)
- ***** Specialisatieopleiding

Personalia

BEËDIGD ALS ADVOCaat EN PROCUREUR

Aerts, mr. R.J.J., Koningin Julianaplein 30 (2595 AA) postbus 11756 (2502 AT) Den Haag, tel. 070-5153000, fax 070-5153100, e-mail rjaerts@prdf.nl

Berden, mr. B.C.J., Minderbroederssingel 42 (6041 KK) postbus 69 (6040 AB) Roermond, tel. 0475-335115, fax 0475-311830

Boer, mw. mr. H.C. de, Burgerweeshuispad 301 (1076 HR) postbus 75084 (1070 AB) Amsterdam, tel. 020-5771924, fax 020-5771758, e-mail hcdeboer@dbbw.nl

Boonk, mw. mr. M.L., Bijleveldsingel 32 (6524 AD) postbus 1094 (6501 BB) Nijmegen, tel. 024-3828384, fax 024-3600450, e-mail info@htenr.nl

Bosland, mw. mr. C., Stationspark 24 (4462 DZ) postbus 75 (4460 AB) Goes, tel. 0113-211666, fax 0113-252100, e-mail cbosland@vpvlgoes.nl

Breewel-Witteveen, mw. mr. M.A., Brugstraat 69 (4701 LD) Roosendaal, tel. 0165-544927, fax 0165-560158

Broersma, mw. mr. M., Fazantlaan 11 (3852 AN) postbus 253 (3850 AG) Ermelo, tel. 0341-552487, fax 0341-554054, e-mail info@kok-advocaten.nl

Bijlsma, mw. mr. C., Vlasmarkt 28 (4331 PE) postbus 451 (4330 AL) Middelburg, tel. 0118-637120, fax 0118-640011, e-mail info@zeeland.bureaurechtshulp.nl

Dohle, mw. mr. D.G.A., St. Canisiussingel 19 f (6511 TE) postbus 1126 (6501 BC) Nijmegen, tel. 024-3810898, fax 024-3810819, e-mail d.dohle@hoge-vandenbroek.nl

Eding, mw. mr. A.G., De Bukkiers 16 (7811 KZ) postbus 1003 (7801 BA) Emmen, tel. 0591-656969, fax 0591-641006, e-mail d.eding@homveld.nl

Elst, mw. mr. E. van, Dreef 22 (2012 HS) postbus 5287 (2000 CG) Haarlem, tel. 023-5125025, fax 023-5125026, e-mail vanelst@kadv.nl

Hoekstra, mr. P.P.R., Van Swietenlaan 29 (9728 NX) postbus 1100 (9701 BC) Groningen, tel. 050-5214373, fax 050-5214384, e-mail p.hoekstra@plasbossinade.nl

Hoogerdijs, mw. mr. M.M., Eisenhowerlaan 53 (2517 KK) postbus 10552 (2501 HN) Den Haag, tel. 070-3587744, fax 070-3507637, e-mail info@trijzelaar.nl

Kooten, mw. mr. C.W. van, Bloemendaalstraat 7 (8011 PJ) postbus 1182 (8001 BD) Zwolle, tel. 038-4272020, fax 038-4272021

Kregting, mr. J.P.A., St. Canisiussingel 19f (6511 TE) postbus 1126 (6501 BC) Nijmegen, tel. 024-3810810, fax 024-3810820

Muntinga, mw. mr. J.S., Grote Kerkstraat 42 (7902 CK) postbus 486 (7900 AL) Hogeveen, tel. 0528-267231, fax 0528-268102, e-mail j.muntinga@van-steenenpronk.nl

Oldengarm, mw. mr. A., Jansbuitensingel 30 (6811 AE) postbus 560 (6800 AN) Arnhem, tel. 026-3538211, fax 026-4430943, e-mail arnhem.office@cms-derks.nl

Oosten, mw. mr. M.S. van, Prinses Irenestraat 59 (1077 WV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-5414646, fax 020-6612827, e-mail machteeld.van-oosten@nautadutilh.com

Pennings, mw. mr. J.S., Haarlemmerweg 333 (1051 LH) postbus 58188 (1040 HD) Amsterdam, tel. 020-5506876, fax 020-5506967, e-mail janneke.pennings@kvd.nl

Prak, mw. mr. C., Ubbo Emmiusingel 23 (9711 BB) postbus 1280 (9701 BG) Groningen, tel. 050-3140840, fax 050-3128112, e-mail overes.advocaten@wx.nl

Röben, mw. mr. E.M., Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5517994, fax 020-6267949, e-mail elsbeth.m.roben@bakernet.com

Santman, mr. M.E., Burgerweeshuispad 301 (1076 HR) postbus 75084 (1070 AB) Amsterdam, tel. 020-5771892, fax 020-5771775, e-mail mesantman@dbbw.nl

Schumans, mr. P.M.J.T., Vlasmarkt 28 (4331 PE) postbus 451 (4330 AL) Middelburg, tel. 0118-637120, fax 0118-640011, e-mail info@zeeland.bureaurechtshulp.nl

Timmermans, mw. mr. K.E.M., Deken van Oppensingel 11 (5911 AA) postbus 490 (5900 AL) Venlo, tel. 077-3548951, fax 077-3545330, e-mail timmermans@boelszanders.nl

Wilde, mw. mr. B.N.J. de, St. Canisiussingel 19f (6511 TE) postbus 1126 (6501 BC) Nijmegen, tel. 024-3810810, fax 024-3810820, e-mail b.wilde@hoge-vandenbroek.nl

PRAKTIJK NEERGELEGD

Barneveld, mr. D.J.P. van Katwijk 01-10-2002

Boetje, mw. mr. J. Rotterdam 01-11-2002

Boon, mr. W. Amsterdam 30-11-2002

Gerritsen-de Visser, mw. mr. W.J. Breda 31-12-2002

Horst, mr. J.C. van der Amsterdam 30-11-2002

Neeve, mw. mr. S.J.M. de Amsterdam 09-10-2002

Reisen, mw. mr. R. van Amsterdam 25-11-2002

Sorko, mr. T. Amsterdam 30-11-2002

Veen, mw. mr. P.E. van der Amsterdam 27-02-2002

Weerkamp, mw. mr. L.M.L. Waalwijk 31-12-2002

Meldingen voor deze rubriek kunnen worden doorgegeven aan: adres@advocatenorde.nl

Zinnicq Bergmann, mr. G.F.J.M. van Amsterdam 04-09-2001

KANTOORVERPLAATSING

Adriaanse, mw. mr. E.C.B.: Valeriusplein 30 (1075 BJ) Amsterdam, tel. 020-3052981, fax 020-3052988, e-mail ea@admvm.nl

Aken, mw. mr. F.E.H.M. van (Geleen): Juliana Bernhardlaan 118 (6432 GX) postbus 390 (6430 AJ) Hoensbroek, tel. 045-5227107, fax 045-5213639, e-mail info@advocatenvanriet.nl

Bagasrawalla, mr. R. (Doetinchem): Erfstede 49 (3431 KG) postbus 688 (3430 AR) Nieuwegein, tel. 030-6052064, fax 030-6052039

Balemans, mr. M.P.M. (Purmerend): Keizersgracht 66 (1015 CS) Amsterdam, tel. 020-6203125, fax 020-4206571, e-mail mbalemans@rijnjameijer.nl

Barten-Post, mr. W.S.: Slotlaan 29 (3062 PL) postbus 4501 (3006 AM) Rotterdam, tel. 010-4121122, fax 010-4121224

Bax, mr. R.W.: Parnassusweg 126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5772000, fax 020-5772700, e-mail rbax@houthoff.nl

Bemmel, mr. A.J.C. van (Bodegraven): Heemraadssingel 157 (3022 CE) postbus 25006 (3001 HA) Rotterdam, tel. 010-4776777, fax 010-4253170, e-mail ajcvanbemmel@mgla.nl

Berghuis, mr. W.K.H.: Spui 70 (2511 BT) postbus 12651 (2500 DP) Den Haag, tel. 070-3536616, fax 070-3536550

Berk, mw. mr. A.D.I. van (Baarn): Erfstede 49 (3431 KG) postbus 688 (3430 AR) Nieuwegein, tel. 030-6052064, fax 030-6052039

Bokhorst, mr. E.H. (Nieuwegein): Vendelier 4 (3905 PA) postbus 237 (3900 AE) Veenendaal, tel. 0318-559300, fax 0318-559301, e-mail info@blomadvo-caten.nl

Bout, mw. mr. W. van den: Euclideslaan 51 (3584 BM) postbus 85005 (3508 AA) Utrecht, tel. 030-2595959, fax 030-2595500

Bron-Slits, mw. mr. R.J.A.: Weena 690 (3012 CN) postbus 2888 (3000 CW) Rotterdam, tel. 010-2246224, fax 010-4125839

Brummans, mw. mr. K.L.W.: St. Martinusstraat 64 (5911 CK) postbus 39 (5900 AA) Venlo, tel. 077-3511042, fax 077-3514799, e-mail info@lina-advocaten.nl

Bulut, mw. mr. N.: Parklaan 1 (3016 BA) postbus 23499 (3001 KL) Rotterdam, tel. 010-4362866, fax 010-4366485, e-mail advoc@anemagreve.nl

Buter, mr. D.R. (Hoog Soeren): Nieuwe Voorhuizenweg 19 (3862 RV) Nijkerk, tel. 0342-465715, fax 0342-465948, e-mail buter@landgoedappel.nl

Cornelissen, mr. H.M. (Den Haag): Parnassusweg 126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5772315, fax 020-5772700, e-mail rcornelissen@houthoff.nl

Coumans, mr. J.M.J.H. (Maastricht): Stationsweg 14 a (5211 TW) Den Bosch, tel. 073-6139242, fax 073-6126242, e-mail denbosch@vanasperenadvocaten.nl

Daniels, mr. S.J.: Hooghiemstraplein 112 (3514 AZ) Utrecht, tel. 06-23785674

Diebels, mr. drs. G.A. (Berkel-Enschoot): Ringbaan Oost 240 (5018 HC) postbus 9150 (5000 HD) Tilburg, tel. 013-5366555, fax 013-5368420, e-mail info@kzoadvocaten.nl

Doorduyn, mr. N. (Den Haag): Parnassusweg 126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5772315, fax 020-5772700, e-mail ndoorduijn@houthoff.nl

Dronkers, mr. F.A. (Roermond): Emmakade 24 (8933 AS) postbus 1026 (8900 AC) Leeuwarden, tel. 058-2162106, fax 058-2166420, e-mail dronkers@kdo-advocaten.nl

Duijvenvoorde, mw. mr. G.P. van (Den Haag): Parnassusweg 126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5772315, fax 020-5772700, e-mail gduijvenvoorde@houthoff.nl

Engelen, mr. P.A.E. (Heerlen): Postbus 126 (6460 AC) Kerkrade

Erven, mr. drs. H.M.A.W. (Den Bosch): Grote Markt 109 (1315 JC) postbus 10270 (1301 AG) Almere, tel. 036-5482400, fax 036-5482406

Gastel, mr. L. van: Locatellikade 1 (1076 AZ) postbus 77845 (1070 LK) Amsterdam, tel. 020-3052040, fax 020-3052050, e-mail law@kupwiel.nl

Gilhuis, mr. P.G.: Spuiboulevard 100e (3311 GR) postbus 907 (3300 AX) Dordrecht, tel. 078-6311220, fax 078-6311752, e-mail info@gilhuis2.nl

Goossens, mw. mr. R.B.: Locatellikade 1 (1076 AZ) postbus 77845 (1070 LK) Amsterdam, tel. 020-3052040, fax 020-3052050, e-mail law@kupwiel.nl

Guzik, mr. J.W.E.M. (Roermond): Houtstraat 56 (6102 BK) Echt, tel. 0475-419419, fax 0475-486474, e-mail info@mulders.net

Heezemans, mr. C.E.A.: Gildelaan 34 (5612 AG) postbus 468 (5600 AL) Eindhoven, tel. 040-2410046, fax 040-2423008

Hendriks, mr. W.J.E. (Arnhem): De Lairessestraat 121 (1075 HH) postbus 75111 (1070 AC) Amsterdam, tel. 020-3059888, fax 020-3059889, e-mail hendriks@vlpadvocaten.nl

Heuvelmans, mr. M.P.J.C.: Venrayseweg 61 (5921 KJ) Venlo-Blerick

Jorritsma, mw. mr. C. (Wormer): Verspronckweg 1 (2023 BA) Haarlem, tel. 023-5276100, fax 023-5411925

Jurgens, mr. G.R.E. (New York-Verenigde Staten van Amerika): Prinses Irenestraat 59 (1077 WV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-5414646, fax 020-6612827

Katen, mr. H.W. ten: Westerstraat 48 (3016 DJ) postbus 23078 (3001 KB) Rotterdam, tel. 010-4012288, fax 010-4112954

Kempen-Wöhler, mw. mr. A.E. van: 's-Gravenweg 66 (2911 CH) Nieuwerkerk a/d IJssel, tel. 0180-322577, fax 0180-322306, e-mail vankempenwohler@wxs.nl

Kemper, mr. G.J.: Alexander Boersstraat 5 (1071 KT) Amsterdam, tel. 020-6704460, fax 020-6706285, e-mail kemper@kemperadvocaat.nl

Keulen, mw. mr. J.A. van: Bezuidenhoutseweg 229 (2594 AL) Den Haag, tel. 070-3154000, fax 070-3473129, e-mail keulen@chambers-advocaten.nl

Klabou, mr. O.J.: Martiniplein 15 g (8601 EG) postbus 45 (8600 EG) Sneek, tel. 0515-426366, fax 0515-431137, e-mail klabou@kdoadvocaten.nl

Klos, mr. S.A.: Albert Hahnplantsoen 23 (1077 BM) postbus 75988 (1070 AZ) Amsterdam, tel. 020-5773573, fax 020-5773578, e-mail sven.klos@kmvs.nl

Lennartz, mr. Y.M.J. (Rotterdam): Amstelplein 1 (1096 HA) postbus 94142 (1090 GC) Amsterdam, tel. 020-4629300, fax 020-4629333

Loon, mr. Drs. J. van (Altea/Alicante-Spanje): Cl-Tabarca 46 a (03580 Alfaz Delpi-Spanje) tel. 0034-965889891, fax 0034-965889907, e-mail vanloonadvocaten@telefonica.net

Maanicus, mr. R.M. (Amersfoort): Dukatenburg 90/23 (3437 AE) postbus 7165 (3430 JD) Nieuwegein, tel. 030-6051550, fax 030-6051551, e-mail ausma@ausmadejong.nl

Meeren, mr. C.J.A.M. van der: Gildelaan 34 (5612 AG) postbus 468 (5600 AL) Eindhoven, tel. 040-2410046, fax 040-2423008

Meeren, mr. T. van der (Venlo): Nijmeegsebaan 140 (6564 CM) Heilig Landstichting, postbus 1392 (6501 BJ) Nijmegen, tel. 024-3222255, fax 024-3227751, e-mail meeren@heijltjes.nl

Meijer, mr. E.L.F. de: Valeriusplein 30 (1075 BJ) postbus 75938 (1070 AX) Amsterdam, tel. 020-3052980, fax 020-3052989, e-mail edm@admrvk.nl

Moene, mw. mr. drs. K. (Zoetermeer): Sportsingel 26 (2492 WJ) Den Haag, tel. 070-3272222, fax 070-3272952

Morel, mw. mr. C.S.M.: Albert Hahnplantsoen 23 (1077 BM) postbus 75988 (1070 AZ) Amsterdam, tel. 020-5773571, fax 020-5773578, e-mail chantal.morel@kmvs.nl

Muurmans, mr. M.A.E.A.: Gildelaan 34 (5612 AG) postbus 468 (5600 AL) Eindhoven, tel. 040-2410046, fax 040-2423008

Nijs, mr. R. de (Leiden): Europaweg 151 (2711 ER) postbus 3020 (2700 LA) Zoetermeer, tel. 079-3448181, fax 079-3427990

Oberman, mr. F.M.: Bloemendalstraat 7 (8011 PJ) postbus 1182 (8001 BD) Zwolle, tel. 038-4272020, fax 038-4272021

Poppema, mr. T.J. (Den Haag): Parnassusweg 126 (1076 AT) postbus 75505 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-5772315, fax 020-5772700, e-mail tpoppema@houthoff.nl

Reitsma, mr. E.J.H. (Nijmegen): Ridderhof 94 (5341 HS) postbus 426 (5340 AK) Oss, tel. 0412-404947, fax 0412-635504

Rijk, mr. R.C.M. (Eindhoven): Prins Hendriklaan 25 (5705 CJ) Helmond, tel. 0492-543093, fax 0492-532985

Roks, mw. mr. H.J. (Roosendaal): Muziekplein 8-10 (2992 GH) postbus 265 (2990 AG) Dordrecht, tel. 0180-692323, fax 0180-690525, e-mail jroks@dewinteradvocaten.nl

Rosina, mw. mr. Y.N.: Locatellikade 1 (1076 AZ) postbus 77845 (1070 LK) Amsterdam, tel. 020-3052040, fax 020-3052050, e-mail law@kupwiel.nl

Rossem, mr. A. van (Amsterdam): Terhulpssesteenweg 177/6 (B-1170 Brussel-België) tel. 0032-26639445, fax 0032-26781888

Schaap, mw. mr. J.A.: Albert Hahnplantsoen 23 (1077 BM) postbus 75988 (1070 AZ) Amsterdam, tel. 020-5773572, fax 020-5773578, e-mail jacqueline.schaap@kmvs.nl

Silfhout, mw. mr. J.H.: Jan Valsterweg 100 (3315 LG) postbus 1034 (3300 BA) Dordrecht, tel. 078-6134533, fax 078-6140150, e-mail jhs@visiad.nl

Statema, mw. mr. S.A. (Maastricht): Koningin Julianaplein 30 (2595 AA) postbus 11756 (2502 AT) Den Haag, tel. 070-5153000, fax 070-5153100, e-mail info@prdf.nl

Tophoven, mr. R.F.J. (Zeist): Emmalaan 2 (6542 SZ) Nijmegen, tel. 06-14376812

Veltkamp-van Paassen, mw. mr. M.C.: Eisenhowerlaan 102 (2517 KL) postbus 82155 (2508 ED) Den Haag, tel. 070-3512124, fax 070-3524492, e-mail m.c.velt kamp@salval.com

Verheij-Péters, mw. mr. F.P.J. (Voerendaal): Willem II Singel 72 (6041 HV) postbus 313 (6040 AH) Roermond, tel. 0475-395355, fax 0475-395350, e-mail info@ligtelijn-advocatuur.nl

Versteegh, mr. J.: Kanaalpark 144 (2321 JV) postbus 1144 (2302 BC) Leiden, tel. 071-5791700, fax 071-5722462, e-mail versteegh@teekenskarstens.nl

Verwolf, mw. mr. F. (Rotterdam): Grote Markt 14 (4201 EA) postbus 3008 (4200 EA) Gorinchem, tel. 0183-631033, fax 0183-660253, e-mail info@dgghadvocaten.nl

Vos, mr. G.S.P.: Albert Hahnplantsoen 23 (1077 BM) postbus 75988 (1070 AZ) Amsterdam, tel. 020-5773574, fax 020-5773578, e-mail gregor.vos@kmvs.nl

Vijn, mw. mr. M.A.C.: Zuivelplein 9 b (1097 XD) postbus 94533 (1090 GM) Amsterdam, tel. 020-6639895, fax 020-6633850, e-mail boschruiter@wxs.nl

Wamel, mr. R.C. van (Moerdijk): Jan Valstarweg 100 (3315 LG) postbus 1034 (3300 BA) Dordrecht, tel. 078-6134533, fax 078-6140150, e-mail rcvanwamel@visser-silfhoutadvocaten.nl

Weerts, mw. mr. M.P.P.M.: K.P. van der Mandelelaan 120 (3062 MB) postbus 4121 (3006 AC) Rotterdam, tel. 010-2425366, fax 010-2425438, e-mail notaris.vanagt@kpmg.nl

Winnubst, mr. Th.J.A. (Vught): Koningsweg 99 (5211 BH) postbus 1602 (5200 BR) Den Bosch, tel. 073-6135561, fax 073-6891268

NIEUW KANTOOR/ASSOCIATIE

Klos Morel Vos & Schaap (mrs. G.S.P. Vos, S.A. Klos, C.S.M. Morel en J.A. Schaap) Albert Hahnplantsoen 23 (1077 BM) postbus 75988 (1070 AZ) Amsterdam, tel. 020-5773577, fax 020-5773578

Muurmans & Van der Meeren Advocaten (mrs. C.J.A.M. van der Meeren, C.E.A. Heezemans, M.A.E.A. Muurmans) Gildelaan 34 (5612 AG) postbus 468 (5600 AL) Eindhoven, tel. 040-2410046, fax 040-2423008

Stichting Rechtsbijstand Mobiliteitsbranche (mr. M.W. van Ochten) Takenhofplein 2 (6538 AZ) postbus 7150 (6503 GR) Nijmegen, tel. 024-3666639, fax 024-3666553

MEDEVESTIGING

KDO Advocaten (mr. O.J. Klabou) Martiniplein 15 g (8601 EG) postbus 45 (8600 EG) Sneek, tel. 0515-426366, fax 051-431137, e-mail klabou@kdoadvocaten.nl

NAAMSWIJZIGING

De Haan Advocaten te Meppel thans: **Advocatenkantoor Van den Berg**

Advocatenkantoor Coppoolse te Eindhoven thans: **Bertens & Slaats Advocaten**

Burlet & Nobus & Koole Advocaten te Terneuzen thans: **Burlet & Nobus Advocaten**

Cox & Emmerig te Made thans: **Emmerig & Hoek Advocaten**

Fruytier Advocaten te Amsterdam thans: **Fruytier Lawyers in Business**

Van Deijk Jaasma Advocaten te Amsterdam thans: **Jaasma Dijk De Winter Advocaten**

Kramer Bijkerk & Steenberghe te Utrecht thans: **KBS Advocaten**

Van Oorschot Advocaten te Leeuwarden thans: **KDO Advocaten**

Knopper Advocaten te Helmond thans: **Knopper & Rijk Advocaten**

Den Otter & De Jong Advocaten te Goirle thans: **Den Otter De Jong & Witheraar Advocaten**

BEZOEKADRES/POSTBUS/TEL./FAX/E-MAIL

Advocatenkantoor Van den Berg te Meppel: e-mail meppel@advocatenkantoorvandenbergh.nl

Bertens & Slaats Advocaten te Eindhoven: e-mail info@bertensenslaats.nl

Van den Doel, Koole & Van der Want Advocaten te Middelburg: Houtkaai 7 (4331 JR) Middelburg, e-mail advokoole@zeelandnet.nl

Duttenhoffer & Sohansingh te Amsterdam: Nadezjda Mandelstamstraat 3 (1102 JH) Amsterdam (Z-O)

Fruytier Lawyers in Business te Amsterdam: Herengracht 257 (1016 BJ) Amsterdam, tel. 020-5210130, fax 020-5210131

Kaiser advocaten & belastingadviseurs te De Meern: Groenewoudsedijk 41 (3528 BG) Utrecht

Advocatenkantoor Mr. C.H. Molenaar te Zevenaar: Hofweg 6 (6905 AT) Zevenaar, tel. 0316-540236, fax 0316-540237

Schuil, mr. A. te Den Haag: Zanglijsterlaan 15 (2261 CM) Leidschendam

RECTIFICATIE

In het Advocatenbladnummer 22-2002 staat de naam **mr. B.S. Matsers** onder het kopje 'beëdigd als advocaat en procureur' vermeld. Dit is niet de juiste tennaamstelling. Deze moet zijn: **de heer mr. B.S. Matser**.

In het Advocatenbladnummer 14-2002 is vergeten om de heer mr. L.P.J.M. van Woensel op te nemen onder het kopje 'kantoorverplaatsing'. Hieronder volgen de juiste kantoorgegevens.

Woensel, mr. L.P.J.M. van (Breda): St. Antoniusstraat 9 (5616 RT) postbus 63 (5600 AB) Eindhoven, tel. 040-2380600, fax 040-2380666, e-mail ivanwoensel@hollapoelman.nl

Literatuur

dr. J.T. van den Berg e.a.

Waterstaats- en waterschapsrecht, 3e herziene druk

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer
2002
328 p. € 37
ISBN 90 268 4092 6

mr. A. Beljer e.a.

Openbare strafrechtpleging

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer
2002
240 p. € 28,50
ISBN 90 268 4115 9

mr. J. de Boer

Personen- en Familierecht

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer
2002
1020 p. € 150
ISBN 90 268 4059 4

M.W. den Boogert e.a.

Leerboek effectenrecht, tweede druk

Ars Aequi Libri Nijmegen 2002
322 p. € 23,50
ISBN 90 6916 449 3

prof. mr. F.H. van der Burg

Europees gemeenschapsrecht in de Nederlandse rechtsorde, 2e druk

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer
2002
232 p. € 37,50
ISBN 90 268 4078 0

prof. mr. R. Feenstra en

prof. mr. L.C. Winkel

Vergelding en vergoeding (3e druk)

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer
2002
104 p. € 16,95
ISBN 90 268 3786 0

hr. mr. J.L.R.A. Huydecoper en mr.

C.J.J.C. van Nispen

Industriële eigendom

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer
2002
464 p. € 42,50
ISBN 90 268 4041 1

R. Kool e.a.

Recht op schrift

(deel 37 uit de Pompereeks)

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer
2002
124 p. € 18,50
ISBN 90 268 4107 8

dr. E.J. Koops

Strafvorderlijk onderzoek van (tele)communicatie 1838-2002

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer
2002
348 p. € 32,50
ISBN 90 268 4108 6

prof. mr. P.H. Kooijmans e.a.

Internationaal publiekrecht in vogelvlucht

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer
2002
408 p. € 33,90
ISBN 90 268 4093 4

prof. mr. S.C.J.J. Kortmann e.a.

Onderneming en 10 jaar nieuw burgerlijk recht

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer
2002
744 p. € 94,20
ISBN 90 268 4114 0

B.H. ter Kuile

Nederlandse Euthanasiewetgeving

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer
2002
184 p. € 24,50
ISBN 90 268 4119 1

C.H.J. van Leeuwen e.a.

Praktijkgids Artiest & Recht

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer
2002
540 p. € 44,95
ISBN 90 268 3674 0

mr. R.H. Maatman

Alternative investments

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer
2002
104 p. € 25
ISBN 90 268 4096 9

prof. mr. drs. F.C.M.A. Michiels

De wet milieubeheer, 4e druk

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer
2002
312 p. € 31,50
ISBN 90 268 4040 3

prof. mr. A.I.M. van Mierlo

Parlementaire Geschiedenis.

Herziening van de wet op de rechterlijke organisatie

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer
2002
736 p. € 120
ISBN 90 268 4029 2

prof. mr. F.H.J. Mijnsen e.a.

Goederenrecht

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer
2002
696 p. € 90
ISBN 90 271 5317 5

mr. D. Ruijsendaal

De advocaat in jeugdstrafzaken

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer
2002
136 p. € 23,50
ISBN 90 268 4141 8

Het Bureau van de Orde

Onderwerp

N.a.w. gegevens advocatuur
Centrale Controle Verordeningen
Landelijke financiële bijdrage
Opleiding: alle vragen (09.00-12.00 uur)
Communicatie: Advocatenblad,
brochures et cetera
Alle overige vragen van advocaten

Telefoonnummer

070 – 335 35 29
070 – 335 35 26
070 – 335 35 23
070 – 335 35 55
070 – 335 35 52
070 – 335 35 71/86

E-mailadres

adres@advocatenorde.nl
ccv@advocatenorde.nl
finorg@advocatenorde.nl
opl@advocatenorde.nl
pr@advocatenorde.nl
helpdesk@advocatenorde.nl

prof. mr. J.E. Spuit

Metopen

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer
2002
468 p. € 35,50
ISBN 90 268 3953 7

mr. F.C.M. Vlemminx

De autonome rechtstreekse

werking van het EVRM, deel 62

Kluwer Juridische Uitgevers Deventer
2002
168 p. € 26,75
ISBN 90 268 4113 2

- Alle disciplinaire beslissingen die sinds 1986 in het Advocatenblad zijn gepubliceerd zijn ook te vinden op www.advocatenorde.nl en BalieNet
- Publicatie in deze rubriek geschiedt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit mr. A.G. Beets, mr. J.C.P. Ekerling, mr. H.J.A. Knijff, mr. I.E.M. Sutorius mr. G.J. Kemper en mr. C.H.B. Winters.

GRIEVENDE UITLATINGEN VAN ADVOCAAAT

Hof van Discipline, 14 september 2001, nr. 3117

(mrs. Franssen, Bekkers, Thunnissen, Sterk en Arpeau)

Raad van Discipline 's-Gravenhage, 10 januari 2000

(mrs. Robbers, Van Dijk, Foortse, Van Nispen tot Sevenaer en Vermeulen)

Grievende en/of onjuiste uitlatingen? Gedaan in de hoedanigheid van advocaat? Ne bis in idem? Karakter Gedragsregels. Undue delay?

- EVRM, artikel 6
- Advocatenwet, art. 46 (2.2 bezwaar van de deken, 3.3.1 grievende uitlatingen)
- Gedragsregels 1, 30 en 31

Feiten

Mr. X heeft in januari 1998 gesprekken gevoerd met een journalist van een landelijk dagblad. Kort daarna verscheen in dat dagblad een artikel over het Wereld Natuur Fonds – WNF – waarin onder de kop: ‘Advocaat: WNF criminele organisatie’ onder meer het volgende werd gesteld:

- ‘Mr. X, advocaat te A, richt een vereniging op van slachtoffers van het WNF’
- ‘Hij noemt het WNF ‘een machtsfactor van betekenis’, juridisch jargon voor criminele organisaties’
- ‘De zaak is tot mislukken gedoemd’, zegt mr. X, ‘zoals honderden vergelijkbare zaken tot vrijspraak hebben geleid’
- ‘Volgens mr. X laten politici en justitie zich door het WNF misleiden. Zij varen stelselmatig blind op informatie van Traffic, de opsporingsdienst van het WNF’.

Het WNF diende op 21 januari 1998 een klacht tegen mr. X in bij de deken. Die heeft de klacht op 22 januari 1998 onmiddellijk bij de Raad gedeponneerd (art. 46e Advocatenwet) en daarbij tevens ambtshalve een klacht van dezelfde inhoud tegen mr. X ingediend.

Die ambtshalve klacht is op 27 april 1998 door de Raad ongegrond verklaard. In hoger beroep van die beslissing is de deken door het Hof van Discipline op 14 juni 1999 niet-ontvankelijk verklaard.

De klacht van het WNF is op 26 februari 1998 door de Raad weer in handen van de deken gesteld met het oog op het door de wet voorgeschreven onderzoek. Nadat dit was verricht, heeft de deken het dossier op 25 augustus 1998 aan de Raad toegezonden. De klacht is behandeld ter zitting van 1 november 1999 en bij beslissing van 10 januari 2000 ongegrond verklaard. Het WNF stelde op 10 februari 2000 hoger beroep in. Het Hof behandelde de zaak op 20 april 2001 en bekrachtigde de beslissing van de Raad op 14 september 2001.

Overwegingen Raad van Discipline

De Raad verwierpt het verweer dat geen toetsing aan art. 46

Advocatenwet mogelijk is daar mr. X de verweten uitlatingen in zijn privé-hoedanigheid zou hebben gedaan. Privé-gedragingen van een advocaat kunnen immers van tuchtrechtelijk belang worden geoordeeld, zij het slechts dan wanneer er hetzij voldoende aanknopingspunten met de praktijkuitoefening zijn om dezelfde maatstaven te laten gelden, hetzij de gedraging voor de advocaat in het licht van zijn beroepsuitoefening ongeoorloofd moet worden geacht.

Is reeds om deze reden de toetsing van gedragingen van een advocaat in zijn privé-hoedanigheid niet uitgesloten, in de onderhavige zaak komt daar bij dat blijkens de betrokken publicatie, die vooraf in concept aan mr. X is voorgelegd, de hoedanigheid van advocaat uitdrukkelijk vermeld wordt.

Mr. X heeft daarmee kennelijk ook aanvaard dat hem de uitspraken als advocaat werden toegedicht.

De Raad acht het WNF ook overigens ontvankelijk in de klacht.

Weliswaar heeft de Raad een ambtshalve klacht van de deken met betrekking tot hetzelfde feitencomplex onderzocht en daarover uitspraak gedaan, maar deze beoordeling had betrekking op de door de Dekken vermeende overtreding van gedragsregels 1 en 31. Blijkens de inhoud van de genoemde beslissing is uitdrukkelijk nog geen oordeel gegeven betreffende de toepassing van gedragsregel 30. Laatstgenoemde gedragsregel is in het bijzonder in de onderhavige zaak aan de orde. Bovendien is de klagende partij niet dezelfde.

Het ne bis in idem beginsel staat derhalve niet in de weg aan de beoordeling van de klacht.

Klaagster heeft tegenover het gemotiveerde verweer van mr. X niet aangetoond dat mr. X in zijn uitlatingen gegevens verstrekt heeft waarvan hij weet of moet weten dat die onjuist zijn. Tot een ander oordeel noopt niet dat klaagster haar bedenkingen heeft over (het niveau van) de publicaties waarop mr. X zich beroept.

Het behoort onder zulke omstandigheden niet tot de taak van de Raad om de kwaliteit dan wel het waarheidsgehalte van dergelijke publicaties te onderzoeken c.q. te beoordelen.

Ten aanzien van de door klaagster aangevoerde overtredingen van de gedragsregels 1 en 31 ziet de Raad, ook na kennisneming van de standpunten van partijen in het onderzoek van de klacht, geen aanleiding anders te oordelen dan hij heeft gedaan in de beslissing van 27 april 1998, te weten dat de uitlatingen van mr. X over klaagster niet onnodig grievend waren, nu mr. X meende gegronde redenen voor deze uitlatingen te hebben en voorts dat mr. X zich niet dusdanig heeft gedragen dat het vertrouwen in de advocatuur is geschaad.

Volgt

Ongegrondverklaring van de klacht.

Overwegingen Hof van Discipline

Mr. X heeft bij memorie van antwoord gesteld dat de termijn als bedoeld in artikel 6 EVRM naar het zich laat aanzien zal worden overschreden en dat het Hof de klacht in dat geval daarom alsnog niet-ontvankelijk zal moeten verklaren. Daartoe heeft mr. X aangevoerd dat de klachtprocedure in februari 1998 is begonnen en naar verwachting eerst medio 2001 zal zijn afgerond.

Deze verwachting van mr. X is uitgekomen. Niettemin wordt het beroep op overschrijding van de redelijke termijn van art. 6 EVRM verworpen.

In een tijdsbestek van circa 3,5 jaar hebben het dekenonderzoek en de procedures bij de Raad en het Hof plaatsgevonden. Weliswaar is de tijd tussen de dupliek en de zitting van de Raad en die tussen de memorie van antwoord en de zitting van het Hof telkens circa 14 maanden geweest (vanwege overbelasting van de beide colleges) en daarmee onwenselijk lang, maar daar staat tegenover dat mr. X de eerstbedoelde periode heeft benut om nog ongeveer 30 merendeels uitvoerige producties in het geding te brengen en de tweede periode om een nadere memorie van antwoord te nemen onder overlegging van nieuwe producties. Al met al is aldus geen sprake van overschrijding van de bedoelde termijn.

Mr. X heeft met betrekking tot het klachtonderdeel, inhoudende dat hij gedragsregel(s) (1 en) 30 heeft geschonden, aangevoerd dat regel 30, voorschrijvend dat de advocaat zich dient te onthouden van het verspreken van feitelijke gegevens waarvan hij weet of althans behoort te weten dat die onjuist zijn, alleen ziet op gevallen waarbij hij in rechte optreedt, van welk geval hier geen sprake is.

Het verweer treft geen doel. In de eerste plaats verdient aandacht dat de regel geplaatst is in het hoofdstuk '7. Enige praktijkregels' en niet in hoofdstuk '4. Optreden in rechte'. In de tweede plaats geldt dat in geval een klager bij de formulering van zijn klacht naar een gedragsregel verwijst, die verwijzing als een ondersteuning van zijn klacht en niet als een afgrenzing ervan opgevat dient te worden; dit hangt samen met de status van de Gedragsregels 1992 en hun verhouding tot de in art. 46 van de Advocatenwet neergelegde open normen.

Vaststaat dat mr. X in allerlei opzicht ernstige kritiek heeft op en sceptisch staat tegenover het WNF en klagster. Hij beroept zich voor de gegrondheid daarvan op door hem overgelegde producties. Over de vraag of de daarin vermelde feiten en omstandigheden juist zijn en goed worden geïnterpreteerd, verschillen klagster en mr. X van mening. Met de Raad is het Hof van oordeel dat klagster niet heeft aangetoond dat het gelijk aan haar zijde is. Evenmin als de Raad acht het Hof zich in staat bedoelde vraag zonder nader onderzoek te beantwoorden. Een dergelijk onderzoek valt echter, zoals ook de Raad heeft aangegeven, buiten het kader van een tuchtprocedure volgens de Advocatenwet. Het verlangen van mr. X naar zo'n onderzoek zal het

Hof dan ook niet honoreren.

Op grond van de inhoud van (onderdelen van) verschillende producties van mr. X valt op het eerste oog te billijken dat mr. X meent dat hij daaruit steun kan putten voor zijn kritische houding en voor de uiting daarvan tegenover het dagblad. (Volgen voorbeelden, *bew.*)

Het verweer van klagster dat zij niet aangesproken kan worden op de handelwijze van het WNF wordt verworpen. Mr. X mag klagster als nationale organisatie van het WNF, waaraan zij bovendien een aanzienlijke financiële steun verleent, bij de discussie over het WNF betrekken. Evenmin kan gezegd worden dat mr. X zich onnodig grievend over klagster heeft uitgelaten.

De kop van het artikel is niet van hem afkomstig en vindt geen steun in het artikel zelf, waaruit immers niet blijkt dat mr. X de zegsman is van de kwalificatie criminele organisatie. Het enkele feit dat mr. X de journalist heeft doen weten zich in de kwalificatie te kunnen vinden, brengt - anders dan klagster heeft betoogd - nog niet mee dat de kwalificatie aan mr. X als een eigen uitlating mag worden toegerekend. Ook de overige uitlatingen acht het Hof niet onnodig grievend.

Zulks wordt niet anders doordat mr. X zich blijkens het artikel tegenover het dagblad als advocaat bekend heeft gemaakt, ook al zou hij dit hebben gedaan - hetgeen niet onaannemelijk is - om te bereiken dat aan zijn uitlatingen een groter gezag zou worden toegekend. Het WNF en klagster nemen immers op hun beurt op het wereldtoneel en in Nederland een niet onbelangrijke positie in zowel wat meningsvorming als activiteiten betreft en eventuele misstanden aan hun zijde of door hen veroorzaakt kunnen daarom gelden als misstanden die de werldsamenleving en de samenleving in Nederland raken.

Volgt

Bekrachtiging.

VRIJHEID VAN HANDELEN

*Raad van Discipline te Amsterdam, 24 september 2001
(mrs. Kist, Klaver, Knipscheer, Rigtens en Wiarda)*

Vrijheid van handelen van de advocaat in het kader van de belangenbehartiging van een cliënt. Een advocaat mag geen feiten poneren waarvan hij de onwaarheid kent en of redelijkerwijs kan kennen. De advocaat mag in beginsel gebruikmaken van alle mogelijkheden in het proces- en executierecht. Confraterniteit.

- *Advocatenwet artikel 46 (3.2 Grenzen aan die vrijheid; 5.1, regels die betrekking hebben op de juridische strijd)*
- *Gedragsregels 1, 3, 17 en 30*

Feiten

Mr. X heeft A bijgestaan in een geschil met diens ex-werkgeefster B BV.

A vordert bij de Kantonrechter een schadevergoeding van f 2.300.000 ter zake van een aandelenplan. In deze procedure had A tevens klager sub 1 (als indirect beleidsbepalend binnen de vennootschap) en klager sub 2 (als enig directeur-aandeelhouder van klager sub

1, tevens directeur van B BV) gedagvaard. De vennootschap, klager sub 1 en klager sub 2 werden bijgestaan door mr. Y, klager sub 3.

Nadat de Kantonrechter zich onbevoegd had verklaard van het geschil kennis te nemen en de zaak tegen de vennootschap werd verwezen naar de Kantonrechter te Z en de zaak tegen klagers sub 1 en 2 naar de rechtbank te Z, heeft A de vennootschap gedagvaard voor de Kantonrechter te Z. In deze procedure heeft klager sub 3 namens de vennootschap verweer gevoerd.

Vervolgens heeft A klagers sub 1 en 2 gedagvaard voor de rechtbank te Z. Klager sub 3 heeft zich in deze procedure niet als procureur van klagers sub 1 en 2 gesteld. Mr. X heeft vervolgens akte van nietverschijnen verzocht en verkregen en gefourneerd voor vonnis.

Bij vonnis d.d. 23 september 1997 heeft de Kantonrechter te Z de vordering van A tegen de vennootschap afgewezen. Van dit vonnis is A in hoger beroep gekomen.

De rechtbank te Z heeft bij vonnis d.d. 7 januari 1998 de vordering tegen klagers sub 1 en 2, als zijnde niet weersproken en op de wet gegrond, toegewezen.

Mr. X heeft dit vonnis op 4 mei 1998 aan klagers sub 1 en 2 betekend met bevel om binnen 2 dagen aan de uitgesproken veroordeling te voldoen. Klagers sub 1 en 2 zijn tijdig van het rechtbankvonnis in verzet gekomen. Klager sub 3 heeft mr. X verzocht de tenuitvoerlegging op te schorten totdat in de verzetprocedure dan wel in een procedure gegrond op misbruik van recht uitspraak zou zijn gedaan. Daar mr. X daartoe niet bereid bleek, is een executiegeschil aanhangig gemaakt, waarin de President van de Rechtbank te Z A heeft gelast zekerheid te stellen voor de door klagers sub 1 en sub 2 te betalen bedragen. Daarna is de zaak met klagers sub 1 en 2 geschikt tegen betaling aan A van een bedrag ad f 100.000.

Klagers verwijten mr. X:

- a dat hij de rechtbank te A heeft misleid door in een procedure waarin hij optrad tegen klagers sub 1 en 2 bepaald relevante feiten te verzwijgen, daarmee handelend in strijd met Gedragsregel 30;
- b dat hij aldus ten onrechte verkregen veroordelende vonnis pas na het verstrijken van de appèltermijn aan klagers sub 1 en 2 heeft betekend;
- c dat hij dit vonnis vervolgens heeft geëxecuteerd.

Door aldus te handelen, c.q. na te laten heeft mr. X de norm zoals vastgelegd in artikel 46 Advocatenwet overschreden.

Overwegingen Raad

Klachtonderdeel a

Een advocaat komt een ruime mate van beleidsvrijheid toe de belangen van zijn cliënt te behartigen op de wijze die hem in overleg met die cliënt, als meest passend voorkomt. Bedoelde vrijheid is niet absoluut, doch vindt haar beperking onder meer hierin, dat de advocaat geen feiten mag poneren, waarvan hij de onwaarheid kent of redelijkerwijs kan kennen. Dit is ook vastgelegd in Gedragsregel 30. Anders dan klagers

menen, brengt deze regel echter niet met zich mee, dat mr. X gehouden was om bij het aanhangig maken van de zaak tegen klagers sub 1 en 2 de rechtbank uit eigener beweging mede te delen dat in de zaak tegen de vennootschap bij de Kantonrechter door de vennootschap verweer werd gevoerd. Evenmin was mr. X gehouden om, nadat hem was gebleken dat namens klagers sub 1 en 2 in de rechtbankprocedure geen procureur was gesteld en geen verweer werd gevoerd, de hiervoor bedoelde mededeling alsnog te doen dan wel, om, nadat in de zaak tegen de vennootschap door de Kantonrechter vonnis was gewezen, hiervan de rechtbank in kennis te stellen. Het lag op de weg van klagers om in de rechtbankprocedure bij procureur te verschijnen en zonodig deze mededelingen te doen en daarin kwam geen verandering onder invloed van de omstandigheid dat mr. X wellicht had kunnen begrijpen dat zijn tegenpartij niet anders dan abusievelijk had verzuimd te verschijnen in de rechtbankprocedure.

Klachtonderdeel b

Ook ten aanzien van dit klachtonderdeel geldt het hiervoor genoemde uitgangspunt van beleidsvrijheid. Mr. X heeft de zaak met zijn cliënt besproken. Deze koos ervoor de appèltermijn af te wachten. Het stond mr. X niet vrij om, tegen de wens van zijn cliënt, klager sub 3 (mr. Y, bew.) vóór het verstrijken van de appèltermijn van het vonnis in kennis te stellen. De door zijn cliënt gekozen lijn was evenmin zozeer gespeend van enig redelijk eigenbelang en evenmin louter gericht op schadetoebrenging aan de tegenpartij, dat mr. X gehouden was – zoals klagers hebben betoogd – zich uit de zaak terug te trekken. Het feit dat tegen het vonnis van de rechtbank mogelijk geen rechtsmiddel openstond, maakt dat niet anders. Voorzover de welwillendheid die advocaten in beginsel onderling dienen te betrachten mr. X in deze kwestie ertoe had behoren te bewegen zijn tegenpartij op enig moment in te lichten over het aanstaande dan wel inmiddels gewezen rechtbankvonnis, treft hem niettemin nog geen verwijt, omdat hij het belang van zijn cliënt heeft laten prevaleren.

Klachtonderdeel c

Een advocaat mag in het kader van de belangenbehartiging van zijn cliënt in beginsel alle mogelijkheden gebruiken die het proces- en executierecht hem bieden. Hij zal zich in het algemeen niet behoeven af te vragen of het voordeel dat hij voor zijn cliënt wil bereiken met de middelen waarvan hij zich bedient, wel opweegt tegen het nadeel dat hij daarmee aan de wederpartij toebrengt. Dat mr. X desgevraagd heeft geweigerd de executie op te schorten, totdat er uitspraak zou zijn in de verzetprocedure, dan wel in een eventueel misbruik van recht-procedure is niet onredelijk, gelet op de mogelijke duur van een dergelijke procedure. Toen klagers vervolgens een executiegeschil aanhangig maakten, was mr. X gehouden de executie op te schorten totdat in dat geschil zou zijn beslist, hetgeen hij ook heeft gedaan.

Volgt

Ongegrondverklaring van de klacht in al haar onderdelen.

FUNCTIONEREN TIJDENS SCHORSING

Raad van Discipline 's-Hertogenbosch, 24 september 2001

(mrs. Mertens-Steeghs, Kneepkens, De Bont, Theunissen en Ten Brummelhuis)

Het als advocaat blijven functioneren tijdens een schorsing in de uitoefening van de praktijk. Het niet-beantwoorden van brieven en sommaties van de deken.

- *Advocatenwet artikel 46, 48 (2.2 Bezwaren van de deken)*
- *Verordening op de Beroepsaansprakelijkheid*
- *Boekhoudverordening*
- *Gedragsregel 37*

Bezwaar van de deken

Mr. X heeft ondanks dat hij een schorsing van vier weken in de uitoefening van zijn praktijk tijdens de periode van schorsing zijn naambord niet veranderd en is ter zittingen van de rechtbank blijven verschijnen, zulks ondanks uitdrukkelijke aanwijzing ter zake van de deken. Mr. X is als procureur bij de rechtbank in twee procedures blijven optreden. Voorts heeft mr. X in het kader van de controle op de naleving van de Verordening op de Beroepsaansprakelijkheid en de Boekhoudverordening verzoeken van de deken om aan te tonen dat hij aan zijn verplichtingen voldeed, niet beantwoord.

Overwegingen Raad

Het als advocaat blijven functioneren tijdens een schorsing in de uitoefening van de praktijk, het niet-aantonen dat hij tegen beroepsaansprakelijkheid verzekerd is en het niet-beantwoorden van de sommaties van de Dekens om aan te tonen dat hij voldoet aan de Boekhoudverordening zijn evenzovele signalen dat mr. X de meest elementaire plichten van de advocaat volstrekt negeert. Hierdoor stelt mr. X zich willens en wetens buiten de advocatuur en geeft hij er blijk van voor het beroep van advocaat niet geschikt te zijn.

Volgt

Gegronde verklaring van het bezwaar van de deken en oplegging van de maatregel van schrapping van het tableau.

OPTREDEN LID VAN HOF VAN DISCIPLINE

Voorzitter van de Raad van Discipline Leeuwarden, 25 september 2001

(mr. Van Riessen)

Klacht over het optreden van een lid van het Hof van Discipline in een klachtzaak.

- *Advocatenwet art. 46 (6 Tuchtprocesrecht)*
- *Gedragsregel 1*

Feiten

Klager is van oordeel dat het Hof van Discipline niet is ingegaan op de feitelijke inhoud van de door hem ingediende klacht. Op grond daarvan dient hij een klacht in tegen mr. X, die toen over de klacht (mede) geoordeeld heeft.

Overwegingen voorzitter

De voorzitter stelt voorop, dat de Raad van Discipline niet oordeelt over klachten over de rechtsgang bij een met de rechtspraak belaste persoon of instantie, zodat de klacht van klager voorzover inhoudende dat door gedragingen van mr. X als rechtsprekend lid van het Hof van Discipline, dat de klachtzaak van klager in hoger beroep heeft behandeld tegen mrs. Y en Z en daarin heeft beslist, het vertrouwen in de rechtsgang ernstig is geschonden, geen bespreking behoeft. De Raad oordeelt louter over gedragingen van een advocaat als bedoeld in art. 46 van de Advocatenwet en toetst deze daaraan. In casu is niet gebleken, dat mr. X bij de uitoefening van voorgenomde functie zijn taak zodanig heeft verwaarloosd of zich in de hoedanigheid van lid van het Hof van Discipline zodanig heeft misdragen dat hij geacht moet worden zich te hebben schuldig gemaakt aan een handelen of nalaten dat een behoorlijk advocaat niet betaamt.

Volgt

Kennelijk ongegrondverklaring van de klacht.

(advertentie)

FIF 33
RECHTSCHE- EN INFORMATIEBUREAU
Ten behoeve van de advocatuur en het bedrijfsleven.
Vooraanstand in bedrijfsrechtscade in firma- en belasting.

- overmatig rechtspraak
- rechtspraakrecht
- fiscale
- overmatig concurrentievervalsing
- handelsinformatie
- privacy-onderzoek

Tel: 010 - 477 33 22 E-mail: info@fif33.nl
Fax: 010 - 477 06 30 Internet: www.fif33.nl

Vraag onze brochures aan voor een gratis informatiepakket aan de hand van.

Bezoekadres: Hoornedijk 185, 3021 EM Rotterdam
Correspondentieadres: Postbus 24230, 3001 HE Rotterdam

Als u zoekt naar een
advocaat in een hooiberg
www.advocatenwerk.nl

HV&PARTNERS
VOOR JURISTEN, VAST OF INTERIM

 TEL 010 - 240 06 05